

105

NUL 79 SERIA IV. No. 1

279290

IANUARIE 1944

FAMILIA

REVISTĂ LUNARĂ

DE CULTURĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BIBL. UNIV. CLUJ-SIBIU
Nr. 6220-1945
Exemplar la al

DIRECTOR

M. G. SAMARINEANU

FAMILIA

REVISTA LUNARA
DE CULTURA

DIRECTOR

M. G. SAMARINEANU

REDACȚIA CENTRALĂ :

din

(Str. Tache Ionescu 42 — Oradea)

s'a refugiat în

STR. BREZOIANU 25 BUCUREȘTI

TELEFON 3.30.10

REDACȚIA DELA BEIUȘ

George Bota

Titus L. Roșu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

REDACȚIA DELA ARAD

Al. Negură

Ed. I. Găvănescu

REDACȚIA DELA TIMIȘOARA

C. Miu-Lerca

REDACȚIA DELA SIBIU

Victor Papilian

Grigore Popa

REDACȚIA DELA BRAȘOV

Gh. Tulbure

REDACȚIA DELA CERNĂUȚI

G. Todoran

George Drumur

EXEMPLARUL 100 LEI

FAMILIA

REVISTA ASOCIAȚIEI SCRITORILOR ROMANI
DIN ARDEAL

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fondată în 1865

de

IOSIF VULCAN

DIRECTOR: M. G. SAMARINEANU

ANUL 79
SERIA IV.

Nr. 1

IANUARIE 1944

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL” — BUCUREȘTI

S U M A R U L

No. 1

<i>M. G. Samarineanu.</i> — In al 79-lea an	pag.	3
<i>D. Iov</i> — Avem o judecată'n altă parte	„	6
<i>Victor Papilian</i> — Gânduri crude	„	7
<i>Ion Ojog</i> — Numai inima mea	„	16
<i>Al. T. Stamatiad</i> — Omar Kayyam	„	17
<i>Ligia Nour</i> — Melibeu doarme	„	34
<i>Ion Marin Sadoveanu</i> — Sfârșit de veac în București	„	35
<i>Daniela Miga</i> — Martie	„	42
<i>D. Bodin</i> — Figuri reprezentative oltene	„	43
<i>George Todoran</i> — Colinzi în rană	„	49
<i>N. Batzaria</i> — Vecini cumsecade	„	51
<i>Emil Zegreanu</i> — Crengile amintirii	„	54

CRONICI :

<i>Constantin-Stelian.</i> — Cronica Literară : Ion Pillat—Tradiție și literatură; Al. T. Stamatiad — Cortegiul amintirilor; Ovidiu Papadima — Creatorii și lumea; Ion Zamfirescu — Destinul personalității; Nicolae Roșu — Destinul ideilor; Dinu Pillat — Tinerețe ciudată; Ladmiss Andreescu — Ochiul din negură; Cornelia Buzdugan — Versurile mele; Valeriu D. Bădiceanu— Ștefan Zeletin doctrinar al burgheziei românești	56—69
---	-------

NOTE :

M. Iorgulescu : La moartea lui I. Simionescu ; Marieta Popescu-Florea : Tudor Măinescu : Imtâmplări vesele pentru oameni triști; Gh. Drulă: Anuarul Institutului de istorie națională din Cluj, vol. VII; Gh. Drulă: Oltenia; Ion M. Neda: Georgian Pamfil: Intemeietorul Dinastiei Române; M. S.: Viața teatrală; Calendarele.

IN AL 79-LEA AN

de M. G. SAMARINEANU

Am lăsat în urmă încă un an din româneasca noastră străduință. Poate cel mai zbuciumat an, poate cel mai năpraznic. Și l-am încheiat ciuntit și în refugiu. Ciuntit ca și hotarele țării...

Pentru a veni la zi și a putea apărea lunar, în caete lunare, am fost nevoiți să încheiem 1943 cu numărul închinat lui Octavian Goga, adecă cu numai 7 numere. Cerem scuze cetitorilor pentru aceasta. Nu este în tradiția revistei „Familia“ acest procedeu și nici în uzajul ardelenesc. Dar nu am putut altfel. Dacă, totuș, am făcut-o, vina este a împrejurarilor.

Trăim în refugiu. Și ne zbatem amarnic pentru a putea învinge obstacole inerente unor vremuri mai presus de orice dârzenie, fie ea chiar macedoneană.

Imprejurările ne-au fost protivnice și ca națiune. De aceia a trebuit să ne plecăm capul, acceptând temporar, ca o fatalitate, ruperea din trupul Țării a atâtor provincii. Până va veni ziua când nimic, nici o forță din lume, nu va mai putea stăvili definitivă reînchegare a întregului național: România tuturor românilor, liniște nu vom avea. Abia atunci ne vom simți iar în făgaș. Și truda noastră va fi cu rost.

De acolo, dela Oradea, revista „Familia“, își va putea continua senină drumul crestă de Iosif Vulcan și pârția trasă de M. Eminescu și Octavian Goga. Acolo, în încăperile unei redacții pe care am fost nevoiți să o părăsim cu întreaga gospodărie administrativă, ne așteaptă ocrotitoarea oblăduire a duhului harnicului fondator și o tradiție care nu a fost desmințită. Acolo ne așteaptă blajina masă a bihorenilor, mândă de cece a însemnat în trecut „Familia“ pentru ea, înțelegătoare pentru faptul că am părăsit-o atunci când tot ce era intelectual românesc trebuia să plece și răbdătoare în a ne aștepta înapoierea.

Știe că ar fi fost sacrificiu zadarnic dacă am fi rămas pe loc. Nu numai că nu ne-am fi putut urmă străduința dar am fi fost obligați la atitudini cari ne-ar fi întunecat trecutul.

Am preferat refugiul. Și-i îndurăm amarul, cu gândul la cei rămași acolo, cu sufletul și inima la ei. Cu nădejdea neclintită în ziua de mâine însă. Indurăm toate privațiunile prăbegiei și tot dorul pentru cei de acolo, ca miile de răniți cari își așteaptă tămăduirea pentru ca iar să poată lua piepțiș viața.

În aceste condițiuni „Familia“ adaugă încă un an de viață. Al 79-lea an. Și nu formează o povoaară acest an adăugat la sorocul care la om ar înclina cumpăna bătrâneții.

Dimpotrivă.

E o reînnoire de dârză reimprospătare. O tinerețe viguroasă de permanentă primenire, ca și codrul și lunca...

Oboseală?... Descurajare în al 79-lea an?...

Nu.

Fanatism în credința și încredere în biruință.

În rădăcinile celor 78 ani de apariție, „Familia“ a acumulat sevă temeinică pentru a-și putea alimenta trăinicia. Și din strălucirea viitorului va ști să smulgă mănunchi îmbelșugat de raze de soare ca să poată împărtăși cu dărnicie.

Nu am putut apare în anul care s'a scurs, de cât în 7 numere și din motivul că am fost mobilizat. Țara a făcut apel și la noi. Timp de zece luni ne-am simțit mândri ca să o slujim și ostășește, nu numai pe țărâm scriitoricesc. În acest timp revista a apărut printr'un supra efort, în zile de permisie și în ore pe cari ni le-am impus, peste orele militare ale serviciului. De acela apariția a fost neregulată. Viața ostășească își are legile ei implacabile și nu se pot călca, chiar și pentru scopuri de luminoasă misiune cărturărească.

Pentru anul în care am pășit, promitem o apariție regulată în caete lunare cari să fie în mâna cititorului la sfârșitul lunii. Promitem și dorim aceasta. Bineînțeles dacă evenimentele ne vor lăsa. Trăim zile atât de crâncene în cât cele mai frumoase intenții pot fi anihilate.

După cum a spus și Fuehrerul Adolf Hitler în proclamația sa de anul nou, ne așteaptă un an de grele încercări. Poate zilele viitorului să fie înșorite. Pot fi însă întunecate. Pentru a putea reînvia, zeul Marte poate că ne rezervă încă pătămiri.

Noi dorim înțelepciune aceloră cari dețin cumpăna destinelor, spre a putea cruța omenirea de sângeroase amărăciuni. Dar nu de noi depinde vr'o îmbunătățire. Noi trebuie să fim pregătiți și pen-

tru bucuria unor zile de liniște și pentru strășnicia unor furtuni pustiitoare.

În tot cazul avem încredere în steaua României. Știm că ocrotește un popor blând și generos și cu o misiune precisă pe meleagurile unde Pronia Cerească l-a fixat...

Am înfruntat furtuni nenumărate. Paginile istoriei noastre sunt pline de răstigniri. Și cu toate acestea, nația s'a ridicat mereu mai viguroasă, mereu mai strălucitoare...

Sângele vărsat din belșug pentru credință și pentru patrie nu a rămas niciodată zadarnic. A rodit, dându-ne această țară frumoasă. Și noi, în războiul de azi, pe care nu noi l-am dorit, am vărsat cu generozitate sânge. Așa că orice s'ar întâmpla, prin ori câte încercări vom mai fi nevoiți să trecem, visul ni se va împlini din plin.

...Și atunci, la Oradea, revista „Familia“ își va sărbători cu tot fastul cei 80 ani în cari pășește la 1 Ianuarie 1945, depunând coroana recunoștinței pe mormântul lui Iosif Vulcan din cimitirul Olasâg.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
I. S. Ștefănescu

AVEM O JUDECATA 'N ALTA PARTE

de D. IOV

*Avem o judecată 'n altă parte,
Carpații stau de veacuri mărturie,
Avem o judecată 'n altă parte,
Pe-o tulbure de hotărnicie...*

*Hotarul vechiu ni l-au călcat dușmanii,
Cu plugul lor au tras prin inimi brazdă,
Au sămănat amarul, an cu anii...
In casa de român lacrima-i gazdă.*

*Pământu'n care odihnesc străbunii,
Rodește grâul pentru alte nații;
Prin munții noștri tae brazii hunii,
Instrăinați, prin sate ne mor frații...*

*Avem o judecată 'n altă parte,
Pricina noastr'o știe lumea 'ntreagă,
Și de strigăm durerea ce desparte,
E pentru acei ce nu vor să 'nțeleagă...*

*Când sunt, de baci, azi stânele vădane,
Coboară doina s'o jelească plebea...
Dreptatea noastră-i candelă 'n icoane
Și adevăru-i crucea dela Tebea.*

*Noi nu cerșim pământul nimănuia,
Dar pentru glia ce ne-a fost furată,
Ca să plivim de dușmani cărăruia,
Vrem să pornim o aspră judecată.*

D. Iov.

GÂNDURI CRUDE

de VICTOR PAPILIAN

Studentul din banca întâia, e un infantil. Uite-l cum scrie ! Cu capul într'o parte ca un ucenic de cismar și un ochiu chiorăș, de parc'ar fi fost stropit cu clăbuc de săpun. Acum i-a căzut și falca, de bleg ce-i. Adevărat gură-cască !

Profesorul îl cunoaște dela seminar, e tipul tocitorului. Știe tot, fără să înțeleagă nimic. La oral, limba îi turue. Curge știința din el ca apa dintr'o doniță dogită, parcă de-a-dreptul din carte în catalogul cu note. Poftim, acum i-atârnă și limba ! Țsta-i un milog în adevărata accepție ! E și degenerat ! Are fața asimetrică. Și ochii bulbucăți și cârpiți, și nasul bocciu și înfundat, parcă mereu guturâiat, și fața palidă, cu pistrui, și părul blondac, în neorânduială, să-l scarpini cu țesala... Un caraghios ! Și pe deasupra îl cheamă Colac, Colac Hortensio... Fie, că soarta joacă asemenea șotii. La urma urmei, va ajunge un mediocru profesor de liceu. E nevoie și de ăștia. Nu pot fi cu toții la fel de dotați ca Liviu, Doamne, Doamne, dac'o fi mort !

Profesorul simte o lovitură în inimă. Da ! Asta-i senzația ! O lovitură despicateă, o lovitură de bardă ! Ce curios ! N'ai alt mijloc de traducere grăitoare pentru emoție, decât o banală, o cât mai banală metaforă.

De pe vremea studiilor, îl preocupa să surprindă asupra-și raportul dintre emoțiune și reprezentare; dar de când fiu-său e pe front, prilejul de control s'a înmulțit. Fiindcă un om de știință va să rămână tare, în orice împrejurare ! Tare ? Adică sincer și profund ! Crud, mai bine zis ! Crud cu sine, spre a putea fi crud cu ceilalți.

Acum prin mâni — mai ales prin mâna stângă — simte furnicări. Parc'o labă de elefant ar fi călcat un furnicar ! Nu ! Inexact ! Tremurul e mai fin. Aduce mai mult cu vârful unui ac de oscilometru ! Poate și mai fin, ca un curent electric. Aceeași constatare : neputința unei exprimări directe. Dar unde a ajuns ? Profesorul își întoarce gândul înapoi la fiu-său.

Liviu luptă de cincisprezece luni, în Cuban. Ultima-i scrisoare a făcut pe drum patruzeci și trei de zile. Acum patruzeci și trei de zile, copilul era în vieață. Dar azi ?... Ce înseamnă „azi“ ? „Azi e du-

rata de douăzeci și patru de ore ! „Azi“ e și ora 3, și ora 13, și ora 17... „Azi“ e și minutul de față, și clipa asta, în care inima lui stă despicată și simte furnicături prin mâni ! În războiu, moartea e în funcție de clipă... Binișor ciocăne cu unghia degetului arătător, în bancă. Totdeauna a fost superstițios, dar de când Liviu e în războiu, superstiția a ajuns o adevărată patimă. Cum își amintește de el, bate în lemn... și bate nu fiecum, ci după adevărata tradiție, de jos în sus...

Ochii profesorului s'au îndreptat către fundul clasei. Acolo, în ultima bancă, se găsește călugărița. Mireasa lui Dumnezeu îl indispune ! Ciudată impresie ! Cum zărește o față bisericească, capu-i svâcnește din grumaz, și dă înapoi ca și cum cineva i-ar trage un bobârnac în nas. El n'are ochi să vadă popii, călugării și călugărițele. Chiar dacă nu e ateu pe de-a'ntregul, a rămas de pe vremea studiilor, anticlerical. Intr'adevăr, ce căuta călugărița la Universitate ? Doar pentru proselitism ! Și nu-i măcar una de a noastră, o călugăriță ortodoxă ! Pe amărățile astea le mai suferă ! Is mai neajutorate, mai modeste deci ! Dar fățarnicele călugărițe catolice, plesnesc de trufie ! Vin la universitate, învață o carte laică, se prefac a crede, dar își țin otrava ascunsă, ca șerpii, în vârful limbii. Odată profesoare, ele fac ce știu sau, mai bine zis, ce li se ordonă... Indulcesc paharul cu miere, ca să nu se simtă fierea amestecată pe furis. Parcă sărută, și de fapt mușcă... Rezultatul : o știință bigotă, o știință aserivită celei mai odioase politici : politica papală.

Și cât e de frumoasă ! O frumusețe ireală, nepământeană ! Pe sub vălul negru și prins în chenarul alb al scufiței, se poate urmări ovalul pur al feței. Să nu se lase păcălit ! Totul este aranjament : vălul negru ce cade în falduri, subvălul alb, care scoate contraste, și scufița scrobită, menită să transforme orice obraz cât de ordinar, într'un oval tras ca din condeiu, într'un oval pur, de madonă. Să nu se lase păcălit ! Călugărița nu scrie. Privește în sus. Ce nas drept și subțire are, fără nicio urmă de sensualitate. La femeile sensuale, aripelile nasului au un freamăt ușor. La fel și gura ! De bună seamă a sărutat doar icoane și chipuri sfinte, fără să vrea deci, și-a însușit un aer de cucernicie. La fel și privirea ! E tristă sau poate numai obosită.

Călugărița nu scrie. Poate se roagă lui Dumnezeu, să-i ajute. Atunci, nu cunoaște chestiunea.

Gândul profesorului s'a spart hohotit, în suflet. A râs înfundat, cum râd oamenii foarte evoluți, numai din spasmul sufletului, fără să-și miște o fibră din musculatura feței. Profesorul continuă să supravegheze grav, scrisul studenților. Dar aude cum sufletul său

petrece de unul singur. Să vedem cum i-ar putea ajuta Dumnezeu să descrie agitata domnie a lui Iliș Vodă. Și mai ales, cum i-ar putea șopti datele cronologice ale urmașilor lui Mircea cel Bătrân și Alexandru cel Bun!

Dacă-i mireasa Lui, ar putea să aibă atâta „curtoazie“!

Deodată râsul i s'a concentrat în cuget răsvrătit. Călugărița a ridicat mâna în sus și după o evoluție prin aer, și-a luat stiloul de pe bancă. Gestul îl înfurie. O adevărată performanță coreografică! Numai și numai ca să-și arate mâna! Dela distanța asta mare, pare diafană, și degetele lungi, subțiri și bine ca niște condeie. Acum i-a prins adevărata mișcare, mișcare tănuită acolo, în inconștient.

— Ești pură, stimată mireasă a lui Hristos, fiindcă ești o reținută, o refulată... Dar să te văd în clipele de neatenție, de reverie... sau mai bine în vis! Cum îți sunt visurile? Tot atât de pure? Mă îndoesc? Nu te chinuesc lasciv draci chipeș, sub aspectul unor ofițeri de cavalerie și nu te răpesc până'n al nouălea cer, arhangheli în salopete de aviatori? Ți-e privirea pierdută către cer? Așteaptă! Așteaptă! Iată porumbelul sfânt aterizând în chip de avion și duhul sfânt, sdravăn și solid, sburător nesățios la pătimase îmbrățișare!

Câtă dreptate are Freud! Toate călugărițele sunt niște refulate. .

Profesorul își oprește gândirea. Să nu fie nedrept! E un om cinstit și are scrupulul dreptei judecăți. Oare nu s'a pripit? Oare nu greșește? Oare refularea nu e în el? Oare nu transpune gratuit în cărca altuia, propriile sale păcate? Căci funcțiunea, vârsta, poziția socială, îl opresc de multă vreme să-și dea drumul imboldurilor fi-rești. Câte fete frumoase nu s'au perindat pe dinaintea ochilor lui? Și ce durere! Totdeauna el a trebuit să-și oblenească privirea! De aici poate să pornească o refulare...

Profesorul își schimbă brusc gândul. Cel puțin Liviu, acolo unde se află, în Cuban, n'o duce lipsă de femei. În războiu, femeia e pradă ușoară și de tot momentul.

— Domnule Profesor, mi s'a terminat cerneala în stilou... Pot scrie cu creionul?

E Bolovedea Timofte, răsvrătitul facultății.

Un surâs abia schițat, îi flutură profesorului pe buze. Lui Timofte i s'a terminat cerneala. Semn rău! Și asta intră în codul adevăratului superstițios.

Profesorul coboară de pe catedră, își scoate stiloul din buzunar și-l oferă studentului. Gest elegant, lecție de politeță. Fiindcă Bolovedea îl urăște. E sigur că într'o revoluție, studentul l'ar împușca.

Parcă vede scena. În față-i, tribunalul revoluționar. Președinte, Bolovedea Timofte; ajutor servitorul dela seminar; supleant, portarul Universității; acuzator, mecanicul.

— Ion Macedon, în vârstă de 48 ani, de meserie profesor universitar, e tradus în fața tribunalului revoluționar, fiindcă...

Oare ce vină i-ar găsi? Doar astea-s cele mai amuzante șotii ale istoriei: stabilirea culpelor! Cât erau de cinstiți autenticii principi! Te incomoda adversarul? Pumnalul pe la spate, otrava în vin sau glonțul rătăcit! Inchiziția a înălțat la mare onoare, instituția tribunalului! Cea mai mare farsă a istoriei...

Oare ce vină i-ar găsi? N'a furat, n'a înșelat, n'a făcut politică.

— Ești acuzat de a fi propovăduit idei potrivnice cauzei poporului... de a fi predat o știință burgheză.

Asta-i adevărat! Studiul istoriei l-a dat de cealaltă parte, de partea naționalismului și a tradiției.

— Cu atât ești mai vinovat, cu cât ești fiu de țăran.

Și asta-i adevărat! E fiu de țăran ca și Bolovedea. Dacă ar fi acum de douăzeci de ani, ar scrie în locul lui Bolovedea și la fel și-ar urî profesorul.

— Ești condamnat la moarte, Ion Macedon...

Profesorul zâmbește. E împăcat de mult cu gândul. Bolovedea dă să iscălească sentința. I s'a terminat cerneala.

— Poftiți, stiloul meu.

Încă o lecție de politețe!

— Acuzat, mai ai vreo dorință?

— Da!

În sala murdară și întunecoasă a tribunalului revoluționar, s'a făcut tăcere. Rânjesc figurile crunte, se mișcă în dezorientare trupurile îmbăcsite.

Profesorul privește drept în față pe Bolovedea.

— Doresc să mă împuști dumneata, tovarășe prezident.

Mișcare și mai mare în bănci, pe estradă.

— Uite pieptul meu de unde au pornit imboldurile dușmănoase, uite gura mea, care te-a mințit, uite tâmpla sub care s'a zămislit coruperea poporului... Ai revolver la centură! Ce mai aștepți?

— Să se ia acuzatul!

Patru gardieni îl înșfacă. Dar în sufletul profesorului continuă să clocotească indignarea.

— Impușcă-mă, tu, revoluționarule... E ușor să dai sentința... E ușor să afli c'am fost executat... Nu! Nu. Impușcă-mă tu, cu mâna ta, dacă ești cu adevărat revoluționar...

Profesorul se trezește. Bolovedea Timofte scrie cu tocul lui sentința... deocamdată propria-i sentință.

Cel puțin ăștia trei își au o personalitate...

Profesorul cuprinde amfiteatrul într'o singură privire. Numai mediocrități. Nici măcar proști. Parcă prostia e mai acceptabilă decât mediocritatea, prostia are o savoare, un pitoresc. Dar mediocritatea? Mediocritatea e plată ca o masă de biliard pe care se rostogolesc sau se ciocnesc, în jalnice caramboluri, toate locurile comune și toate truismele. Uite la Ionescu Persida! Ce caută asta la facultate? La croitorie, fată!

— Nu, se corectează el. Mai bine profesoară slabă, decât croitoreasă proastă.

Nu e o butadă. Ce însemnează o profesoară slabă, în instrucția unui elev? Nu poate vătăma cu nimic. Stă angrenată într'un sistem didactic, la care e obligată să se acomodeze. Are controlul inspectorilor... și apoi, stofa elevei. Dar stofa rochiei? Ai croit-o prost?

Gata! Ai menorocit o femeie pe câțiva ani. Social, o rochie e mai de preț, decât învățătura unei fete. Rochia contribuie la înfrumusețarea unei femei. O femeie frumoasă e un bun social mai de preț decât o premiantă...

Din nou ochii îi sunt la Ionescu Persida. Ce casnă pe chipul ei! Urită a făcut-o Dumnezeu! E îngustă la piept parc'ar fi prinsă între scânduri, are capul mic, fruntea redusă, în schimb nasul proeminent și barba trasă înapoi ca de niște benzi de gumilastic. Of, Doamne, Doamne cum se mai căsnește... In casnele astea, nu mai e urită, devine deadreptul caraghioasă. Nu se poate o împerechiere mai jalnică, decât o intelectuală caraghioasă! Nici când și-o naște primul copil, Ionescu Persida nu s'o svârcoli atâta. Oare s'o găsi vreun prost să se uite la ea? Cu siguranță! În general fetele urite au cele mai mari succese. Și e explicabil. Fetele frumoase, conștiente de ele, au trufia frumuseții lor, devin regine, doresc omagii. Fetele urite, în fața unui bărbat, se smeresc, se prefac în slugi. Ele sunt în nota adevărată. Tehnica fetei urite, e o moștenire dela Rut moabiteanca: „Cuvintele tale au mers la inima roabei tale“. Bărbații sunt niște timizi și mai ales foarte leneși. Sau n'au curaj, sau li-e lene. Vrea o femeie să cucerească un bărbat? Să asculte de înțelepciunea moabiteancei Rut: să devină roabă. Se spune că fetele urite sunt deștepte. Exact! Deștepte, nu la carte, la învățătură, deștepte la menirea lor firească: atragerea masculului.

Profesorul privește ceasul dela brățară. : 17,38. Mai sunt 22 minute. În sală s'a pornit o mișcare încordată. A fost deajuns o clipă de neatenție din parte-i — cât a privit ceasul — pentru ca să se înfiripe dezordinea. Asta-i lege ! Ce se petrece într'un amfiteatru cu 15 inși, se repetă în mare, în societate. Omul trebuie mereu, mereu supravegheat ca să-l ții în disciplină, ca să-i dai impresia că-i moral... N'are decât să verifice experiența. Profesorul se întoarce cu spatele către clasă, își scoate portofoliul și se preface a căuta în el. Imediat sgomotul a reînceput. Bănci cari scârțâe pe loc, hârșăit de picioare, șoapte și chiar vorbe. Brusc se întoarce. A surprins dezordinea în toată întinderea ei, până sus la călugăriță. Profesorului îi vine a zâmbi. Oare și călugărița să fi încercat a copia ? Unul singur a rămas parcă străin la tentația înșelării. E Ciovică Pompiliu. Asta scrie senin. Pe chipul lui, surprinde un surâs ușor de fericire. Pe semne că știe chestiunea... E deci fericit. Și abia-s două săptămâni, de când a omorât un om. A ucis din greșală, la exercițiile de tragere, pe sublocotenentul companiei. Groaznic !

Profesorul îl privește. Același surâs. E format din două evantaiuri de lumină, unul urcă din colțul gurii, celălalt coboară din ochi. Iată o descoperire ! În surâs sunt două curente, radiind ca două proiectoare, ca să incadreze obiectivul, nasul ! De câtăva vreme vorbește numai în termeni militari, de când Liviu e în războiu. Din nou a ciocănit în lemn...

Ciovică, știe chestiunea ! Asta îl face să uite c'a ucis... A ucis un tânăr sublocotenent, cu doi, trei ani mai în vârstă, prin urmare de 22 sau 23 de ani. A scăpat omul de boli, a scăpat de pe front, a scăpat din lupte grele, ca să moară prostește, pe un câmp de exerciții. Parcă vede scena ! Sublocotenentul și cu Ciovică, în tranșee ! Sublocotenentul îi explică :

— Prinzi grenada, o ții bine în mână. Dacă știi să strângi, nu-i pericol. Acum, la aruncatele, nu te grăbi cu voiniceasca... Descrie cu brațul o mișcare de praștie. Uite așa, unul, doi, trei... și când ți-e mâna în vârful rotocolului, sloboade proiectilul. Voiniceasca e o mișcare pe cât de urită, pe atât de periculoasă. Poftim grenada.

Tânărul o ia, o strânge. Dar mâna lui s'a încleștat pe temutul proiectil. Ii e frică.

— Aruncă, aude el comanda.

Capul tânărului e furtună, ochii fum.

— Aruncă ! Aceeași poruncă.

A aruncat ! Cum ? Unde ? Nu știe. Atât își amintește, de un cutremur, și apoi un horcăit groaznic. Pe urmă strigăte, vociferări. Din tranșee e scos corpul sublocotenentului, cu țeasa spartă, un ochiu scos, creierii în țărână.

Profesorul își scoate batista și-și șterge nădușeala. Repede la prima bancă, să ciocănească în lemn. A trăit niște clipe chinuitoare. Cine le-a trăit ? El ? Ciovică ? Sau Liviu ? Nu ! Nu ! Le-a trăit tânărul fericit ! Bine că n'a fost Liviu !

Groaznic e să porți cu tine o viață întregă, povara unui ucis. Liviu pe front ! El știe să arunce grenada înainte, nu în sus. A ucis cu siguranță, dar a ucis dușmani... A ucis legal, nu așa proteste...

Din nou profesorul privește spre Ciovică Pompiliu. Surâsul lui a căpătat un aer triumfal. Știe bine chestiunea. Va avea notă mare. Poate n'o fi atât de grea povara unui suflet de om. Sufletul nostru se acomodează cu tot. De pildă, Ciovică Pompiliu, acum e fericit ! Și chipul lui a luat o altă înfățișare. S'a făcut mai frumos. Da, da ! Înainte de nefericitul accident, era un ins vulgar, bătăran chiar ! Râdea proteste, sgomotos, ca la țară. Și iată-i acum chipul curățat de orice vulgaritate, rafinat chiar. Ce surâs candid ! Asta-i semn de mare rafinament. L-a purificat durerea... sau teama... Să zicem că n'a suferit... atunci i-a fost frică... Anche-te, curte marțială, judecată... Pe urmă conștiința... Ah ! Conștiința...

O nouă mișcare în bănci. Studenții i-au surprins neatenția. Cu siguranță au ajuns la punctul cel greu : tabloul cronologic. Acum să fie atent ! E clipa fițuicilor. El cunoaște toată tehnica. Doar și el a fost student ! Și pe vremea lui se copia, cum se copiază și azi, și cum se va copia mâne, când Liviu sau Bolovedea, vor fi profesori. Ce-a fost, a fost... El nu vrea să fie păcălit.

Profesorul privește din nou ceasul dela mână.

— Mai aveți 10 minute.

O altă mișcare de nervozitate, în sală. Chiar și călugărița și-a pierdut calmul ei angelic. Faldurile pelerinei nu mai cad elegant ca draperiile unei madone. Își mișcă agitat capul, își alungește privirea peste bănci.

— Ce-ar fi să copieze ?

Profesorul încearcă o mișcare de odihnă. Plămâni, ficatul și toate măruntaiele, parcă i se așează la locul lor. La asta se reduce în ultima analiză, mulțumirea, satisfacția ! Poate chiar și fericirea, nu-i de cât mai comodă tolăneală a viscerelor.

Călugăriță copiind ! Și încă o călugăriță catolică ! Spectacolul trebuie să fie amuzant.

Privește din nou ceasul, îl privește lung și insistent. Ceasul-brățară e o inovație de războiu. Ca să ai la îndemână ora atacului. Și Liviu are ceas-brățară...

Deodată și-a rupt privirea de pe minutar, ca s'o proiecteze în fundul clasei. Mișcare stingherită, la călugărița. Da ! Cu siguranță, mireasa lui Hristos încerca să copieze. Să fie îndemânatic ! Cât se poate de îndemânatic ! Asta-i pândă ! Și el a pândit în războiul celălalt. Ca să-l pândescă azi, Bolovedea. Și Liviu a pândit și e pândit... Asta-i lege... Iată pe călugărița în chip de inamic... E o mare voluptate să urmărești fiecare intenție, fiecare pas, fiecare mișcare a unui ins, despre care spui, e inamic ! În războiu, după câtăva vreme capeți o obișnuință a luptei, o rutină a tranșeei. Și ca profesor, imediat îți dai seama când se copiază. Călugărița, în bancă, e ca un inamic în tranșee. Se ferește și te spionează. El cunoaște toate trucurile copiatului. Pe vremea lui se scria în palmă sau pe manșete. Fițuicile se țineau în buzunarul dela jiletcă sau în carâmbul ghetei. Fetele le ascundeau în batistă sau în jartiera ciorapului.

Profesorul râde înfundat. Ce-ar fi ca și călugărița să-și țină fițuica ascunsă în jartieră ?

Din nou o încadrează în privirea lui. Aceeași mișcare stingherită ! În războiu folosești proiectorul, ca să-ți zăpăcești inamicul ! La fel și acum ! Trebuie s'o joace din priviri, s'o zăpăcească. Altcum inamicul se resemnează, renunță. Profesorul se duce la fereastră și privește în stradă. Ce-o fi făcând Liviu la ora asta ? O juca și el un proiector în tranșeea inamică ? Sau o simți asupra-și lumina unui proiector inamic ! Poate stă cu arma întinsă asupra unui obiectiv... sau la rândul lui, e obiectiv pentru altul. Binișor, profesorul bate în lemnul prichiciului. Asta nu mai e superstiție, e manie ! Dar nu poate să-și amintească de copil, fără să ciocăne ușor lemnul. De-i pe stradă, se apropie de un pom, de-i în casă, se apropie de o mobilă sau de fereastră. Și binișor, pe nesimțite...

Deodată se răsuțește pe călcâiu. Cât p'aci să-și uite obiectivul. Din nou în clasă, mișcare zăpăcită. Călugărița privește înspăimântată. Și-a pierdut puritatea ireală a fapturii ! Ochii îi sunt de carne, în degete are ciolane. Și i-a surprins doar gândul, dar când îi va surprinde și fapta ! Profesorul începe să se plimbe printre bănci, cu privirea în tavan. Asta-i atitudinea cea mai potrivită, ca să te prefaci. Băieții râd de tine ! — Am copiat sub nasul lui. De fapt e un act de mare indulgență sau de infamă pândă.

Peste cinci minute se termină ora. Să se plimbe tot mai încet, pașii lui să devină tot mai moi, el să devină tot mai absent. Studenții să-și uite de el... Și atunci, trunc, să-i pocnească...

În clasă, o clipă de tăcere. Asta-i bine! Incordarea premergătoare atacului! Acum șapte... Și asta-i bine! Oamenii își pregătesc armele. Lucrurile își urmează cursul lor firesc. Se aud băncile scârțâind. Soldații se cațără pe parapet. Nervozitatea crește la maximum. Profesorul simte emoția orei H. În clipa asta poate că Liviu trăește aceeași emoție. În spatele lui, freamătul crește. El continuă să simuleze o absență totală. Cu pași de păslă, se îndreaptă către fundul amfiteatrului. Să prelungească emoția, să desăvârșească simularea. Cu un fir de lumină privește în partea călugăriței. Ea și-a uitat poza de tot, poza dumnezeiască, se mișcă în chip neobișnuit. Pesemne își scotocește fițuica... fițuică prinsă de jartieră. S'o mai lase, s'o mai îngăduie. În războiu te târâi pe burtă, încet, încet, până ce...

Deodată un strigăt ascuțit. Profesorul se întoarce speriat. Cine a țipat? El Liviu? Iute bate în lemn. Pe urmă se liniștește. În banca întâi, Colac Hortensio a căzut jos, și se sbate groaznic în accese convulsive. Aleargă la el. Un atac de epilepsie. Stă zăpăcit. Nu știe ce să facă! Asta n'a învățat-o în războiu. În ajutorul nefericitului coleg, a sărit Ciovică ucigașul și cu Persida urită. Nu-i fac nimic, dar s'au aplecat asupra-i. Il asistă. În fine accesul s'a terminat. Băiatul amețit de cap, se ridică cu greutate și susținut de cele două ajutoare, se așează în bancă.

Profesorul abia acum își amintește de obiectivul lui. Călugărița rupe în bucățele mici de tot, o fițuică. O rupe în fața lui și chipul ei angelic a căpătat un aspect triumfal. L-a înșelat, a copiat. Profesorul e însă fericit. A bătut în lemn, la moment potrivit. Ce bine că n'a prins-o pe călugăriță copiind. A făcut o faptă bună. Fără vrerea lui, dar fapta e bună. Indulgența poate fi, la urma urmei, greutate pentru balanța faptelor noastre. Pui o faptă bună în talerul de aci și echilibrezi talerul în Cuban. Toți studenții sunt fericiți. Au putut copia. Numai Bolovedea, răsvrătitul, cată la el cu ură. Parcă-i zice: Burjuu infam, din cauza ta, ăst fiu din popor a avut un acces de epilepsie.

Victor Papilian

NUMAI INIMA MEA...

de ION OJOG

*Peste creste vinete, gura zării solomonește cu vorbe
De frunzare despre moarte, despre iubirea ta și stele...
Din tulnicul lung al stînii urcă lin Steaua Ciobanului.
Luna'nsingurează cu mușchi de aur turbanele turlilor.*

*'Stau turn adânc peste 'nalturi, peste veacuri
Dincolo de Timp...
Clopotul ce'ntârzie'n urcuș de peste păduri -- ori din gândul inimi ?
Cu ce-aș putea să-l schimb!..*

*Prin mâni întinse, rănite, ne strigăm orbecăind prin aburi de amurg...
Oh: „unde?” Și 'ntârziem printre izurile veacurilor moarte...
Neconținut bătăile turnurilor curg,*

*Nesimțit fuge apa — veacul așijderi.
Acele cuvinte, în cari-am pus luminișuri de lună,
In cânt vor păși cum pădurile ce se-afundă 'n lumină...
Numai inima în care tu mi-ai întors stelele, apele, cânturile —
Numai inima mea, nu va mai fi niciodată, niciodată!..*

ION OJOG

OMAR KHAYYAM

— Schiță biografică și critică* —

de Al. T. STAMATIAD

I

Viața lui Omar Khayyam se desfășoară în ținuturile persane în secolul al XI-lea al erei noastre, al V-lea al Islamului.

Două secole de dominație arabă musulmană innăbușise vechea civilizație iraniană. În timpul secolului următor, la marginile Imperiului abassid în decadență, câteva dinastii locale, mai mult sau mai puțin stabile, începură o mișcare de renaștere etnică. Cea mai mare parte din fundatorii acestor dinastii erau de rasă turcă, din care însemnate elemente pătrunseseră de mult în structura guvernamentală a Imperiului califilor din Bagdad. Ultima ca dată din aceste dinastii fusese întemeiată de nepoții lui Seldjuc, șeful unui

*) Această schiță biografică și critică este, de cele mai multe ori, o traducere și o culegere din diferitele lucrări pe cari le-am cercetat.

Însemnăm aici autorii de cari ne-am folosit. Unii dintre ei sunt citați și în corpul lucrării :

L. A. SEDILLOT : *Histoire des Arabes*, Paris, 1854.

ERNEST RENAN : *Rapport sur les travaux du Conseil de la Société Asiatique 1867—1868*, Journal Asiatique, juillet—août 1868.

THEOPHILE GAUTIER : *L'Orient*, Paris, 1877.

A. S. DE DONCOURT : *La Perse*, Paris, 1885.

JAMES DARMESTETER : *Les origines de la poésie Persane*. Paris 1887.

CLAUDE ANET et MIRZA MUHAMMAD : *Les 144 Quatrains d'Omar Khayyam*, traduits littéralement. Paris, 1920.

CHARLES GROLLEAU : *Les Quatrains d'Omar Khayyam*, traduits du persan, avec une introduction et des notes. Paris, 1922.

ALI NO-ROUZE : Préface au volume *Robaiyat d'Omar Khayyam*, traduits du persan par Franz Toussaints. Paris 1924.

AHMED GALWASH : *Soufisme. Messages d'Orient*, juillet 1926. Alexandrie-Egypte.

HENRY MASSÉ : *L'Islam*. Paris, 1930.

ARTHUR GUY : *Les Robāi D'Omer Khayyam*, étude suivie d'une traduction française. Paris, 1935.

B. BOUTHOU : *Le Grand Maître des Assassins*. Paris, 1936.

GEORGES FRILLEY : *La Perse littéraire*. Anthologie. Paris.

trib de pe țărmurile orientale ale Caspicei. În fruntea unor numeroase hoarde, ei trecură fluviul Oxus, în 1038, și se stabiliră în Khorasan. În curând un imperiu care se întinse de la Cașgaria până în Antiochia străluci de o vie lumină în acest mare teritoriu asiatic unde venise să puie ordine.

Această ordine fu cu toate acestea tulburată de lupte confesionale, cari erau firesc să izbucnească într'un stat bazat pe o lege religioasă și reunind grupe etnice atât de deosebite. Suniții, partizanii ortodoxiei musulmane tradiționale și šiiti, sectatorii lui Ali și ai descendenților săi, se băteau adeseori, chiar în capitala Califilor.

Seldjucizii, de curând convertiți la Islamism, adoptară sunismul, pe care îl susțineau cu o ardoare de nofiți. Dar reacțiunea šiită, întreținută de propaganda Califilor Fatimizi ai Egiptului, fu foarte violentă și duse la apariția redutabilei secte a Asasinilor. În afară, imperiul seldjucid avu de dușmani pe Bizantini și, la sfârșitul secolului, pe Cruciați.

Ca toate epocile tulburi, aceasta fu fecundă în lucrări ale spiritului. Scriitorii erau atunci de două limbi, își scriau versurile sau proza atât în persană cât și în arabă și literaturile acestor două limbi se îmbogățiră cu opere capitale.

Omar Ibn Ibrahim El Khayyam s'a născut sub Togrul Beg — întâiul sultan din dinastia Seldjucizilor — în anul 1040 al erei creștine, în Iran, provincia Khorasan, în orașul Nișapur, vestit pe vremuri și-al cărui renume rivaliza cu acel al Bagdadului și-al Cairului. Spre deosebire de unii poeți ai Persiei, cari fură onorați de suveranii lor cu nume onorifice ¹⁾ — cum a fost poetul Abul Kasim Mansur, onorat de sultanul Mahmud cu numele de Firduzi=Paradisiacul — sau de alți poeți, cari își luară pseudonime, adeseori mândre și sfidătoare, ca: Fericitul, Memorabilul, etc..., poetul nostru își luă pseudonimul de Khayyam, ca să onoreze meșteșugul tatălui său: făcător de corturi ²⁾.

Asupra vieții și'n special a tinereții nu ne-au rămas decât niște fragmente din două cărți de memorii scrise de doi contemporani și prieteni ai lui Omar Khayyam: Hassan Tusi și Hassan Sabbah.

Alte amănunte — o duzină de pagini — le găsim în diferiți autori, posteriori însă vieții poetului nostru.

1) Se cunoaște obiceiul suveranilor persani de a da, și acel al supușilor lor de a reclama aceste titluri onorifice: Coloana Cărmuirii, Umbra Suveranului, Unicul Regatului, Privighetoarea Statului, etc... cari traduse, sunt de un efect atât de bizar, ca să nu zicem grotesc.

2) După cum El Ghazali este fiul unui „ghazal“ sau torcător de lână

Pentru înțelegerea și evocarea acelor vremi cât și pentru legătura de prietenie dintre aceste trei personaje — al căror destin fu extraordinar sau glorios — transcriem următoarele amănunte din cele două cărți amintite mai sus:

Hassan Tusi, cunoscut de posteritate sub titlul onorific de Nizam ol Molk (= Ordonator al Regatului), s'a născut în orașul Tus, Meședul de azi, în 1018. Rămas orfan de mamă, tatăl său îl creștea cu mari greutate. Din copilărie învăță araba și la unsprezece ani știa Coranul pe dinafară. Mai târziu urmă pe măestrii faimoși ai epocii, alipindu-se, după obiceiul de-atunci, serviciului lor personal. Astfel îl găsim la Nișapur, pe lângă imanul Movaffaq, venerabil profesor care trecuse vârsta de optzeci și cinci de ani. Aici avu în curând de colegi pe Omar Khayyam și pe Hassan Sabbah, cu cari legă o strânsă prietenie și pe cari îi ajuta la prepararea lecțiilor ca fiind mai în vârstă decât ei.

Hassan Sabbah, născut în prima jumătate a secolului al XI-lea, era un tânăr šiit din orașul Rey, împrejurimile actualului Teheran, unde tatăl său îndura persecuțiile unui sunit care guverna orașul. Ca să mbuneze pe guvernator, tatăl își trimise fiul la Nișapur să-și urmeze studiile sub autoritatea venerabilului magistru sunit, imanul Movaffaq.

Hassan Sabbah zise într'o zi celor doi colegi: Știți că elevii imanului nostru sunt sortiți să aibă un viitor strălucit. Această precizie cred că se va mplini cel puțin pentru unul din noi. Am să vă propun un legământ.

— Spune-l, zise Hassan Tusi.

— Cel care va ajunge întâiul la o situație strălucită, îi va asocia și pe ceilalți doi pe același plan de egalitate.

Cei trei prieteni din Nișapur jurară solemn că-și vor ține cuvântul.

Terminându-și studiile după patru ani, se despărțiră, fiecare urmându-și destinul.

Khayyam, scrise versuri și, în același timp, studie astronomia și algebra.

Hassan Tusi, studie istoria, legile administrative și tainele politice — opera sa de mai târziu *Tratatul de a guverna*, tradusă de Schefer, ne arată metoadele) — ambiționând să ajungă un mare om de Stat.

Hassan Sabbah — extraordinara figură de mai târziu a Orientului — personalitate complexă și debordantă; suflet revoltat împotriva Islamismului, și din a cărui revoltă va irumpe un nou misticism, pe care îl va exploata în scopuri politice și religioase; vii-

torul șef al sângeroasei secte a Asasinilor — aștepta, în umbră, ziua sortită care să-l arunce și să-l impue pe arena politicii.

Cei trei prieteni trăiră câțva timp în obscuritate. Întâiul care ieși din umbră fu Hassan Tusi. După un șir de ani și după mai multe peripeții, îl găsim la Merv pe lângă prințul seldjucid Daud Djaghari, care îl puse în serviciul fiului său Alp Arslan zicându-i: Acest om de-acum înainte îți va fi secretar, consilier și intendent.

Alp Arslan urmă la tron, în 1063, după moartea unchiului său Togrul Beg.

Nu trecu mult și Vizirul noului sultan — săpat și de Hassan Tusi, care, în urmă, îi luă locul — căzu în disgrație și fu condamnat la moarte. Înainte de-a muri, avu însă timp să-i trimită succesorului său următorul mesagiu profetic: Faci o mare greșală că-ți înveți pe Turci să-și omoare miniștrii; în curând tot ceea ce ai uneltit împotriva mea o vei plăti tu însuși împreună cu progenerura ta³⁾.

Sultanul Alp Arslan domnește până la 1072. Către sfârșitul acestei domnii cei doi colegi ai lui Hassan Tusi — care devenise între timp prim-ministru cu titlu de Nizam ol Molk=Ordonator al Regatului — veniră să-i amintească de legământul făcut.

Omar Khayyam se prezintă cel dântâi. Nizam ol Molk îi oferi un loc în consiliul sultanului sau guvernământul Nișapurului. Omar Khayyam, nesimțind nici o înclinare pentru funcțiile publice, refuză această onoare. Avea numai o singură dorință: să fie la adăpostul zilei de mâine. Ministrul îi fixă o pensie anuală de 12 mii de dinari din veniturile domeniiale ale Nișapurului.

Venind rândul celui de-al doilea, Nizam ol Molk îi făcu aceleași oferte. Dar Hassan Sabbah îi ceru îndeplinirea integrală a legământului de odinioară. Ministrul îi dădu să 'nțeleagă că nu poate dintr'odată să-i devie coleg, că e nevoie de un stagiou oarecare, și-i încredință postul de șambelan al palatului.

După câțva timp, așteptarea îi păru prea lungă lui Hassan Sabbah și'ncepu să uneltească cu familiarii sultanului. În urma unei cabale înscenată împotriva primului ministru, și care fu dejucată la timp, sultanul dădu ordin să fie dat afară din cort în palme și ghionturi.

Umilit și plin de ură, Hassan Sabbah se 'ntoarse la Rey, unde se-aruncă în brațele propagandei streine care lucra în numele šiiti-

3) Vom vedea mai departe care a fost soarta lui Hassan Tusi (Nizam ol Molk). În ce privește progenerura sa, doi din fii săi fură omorâți, unul, Djemal ol Molk din ordinul lui Malek Șah; celălalt, Moeyyed ol Molk, din ordinul sultanului Barqiyarok.

lor, pentru Califii Fatimizi din Egipt, rivalii Califilor suniți din Bagdad, pe cari sultanul îi avea sub protectoratul său. Misionari egipteni străbăteau Asia. Câțiva dintre ei se găseau la Rey, care pe atunci era un mare oraș. Hassan îi frecventă și în curând se alipi sectei lor. Unul din superiori vizitându-i în 1071—72, și găsiindu-l pe Hassan Sabbah destul de instruit îi transmise puterile și mai târziu, în 1078, îl trimise în Egipt să aducă omagiu Califului el Mostansir.

Aici stătu un an și jumătate la curtea sultanului. Amestecându-se însă în luptele de succesiune ale tronului, șeful armatei îl imbarcă cu forța pe o corabie cu destinația în Occident.

Un naufragiu îl aruncă pe coastele Siriei. Se întoarce prin Alep, Bagdad, Khuzistan, la Ispahan, unde îl găsim în Iunie 1080.

În timpul acesta, puterea lui Nizam ol Molk crescuse din ce în ce mai mare.

Sultanul Alp Arslan murind asasinat în 1072, urmă la tron fiul său Malek Şah, după ce Nizam ol Molk izbutise să înlăture pe frații și pe un unchiu al noului sultan, care îi disputau tronul...

Din ziua aceasta Nizam ol Molk fu marele ministru al domniei. Timp de douăzeci de ani, puterea absolută fu în mâinile sale. Imperiul fu organizat militar și administrativ; impozitele fură micșorate; numeroase caravanseraiuri, moschei și școli fură clădite.

Școlile, numite după numele fundatorului „nizamiyé“ și'n cari instrucțiunea era gratuită, asigurau atât profesorilor cât și elevilor locuința și masa. În unele din ele, în universitatea din Bagdad, profesau oameni celebri ca El Ghazali.

Pretutindeni științele și artele fură încurajate. Persia era în plină înflorire.

Grație sprijinului binefăcătorului său, Omar Khayyam cultivă cu ardoare poezia, aprofundă matematicile și astronomia, devenind cel mai celebru savant al timpului său. În 1074 fu numit directorul observatorului din Merv, post pe care-l ocupă până la moartea lui Malek Şah (1092), iar în 1079 fu chemat să prezideze o comisie de opt astronomi cari reformă calendarul musulman.

Dar să ne întoarcem la Hassan Sabbah, pe care l-am lăsat la Ispahan.

Fiind căutat de poliția lui Nizam ol Molk, se ascunse în casa unui prieten concetățean pe care încearcă să-l îndoctrineze. Într-o seară, îi zise: Dacă aş avea cu mine doi oameni hotărâți aş sfărâma puterea acestui turc (a sultanului) și-a acestui țăran (a primului ministru). Prietenului îi păru că aceste cuvinte sunt simptomele

unei boli mintale și, fără să spună nimic, îi puse în mâncare și în băutura niște ingrediente, cari se 'ntrebuințau împotriva hipohondriei. Hassan Sabbah își dădu sama, și impresionat într'un mod neplăcut, părăsi casa prietenului cât și orașul, dar ca să-și pule planul în executare.

El însuși a povestit cum a cutreierat în propagandă toate împrejurimile Ispahanului și cum, stând trei ani la Damghan, a trimis misionari în regiunea muntoasă la Nord de Kazvin, în sudul mării Caspice. Această regiune era presărată de sate, adevărate cuiburi de vulturi, a căror stăpânire era un gaj de siguranță pentru instigatorii de tulburări. Câștigând pe câțiva comandanți ai acestor fortărețe prin propagandă, Hassan se duse la Kazvin, după aceea la fortăreața Alamu al cărei stăpânitor ajunse în 1090, fie prin persuasiune, fie prin vicleșug.

Această viziune, al cărei nume înseamnă în dialectul Deylem: șoimul l-a învățat (alu amu ⁴), fu centrul regimului de fanatism care teroriză timp de un secol și jumătate pe prinții și popoarele Islamului și ale Creștinătății. Alte poziții asemănătoare căzură în puterea afiliaților.

Prima victimă a bandei, de-acum organizată, fu Nizam ol Molk, care trimisese trupe să asedieze fortăreața. De cum vestea asasinatului se răspândi, asediatorii se risipiră, iar Hassan Sabbah strigă: Moartea acestui demon e începutul fericirii.

De notat două amănunte: unii istorici susțin că primul ministru căzuse în disgrația sultanului, și al doilea amănunt: asasinul fusese condus de un rival al lui Nizam ol Molk care-i luă locul, după cum și dânsul, odinioară, înălăturase pe primul ministru al lui Alp Arslan. Astfel prezicerea se 'mplini în 1092. După o lună, sultanul își urmă ministrul în mormânt.

Tulburările interne cari izbucniseră la moartea lui Alp Arslan reîncepură la aceea a lui Malek Șah.

Frații și unchii defunctului își disputau tronul. Dealungul tuturor acestor lupte domniră succesiv Barqiyarok, (fiul cel mai mare al lui Malek Șah) care muri în 1105, apoi fratele său Mohammed, mort în 1118, și 'nsfârșit cel mai tânăr din fiii marelui sultan, Sandjar.

Hassan Sabbah rămase în fortăreața Alamu, unde muri în 1124,

4) Ibn el Athir povestește (X.11) cum un rege din Deylem dând drumul unui șoim de vânătoare, pasărea sbură și se așeză pe vârful unui munte. „Șoimul m'a învățat!” strigă regele, și dădu ordin să se înalțe în vârful muntelui o fortăreață.

și avu succesori până la invazia mongolă a lui Hulagu (1265), care distruse acest cuib al terorismului.

Tulburările cari urmară după dispariția lui Nizam ol Molk și a lui Malek Şah trebuie să fi zdruncinat viața lui Omar Khayyam, care pierdea astfel, dintr'odată, pe cei doi puternici protectori. Cu toate că era prietenul marilor teologi, a căror știință o poseda, nu trebuie să ne mirăm dacă, în această societate în care controversese religioase, chiar între școli ortodoxe, ajungeau câteodată până la conflicte sângeroase, Omar Khayyam era ținta atacurilor fanaticilor și a spiritelor mediocre, incapabili să-i aprecieze ideile. Iată o anecdotă povestită de geograful El Qazwini, în legătură cu aceasta: Un cleric se ducea în fiecare dimineață la Omar Khayyam să ia lecții de filosofie, ceea ce nu-l împiedica să-l ponegrească în public. Omar, care o știa, ascunse în casă o bandă de muzicanți cu țimbele și cu trâmbițe. Când clericul veni ca de obicei, Omar dădu ordin muzicanților să cânte din toate puterile lor. Oamenii alergară din toate părțile. „Scumpii mei concetățeni, strigă Omar, vă prezint pe savantul nostru care vine în fiecare dimineață să-l învăț și care totuși mă ponegrește în termenii pe cari îi cunoașteți. Dacă sunt ceea ce afirmă, de ce vine să-l învăț? Dacă nu sunt, de ce își ponegrește profesorul?”

Din pricina criticelor sale mușcătoare și-a divergențelor de doctrină, cât și a versurilor sale cari cuprindeau unele expresii, al căror sens ascuns erau tot atâția șerpi cu mușcături grozave pentru Legea musulmană, Omar Khayyam își atrase o dușmănie din ce în ce mai mare.

Temându-și viața și ca să închidă gura adversarilor, cari îl considerau ca un heterodox, fu silit să facă un pelerinaj la Meca.

Sosit la Bagdad, admiratorii alergară să-l vadă, dar Khayyam refuză să le deschidă ușa. Intors în orașul său natal, începu să frecventeze, mai mult de formă, moscheele.

Acest pelerinaj trebuie să fi fost o mare abatere dela obiceiurile sedentare ale lui Khayyam. Un lung timp îl trăise la Merv, oraș foarte plăcut și înzestrat cu numeroase și bogate biblioteci, unde își construise observatorul, își scrisese lucrările științifice și unde Malek Şah îl invita câteodată la masă

În 1112—13 îl întâlnim la Balk, ca oaspe al emirului Abu Saad Djerreh, împreună cu colegul său astronomul el Isfizari și cu scriitorul Nizami Arudi, care a fixat amintirea convorbirii lor în cartea sa de anecdote „*Cele patru cuvântări*”. Cu tot caracterul glumeț al acestor întruniri, gândul Morții începu să ncolțească în sufletul înțeleptului nostru, care mărturisii într'o zi, cu aceeași seninătate

ce face fondul a multor din catrenele sale: „Mormântul meu va fi într'un loc unde, cu fiecare primăvară, vântul de Nord mă va acoperi cu flori“. Ceea ce, fără 'ndoială, însemna că voia să se odihnească într'un ținut cu o primăvară timpurie și 'nfloritoare: în pământul orașului său natal, al cărui elogiu îl făcea prin aceste cuvinte.

Ultimii ani ai vieții lui s'au scurs în liniște, la Nișapur, înconjurat — se zice — de onoruri și de atenții din partea sultanului Sandjar.

Aici muri în 1122 în vârstă de optzeci și doi de ani.

Ultimele sale clipe ne sunt povestite de biograful Șemeddin Șahrazuri în opera: *Plimbarea spiritelor în grădina bucuriilor*⁵⁾: Medita asupra unui pasagiu teologic dintr'o operă a lui Avicenna. Ajungând la capitolul Unul și Pluralul, lăsă cartea din mână, se sculă, se rugă și-și scrisese testamentul fără să fi mâncat și să fi băut. După ce-și făcu rugăciunea de seară, se prosternă zicând: O Dumnezeu! Tu știi că am luat cunoștință de Tine în măsura puterilor mele, iartă-mă deci, și această cunoștință să-mi fie mijlocul ca s'ajung la Tine! Apoi muri.

Scriitorul Nizam Arudi — de care am mai amintit — a însemnat următoarele: Când am ajuns la Nișapur în 530 (1135—1136) trecuse 14 ani de când această mare lumină se stinsese. Mă simțeam îndatorat, față de acela care-mi fusese Maestru. Intr'o Vineri deci, m'am dus la cimitir împreună cu un ins care știa unde este mormântul⁶⁾ Sosirăm. Pe mâna stângă era un zid, cu o poartă ce dădea într'o livadă. Acolo, văzui o movilă peste care, pe deasupra zidului, peri și meri își întindeau crengile. Pământul era presărat cu flori. Atunci mi-am adus aminte de cuvintele spuse de Khayyam, la Balk, și ochii mi se umplură de lacrimi.

Aceste sumare însemnări le vom completa prin evocarea scriitorului persan contemporan Ali No-Ruze: Iată-l pe Omar Khayyam stând într'o noapte pe terasa observatorului din Merv. Stelele strălucesc. Florile își revarsă parfumul îmbătător. Privighetori patetice înalță imnuri de iubire trandafirilor. Cu capul în mâini, cu ochii închiși, poetul privește strălucind încă astrele pe cari le-a studiat. Nici o problemă nu-l mai tulbură, nici chiar cea mai principală, creațiunea Universului. El știe că toate aceste con-

5) Cuprinde 111 biografii de savanți. Lucrarea, din care există o versiune arabă și una persană, e din al VII-lea (XIII) secol.

6) Mormântul este la o leghe de Nișapurul actual — marele oraș de odinioară a fost distrus de mai multe ori — lângă moschea-mormânt a lui Imamzade Mohammed Arsul.

stelații se vor stinge înainte ca vreunul din noi să poată zice: „Afirm și dovedesc“. Se ridică, se pleacă deasupra orașului adormit, fiecare casă în mijlocul grădinii, seamănă cu un nufăr plutind pe-o apă neagră. Ascultă. I se pare c'aude răsuflarea ființelor cari se odihnesc întinse ca și morții... Nu-i decât zefirul. I se pare c'aude visurile acestei mulțimi... Nu-i decât sbârnăitul insectelor de noapte. În desfășurata lui sete de-a iubi și de-a crede, ar voi să fie amantul care-adoarme strângând mâna iubitei, tatăl care-și leagă copilul, cerșetorul care mulțumește lui Dumnezeu înainte de-a se întinde pe rogojina sa. Cu sufletul deschis, suferă. Dar chinul său e trecător. A și evocat legea fatală care va despărți pe cei doi îndrăgostiți, pe tatăl de fiu, pe cerșetor de Dumnezeu. Zefirul îi scutură pe mâini un ciorchine de glicină. Mângâierea acestor picături de rouă îl liniștește. Le adună, le respiră. În curând, din această rouă îmbălsămată și din suferința sa, el va extrage un parfum nepieritor.

II.

Opera lui Omar Khayyam cuprinde mai multe lucrări științifice și o singură operă literară: 170 de catrene sau rubaiate.

Din lucrările științifice numai cinci ne-au parvenit:

Demonstrație de probleme de algebră, text arab, tradusă în franțuzește de M. Woepke. Paris, 1851.

Asupra unor dificultăți ale definițiilor lui Euclid. Manuscris, în Biblioteca din Leyda.

Determinarea cantității de aur și de argint în aliații. Patru pagini date de Fr. Rosen la sfârșitul ediției sale de Rubaiate, 1925.

Asupra Ființei. Manuscris, la British Muzeu.

Grădina Inimilor. Un tratat filosofic, descoperit de Arthur Cristensen, din care însă nu ne-au rămas decât foarte puține pagini. Biblioteca Națională din Paris.

Diferiți scriitori orientali ne-au păstrat titlurile altor lucrări: *Table astronomice*; *Un manual de științe naturale*; *Asupra Ființei și a Bine-cuvântării*; *Asupra variațiilor climaterice*; *Un tratat pentru extragerea rădăcinelor patrute și cubice*.

Pe când poeți ca Firduzi sau Nizami au scris mii și mii de versuri, iar alții, ca Saadi sau Hafiz, au cucerit patria lor devenind populari⁷⁾, și, cu timpul, au cucerit celebritatea mondială, Omar

7) Saadi e în toate mâinele. Copiii învață să silabisească pe cartea sa *Grădina Rozelor*. Firduzi e în toate urechile. De secole, recitatori cântă pe piețele publice minunatele povestiri din *Cartea Regilor*. Hafiz e în toate inimile. Odele sale servesc și azi de breviar de dragoste tinerilor persani cravatați.

Khayyam a scris numai 170 de catrene iar opera lui nu a supraviețuit decât printr'o elită intelectuală și independentă și prin admirația „declasaților“.

În Europa, începe să străbată, la'nceput timid și fragmentar — citat și tradus prin câteva catrene — prin operele următorilor savanți orientaliști: Dr. Thomas Hyde, în prima jumătate a secolului al XVII-lea, în cartea sa *Veterum Persarum Religio*; Sir Gore Useley, la 'nceputul secolului al XVIII-lea; baronul J. von Hammer Purgstall în *Geschichte der Schonen Redekunste Persiens, 1818*; Friedrich Ruckert, în *Grammatik Poetik und Rhetorik des Perser, 1827*; Garcin de Tassy, în *Note sur les Rubaiyat d'Omer Khayyam, 1857*; Edward Byles Cowell, în 1858. Dar cercul rămânea închis.

În sfârșit, în 1859, apărea la Londra, la librăria Quaritch, o mică broșură: *Rubaiyat of Omer Khayyam rendered into english verse, by Edward Fitz Gerald*, cuprinzând 75 de catrene, cu o prefață și note, din care multe elemente erau împrumutate din studiul apărut, cu un an înainte, în *Calcutta Review*, sub semnătura eruditului orientalist Byles Cowell, președintele Colegiului Sanscrit din acest oraș. Mica broșură, trasă în 250 de exemplare, trecu neobservată. Era totuși un cap de operă — pentru literatura engleză — cu toate că de inspirație persană. Fitz Gerald redase cu o mare bogăție de expresie micul număr de catrene, ales cu grije din opera poetului oriental și din care alcătuiuse un tot, aproape o operă unitară.

Ca s'ajungă la acest rezultat a fost silit s'amestece jumătăți de catrene din cari să facă altele, întregi, și chiar să compue de la sine după „maniera lui Khayyam“. Din cele 75 de catrene, numai 49 sunt traduceri fidele. Și-a însușit acest drept de-a proceda astfel, mărturisindu-l în prefața unei traduceri, publicată anterior, din piesele lui Calderon, spunând:

Am încercat să păstrez întocmai ceea ce era bun și de efect, dar am sacrificat, redus, schimbat și'nlocuit ceea ce mi s'a părut că nu este.

Chiar greșelile pe cari le-a găsit fericite a crezut că e bine să le păstreze. O notă a lui Cowel, pe care unul din editorii lui Fitz Gerald a adăogat-o edițiilor următoare, ne spune: I-am scris, pe când eram la Calcuta, atrăgându-i atenția asupra unor greșeli (din cari unele formidabile, după expresia orientalistului Arthur Guy), dar niciodată nu și-a dat osteneala să le 'ndrepte.

Opt ani trecură. În 1867 apărea la Paris, din ordinul Impăratului, la Imprimeria Imperială: *Les Quatrains de Kheyam, traduits*

du persan par J.-B. Nicolas, ex-premier drogman de l'Ambassade française en Perse. Volumul cuprindea textul și traducerea în proză a 466 catrene, fără arătarea izvorului de către editor.

Opera ar fi trecut desigur neobservată de marele public, dacă n'ar fi fost trâmbițată de Théophile Gautier într'un articol din Monitorul Universal din 8 Decembrie 1867 și care începea cu aceste cuvinte:

„Avez-vous lu Baruch? demandait La Fontaine à tous ceux qu'il rencontra, après une lecture de ce prophète qui avait vivement frappé son imagination. „Avez-vous vu les quatrains de Kéyam?“, serions-nous tenté de dire, tant ce livre nous préoccupe depuis que nous en avons feuilleté les magnifiques pages, sorties de l'Imprimerie Impériale. Et d'abord, qu'est-ce que Kéyam? Il est moins connu en Occident que le biblique Baruch, et nous l'ignorons complètement il y a un mois à peine.

Fără 'ndoială, zgomotul făcut în jurul operei lui Nicolas deșteptă atenția literaților englezi asupra broșurei lui Fitz Gerald, descoperită într'o mică librărie de scriitorul de artă William Morris.

Ca titlu de document, transcriem o a doua versiune — dată de Charles Grolleau, unul din traducătorii poetului persan — asupra răspândirii și descoperirii broșurei lui Fitz Gerald: Mica broșură, trasă în 250 de exemplare și tipărită fără nume de autor, n'avu în public nici un ecou. Cele 200 de exemplare lăsate de autor în mâinile librarului său, nu fură desfăcute decât încetul cu încetul pe prețul de un penny. Fitz Gerald păstră tăcere asupra acestei lucrări la care ținea totuși foarte mult. Carlyle, unul din intimii săi, nu află de paternitatea acestei poeme, pe care o prețuia foarte mult, decât în 1873. Dante Gabriel Rosetti, se zice c'a fost întâiul care a descoperit-o în librăria Quaritch.

Un succes imens, lung timp amânat, a consacrat în Anglia și pretutindeni unde limba engleză se citește și se scrie, mica broșură de catrene. Astfel, în afară de noile ediții ale „Rubaiyatelor“ engleze, pe care însuși autorul le-a dat în 1868 (mărită cu 35 de catrene), 1872 și 1879, astăzi nu i se mai pot număra reeditările.

Scriitorul persan Ali No-Ruse numește această „traducere“: falsele variații ale lui Fitz Gerald, iar pe-a primului traducător, J.-B. Nicolas, apărută în 1867, odioasă trădare. Dar cercul înfârșit era rupt. Traducerile, atât în proză cât și în versuri, studiile și articolele se succed atât în Europa cât și în America. Astăzi, Omar Khayyam e o celebritate mondială.

Cu prilejul traducerii în franțuzește, Ernest Renan, după ce amintește numele lui Goethe și-al lui Heine, adaogă următoarele:

Iată pentru noi o adevărată surpriză că o astfel de carte poate să circule liberă într'o țară musulmană, căci — desigur — nici o literatură europeană nu poate cita o operă în care, nu numai religia pozitivă, dar orice credință morală să fie negată cu o ironie atât de fină și-atât de amară; Théophile Gautier — cu acelaș prilej — înseamnă rândurile care urmează: Monologul lui Hamlet e fărâmițat în aceste catrene, în cari poetul persan se 'ntreabă ce se află în dosul acestei pânze trasă între om și celelalte lumi, și'n care, urmărește ultimul atom de argilă omenească până în oala olarului sau până în cărămida zidarului, ca și prințul Danemarcei care încearcă să dovedească că lutul ce lipește vrana unui butoi de bere, poate să cuprindă țărâna lui Alexandru cel Mare și-a lui Cezar; iar alți comentatori și traducători îl pun deasupra lui Horațiu cu al său epicureic *carpe diem*, și alături de toți marii neliniștiți: Pascal, Leopardi, Baudelaire, cari — ca și dânsul — au simțit chemarea demonică a prăpastiei, sfâșiați de setea veșnic neîmplinită a visului.

Dar opera poetului, după moartea sa, din lipsa unui text autentic și pe măsură ce anii treceau, se mărea, grație admiratorilor și discipolilor săi, așa că azi rubaiyatele au depășit numărul de 1200. Textul imprimat la Calcuta, în 1836, cuprinde 492 catrene, iar diferitele manuscrise păstrate în bibliotecile din Paris, Cambridge, Londra, Leningrad, Constantinopol, Berlin, India etc. cuprind un număr care variază cu fiecare manuscris. Cel dela Oxford, nr. 140, cu data de 1460 și cel mai vechiu, după care a „tradus“ Edward Fitz Gerald — cuprinde 158. Noi am tradus numai 150 de rubaiyate — după ediția franceză a lui Franz Toussaint, Paris 1924 — lăsând la o parte 20, pe acelea cari, din diferite motive, ni s'au părut că nu vor avea destul ecou în sufletul contemporan.

Prin concizia sa catrenul persan merită să fie comparat cu epigrama greacă, din care poate că s'a născut. În literatura persană apare cu un secol înainte de Khayyam. Aproape nu există autor care să nu-l fi încercat, dar, în afară de poetul nostru, fiecare a scris foarte puțin în această formă. Saadi n'a publicat decât vre-o 60; divanul lui Hafiz cuprinde 69; acela al lui Djami, 38. Se citează câteva de Avicenna.

Printre predecesorii și contemporanii lui Omar Khayyam, câțiva sufiși celebri ne-au lăsat un oare care număr de rubaiyate, dar de inspirație mistică, și pe care edițiile orientale le publică, adăogându-le la ale sale. Khayyam e maestru în acest gen. Nimeni nu l-a egalat și niciodată. Unele din ele s'au rătăcit printre rubaiyatele altora, după cum altele, streine, s'au rătăcit printre rubaiyatele

sale. Rezultatul acestor confuziuni e că aproape 110 catrene au fost numite „Rătăcitoare“, și cum cele mai vechi manuscrise ale rubaiyatelor datează din secolul al XV-lea nu e atât de ușor de-a reda fiecăruia ceea ce îi aparține. Lucrările lui Christensen dacă n'au soluționat această problemă, ne-au arătat întru câțva limitele între cari putem să le fixăm. Totuși cred că ne rămâne un fir conducător: gândirea sa, pe care a fixat-o în catrene neîndoelnice, gândire atât de clară și de sigură încât elemente streine strecurate în atâtea din rubaiyate, adăogate ulterior, nu se pot încorpora, făcând un tot unitar și rămân astfel ca niște pete pentru un ochiu mai atent.

Un cuvânt acum asupra tehnicii rubaiyatului, după orientalistul Darmesteter: Întâiul, al doilea și al patrulea vers rimează împreună, al treilea e alb. Răsfrângerea rimelor, înfășurând și accentuând tăcerea versului alb, produce armonii și contraste de sunete cari dau un straniu relief ideii. Rubaiyatul e forma cea mai puternică a poeziei persane.

Cărui mister se datorește celebritatea și puterea de viață a acestei opere, care n'fruntă sfidătoare oceanul secolelor și care deapăruri îi va păstra numele printre atâtea glorii înmormântate de praful bibliotecilor? Khayyam a eliminat din versurile sale: subtilitățile, subînțelesurile, hyperbolele extravagante și comparațiile exagerate. Forma aleasă de poet ca să-și toarne inspirația, rubaiyatul, cere un laconism care interzice orice incursie în domeniul retoricei. Dar simplitatea cu care sunt scrise nu-i, uneori, decât aparentă. Ca toți poeții persani, dânsul practică aliterția și calamburul:

Bahram care prindea cu lațul măgari sălbatici (= gur) — Ai văzut cum mormântul (= gur) l-a prins pe Bahram?

În limba persană, cuvântul gur înseamnă, în acelaș timp, măgar sălbatic și mormânt; — iar alte ori, cu discreție însă, se lasă jocului clasic și greu de-a întruni într'un distih sau chiar într'un singur vers, cele patru elemente ale naturii, stabilind atunci o legătură între focul inimii îndrăgostitului, apa torentului, vântul care trece și pământul care ne va acoperi.

Claritate, adâncime și concentrare, iată cele trei calități ale catrenelor, calități cari le fac veșnic vii, și cu cari își râde de-atâtea veacuri de curențe, de hotare și de civilizații.

Clar, adânc, lapidar, — poetul în patru versuri (în original!) cuprinde o lume de gânduri sau distruge o lume de sentimente:

Cântece, parfumuri și cupe, — buze, bucle revărsate și ochi migdalați: jucării pe cari timpul le sfărâmă, jucării! Moralitate,

singurătate și muncă, — meditație, rugăciune și renunțare: cenușe pe care timpul o spulberă ,cenușe !

De ce atâta blândețe, atâta duioșie la 'nceputul dragostei noastre ? De ce atâtea desmierdări, atâtea delicii, pe urmă ? De ce, acum, singura ta plăcere e să-mi sfășii inima ? De ce ?

Abia șoptind, argila spunea olarului care-o frământa : Gân-dește-te c'am fost odată ca tine... Nu mă brutaliza!

Vasta lume : un grăunte de praf în spațiu. Toată știința oamenilor : vorbe. Popoarele, dobitoacele celor șapte climate: umbre. Rezultatul gândului tău zilnic: nimic.

Înainte însă de-a ne apropia de sfârșitul notelor noastre avem de dat două lămuriri: întâia, în legătură cu lauda stăruitoare pe care Khayyam o aduce vinului ; a doua, în legătură cu unele interpretări eronate asupra credinței religioase a poetului.

Cititorul va rămânea surprins — adeseori poate neplăcut — de locul pe care-l ocupă vinul în multe din cele 150 de catrene. Orientalistul James Darmesteter ne spune însă următoarele : Poeziile bachice ale lui Omar Khayyam sunt un cântec de revoltă împotriva Coranului, împotriva fariseilor, împotriva opresiunii religioase asupra naturii și a bunului simț. Omul care bea e pentru poetul persan simbolul omului emancipat. La care rânduri mai adaogăm : Omar Khayyam cântă vinul și pentru prilejul pe care i-l dă să filosofeze asupra Morții și a Vieții, care curge cu repeziciunea fericirii ; asupra nedreptății și cruzimelor sorții; asupra ignoranței cauzelor noastre prime și a sfârșitului nostru: două mistere veșnic de nepătruns. Însfârșit, acela care bea va fi liberat de grijile tuturor problemelor speculative, ne mai întrebându-se care e adevărata doctrină din cele 72 de secte în cari s'a fărâmițat Islamul.

Și a doua lămurire : Unii comentatori afirmă în treacăt sau stăruiitor, în necunoștință de cauză sau răstălmăcind textul rubaiyatelor, că poetul nostru făcea parte din secta religioasă islamică a sufismului. Puțini însă, nu numai la noi dar chiar și 'n străinătate, stăpânesc cu adevărat istoria religiilor. Iată pe scurt — după Ahmed Galwash, membru al ordinului sufis Khalwati din Alexandria-Egipt — evoluția și dogmele acestei secte. După citirea acestui rezumat și-a celor 150 de rubaiyate, se va vedea că nu există nici o legătură între Omar Khayyam și sufism.

Sufișii erau la început acei care se sileau să se purifice de orice

dorință, de orice ambiție pământească, aspirând să atingă Înțelepciunea Divină și o completă transfigurare a sufletului.

Cei dintâi patru Califi: Abu Bahr 632—634, Omar 634—644; Osman 644—656, Ali 656—661, și alții, se siliră să se purifice, constrângându-se la cucernicii desăvârșite.

Cele două generații cari urmașă se ținură de-aceleași practice, dar cu timpul și încetul cu încetul, lumina spirituală pierzându-și din strălucire și noi adepți fiind câștigați la islamism, se simți trebuința unei științe cu legi fundamentale, cu un ritual și cu o învățatură specială. Pentru a denumi secta spirituală care se înfăptuise astfel cu încetul, un nume era ca și indicat: teosofie și teosofi, cari transformate după principiile arabe ale etimologiei, deveniră tassawuf și mutassawif sau sufism și sufis ⁸⁾.

Originea sufismului își are începutul în primul an al Hegirei, când patruzeci și cinci de locuitori din Meca, unindu-se cu alți patruzeci și cinci din Medina, jurară credință învățaturii lui Mahomed și formară o ligă de fraternitate. Ca să se deosibească de ceilalți musulmani, ei luară numele de fakiri sau săraci, căci hotărâseră să renunțe la orice bogății cari ar putea să-i abată din drumul care duce la Alah.

Pe la anul 149 al Hegirii, 766 al erii creștine, șeicul Alwan fundă întâiul ordin al fakirilor, cunoscut sub numele de ordinul Elwanya, cu sanctuarul în orașul Dejdda ⁹⁾ și cu practice speciale. Dar numai către sfârșitul secolului al III-lea al Hegirii, numele de sufis fu adăogat numelui de fakir ca să numească pe credincioșii ordinului. Astăzi sub numele de fakiri se înțeleg toți sufiișii.

De la început, adepții sufismului fură numiți și derviși, cuvânt persan care înseamnă sărac.

După fundarea ordinului Elwanya, în fiecare secol luară ființă alte ordine și sub-ordine, numite după numele fondatorilor.

Cu timpul, deosebirile de înclinație, de caracter și de mediu dădură loc la noi practice, inofensive la început, dar cari cu încetul loviră în însăși principiile doctrinei. Această degenerare fu în cea mai mare parte datorită sectanților, cari se abătură din drumul drept, dedându-se hipnotismului, autosugestiei, magnetismului, etc. Astăzi avem o mulțime de secte cari practică diferite discipline și dintre cele mai severe.

8) După o interpretare populară, cuvântul sufism derivă din suif, care în arabă înseamnă lână. Sufis ar însemna acel care e îmbrăcat cu o stofă de lână.

9) Pe țărmul Mării Roșii, în regatul arab de astăzi: Hedjaz.

Întâiul principiu al sufismului este *iman* sau credință, cu cele șase precepte: credința în Alah, în Ingerii Săi, în Invățăturile Sale, în Trimișii Săi, în Viața cealaltă și în Judecata din urmă, în Providența Sa.

Aceste precepte alcătuiesc adevărata credință a oricărui musulman. Dar pentru un adevărat sufis, aceste precepte nu-i destul să fie recitate cu buzele, ci trebuie să fie purtate în inimă și practicate întruna.

Suprema aspirație a unui sufis e să-și piardă identitatea ca să câștige o viață spirituală. Această concepție ideală e exprimată de Sfântul Jalalu-ed-Din-el Rumi, în cunoscuta sa carte *Mesnevi*, prin următoarea parabolă: Credinciosul bătu în poarta Divinității și-un glas dinăuntru întrebă: „Cine e acolo? Și credinciosul răspunse: „Eu sunt!“ . Și glasul zise: „Această casă nu poate să ne adăpostească pe amândoi, pe Tine și pe Mine!“ . Și poarta rămase închisă. Atunci credinciosul se retrase în pădure și se rugă, postind în singurătate. După un an se 'ntoarse și bătu din nou în poartă și din nou glasul întrebă: „Cine e acolo?“ . Și credinciosul răspunse: „Ești Tu!“ Atunci poarta se deschise ca să intre.

Și-acum, ca o exemplificare vie de câtă depărtare există între sufism și Omar Khayyam, vom cita un singur rubaiyat :

Pe Pământul împetrișat umblă cineva care nu e nici musulman, nici păgân, nici bogat, nici umil. El nu venerază nici pe Dumnezeu, nici legile. El nu crede în adevăr, el nu afirmă niciodată nimic. Cine este acest om brav și trist care umblă pe Pământul împetrișat ?

E însuși Khayyam, răspundem noi.

Dar să revenim. Omar Khayyam — cel mai mare astronom și unul din întâii savanți ai timpului său — își trage filosofia sa amară din contemplarea sterpelor noastre agitații omenești.

Sentimentul care învăluie întreaga sa operă, e fuga neîntre ruptă a timpului, e neantul lucrurilor și-al oamenilor, e zădărnicia sărmanei noastre existențe.

Neagă toate religiile, toate dogmele, toate culturile, toate superstițiile.

Lumea? — Biată turmă, oarbă și infirmă, în veșnică goană după fericire.

Amara sa ironie nu vizează decât pe savanți și pe metafizicieni, cari dizertează cu „autoritate“ asupra lucrurilor veșnic de nepătruns.

Știința în loc să-l consoleze, îl aruncă pe pragul tenebrelor, în

fața pânzei care acoperă Marele Mister.

Strigătele sale în fața Destinului caută să le potolească în plăcerile trecătoare ale palpabilului, căci nu există o altă viață decât aceasta de care trebuie să ne folosim cu prisosință și pe care trebuie s'o trăim înzecit.

Nici iubirea nu-l consolează, căci ea e marea amăgitoare pentru un scop zadarnic și trecător.

Singurele realități pe cari le simțim sunt : Durerea și Moartea. Moartea nu-l înspăimântă cu nepătrunsul ei, ci pentrucă îl silеște să părăsească micile bucurii trecătoare pentru fragilele promisiuni în cari nu crede.

O slabă mângâiere o găsește în vin, pentrucă numai el ne poate întinde, și numai pentru câțeva vreme, înbălsămata cupă a uitării de tot și de toate.

Ajuns la răscrucea drumurilor vieții, singurul învățământ e inacțiunea și disprețul :

„Am învățat multe, și multe am și uitat, de bună-voe. În mintea mea, fiecare lucru era la locul lui. De pildă : Ceea ce era la dreapta nu putea să fie la stânga. N'am cunoscut liniștea decât în ziua în care am aruncat totul cu dispreț. Înțelesesem însfârșit că e cu neputință să afirmi sau să negi ceva“.

Dar opera sa, în afară de calitățile amintite — claritate, adâncime și concentrare — mai are supremul dar al supremei sincerități. Acesta, mai ales, îi preschimbă opera într'o oglindă fermecată, în care deapururi omenirea își va contempla sufletul cu rănile lui mizerabile și ascunse.

Pulvis et umbra !

St. V. Stană

MELIBEU DOARME

de *LIGIA NOUR*

*In dimineța limpede de vară
Un vârf de munte arde în văpaie;
O căprioară sprintenă, vioaie,
S'arată 'n poală de pădure rară.*

*Hei, Melibeu, în glas de acioaie
Se mișcă turma albă și sprintară
A caprelor și 'n sburda lor coboară
Cărări de umbre și lumini bălaie.*

*Tu dormi greoi și cântecul tău doarme
Uitat în fluer asvârlit departe
Și dimineța fragedă te soarbe.*

*Hai, scoală tu, și turma ți-o urmează
Și de culcușul cald mi te desparte;
E miez de zi și visul încetează.*

Ligia Nour

„SFÂRȘIT DE VEAC“ IN BUCUREȘTI

— fragment —

de ION MARIN SADOVEANU

Urmatecu îi făgăduise în gând, lui Lefterică, o înmormântare frumoasă, recunoscător poate, că a luat asupra lui nenorocirea cea mai mare. A doua zi, după ce s'a asigurat că fata o să scape și nici măcar nu o să rămână șchioapă, și după ce cu o nouă mulțumire de sine a văzut că limpezile lui socoteli se adevereau, a pornit să se țină de cuvânt. S'a dichisit, reîntors la el acasă, îndelung, după cum îi era obiceiul. Acum, la lumina dimineții, toate urmele focului îl supărau mai puțin. Până și mortul pe care îl știa în odaia din fund, nu-l mai neliniștea. Calm, își făcea toate metehnele îmbrăcăturii, strigând slugile, trimețând după coana Mița pentrucă nu-și găsea un nasture, înjurând în gura mare, încurcând toată lumea și glumind, ca și cum nu se întâmplase nimic. Aproape de miezul zilei, porni. Pregetând să umble, strigă cea d'întâi trăsură ce-i ieși în cale. Birjarul îl întâmpină cu un „Sărut mâna coane Iancule!“ la care răspunse: „Bună dimineța băiete!“. Și mica întâmplare îl mulțumi. Era iarăș una din mândriile lui, pe care o amintea adeseori, spunând că-l cunosc toți birjarii, chelnerii și lăutarii din București! Stătu puțin uitându-se la cai. Li arătă birjarului că cel din dreapta se cosește dar îl laudă de luciul scos din perie la țesălat, și de curățenie. Apoi se urcă, întârziind pe scară și aplecând trăsura sub greutatea lui. S'a așezat la mijlocul trăsurii, foarte în față pe perină, cu picioarele desfăcute. Pe genunchi își ținea culcat bastonul. Cu el făcea semn, atingând umărul vizitiului. Privea cu mulțumire din legănatul mersului pe trecători, în soarele ce începea să se încălzească. Coti pe străzi recunoscându-și la fiecare pas Bucureștii cu care se reîntâlnea. Largile pravești ale Dunării, păduricile de sălcii, valurile galbene și pline de spume, apoi neașteptatul negru al nopții dela el deacasă, cu apă vărsată, cu murdărie, cu mobile aruncate, cu un miros acru de brad stins și cu un mort scoțând viața cea de toate zilele, din obiceiurile ei, și tre-

când înaintea tuturor, prin grijile pe cari le cere, îi dădeau impresia unei reîntoarceri dintr'o călătorie îndepărtată, care ținuse foarte mult. Ca orice om legat de orașul său, Urmatecu avea numai câteva priveliști pe unde își purta vieața. Iubea mai ales pe străzile doornice, colțurile mai de curând clădite, așa cum se întâlneau prin Isvor și pe Podul Gârlii până la Piața Mare. Erau case cu unul sau două caturi, fără curte și cu intrare prin gang. Mai întotdeauna prăvălia dela colț era o băcănie pentru care lăcomia ochilor lui Urmatecu, avea o mângâiere. Ca o amintire din trecut îi venea mirosul de vin vărsat, amestecat cu săpun și untdelemn. Butoaiele înșirate lângă ușă îl ispiteau și mai arunca din când în când câte o privire la ferestre, totdeauna la fel împodobite la toate băcăniile din mahalalele Bucureștilor: cu sticle înșirate ca soldații, învelite în foiță roșie, galbenă și albastră, printre cari atârna un bec de gaz aerian. Casele acestea, cu câte o tablă de doctor, de avocat sau de dentist la intrarea gangului, erau adeseori locuite de evrei, cari când se înstăreau, le clădeau după moda altor orașe, întrebuintând tot locul și lipsindu-se ușor de curte și bolta de viță. Urmatecu n'ar fi stat pentru nimic pe lume în asemenea case, dar simțul lui practic îl făcea să bănuiască din chiverniseala lor, cum odată cu ele începea să crească nu numai un alt oraș, dar și o altă vieată de țesute afaceri și mari negustorii. Și lucrul acesta îl atrăgea. El, ca și America, iubeau strada, negustorească mai ales, cu ochiuri de prăvălii de tot felul și cu pietre curate. Drept spațiu mai mare, le erau de ajuns curtea și maidanul, iar ca priveliște, grădinile dela marginea orașului, cu tei și nuci, locuri de chefuri și petreceri unde o câmpie ce începea, abia vălurită, strângea în cute de vâlcele, câte un braț de heleșteu, cu nuferi și stuf.

După această lume de dincolo de încăperi măsurată de o vieată întrecută trăită prin colțurile tângului său, veneau, pentru vieața trăită în casă și obicinuintele lucrurilor, puține, de cari Urmatecu avea nevoie. Ceeace se găsea pe la ei, prin sofragerie, de pildă: farfurii de papură, cu pești și vânat, de faianță colorată, spânzurate pe pereți; sau în salon, vase de flori și etajere de stejar cu fund de porțelan și un foișor de burg german desemnat; sau hălbi de plumb cu capace; sau ceasornice de bronz oprite, purtate de doi cai de marmoră; sau mese turcești de abanos, încrustate cu fildeș — toate erau daruri dela bătrânul baron, sau lucruri strânse tot dela el să nu se piardă. Nici unul dintre cei cari intra în casa lui Urmatecu nu le vedea pentru că nimeni nu le prețuia. Vieața tuturor și a lui, trecea pe lângă ele. Adevăratele lui lucruri — în afară de proprietăți — erau în primul rând hainele. Apoi banii,

mai ales monetele de aur, și câte un ceasornic sau inel. Iar ca lucruri de fantezie, avea un baston cu mâner de argint cu monograma lui, un biciu de patru cai înaintași și o chitară la care nu știa să cânte decât un singur acord. Prețuirea a câteva obiecte, numai, din casa asta plină, Iancu o împărțea cu soția și fiica sa. Și ele țineau mai mult la putini și borcane de murături, dându-le zilnicele lor îngrijiri, decât la cadre și covoare. Dar ceace îi atrăgea mai mult decât orice, era vieța vie, mai la îndemâna bucuriei lor, decât cea trecută, greu de deslușit. De aceea, la ei pe lângă casă, își găsiseră un trai bun fel de fel de animale. Dela pitpalacii din ciur, atârnați dealungul geamlăcului, și dela scatii, și sticleții din colivii și până la rațele leșești și gămele moțate din fundul curții, paserile domneau aci, cași câinii și pisicile. Iar în gândul ascuns al lui Urmatecu bucurându-se în împrejurarea focului și de o viitoare mărire a încăperilor, trăia nădejdia îndeplinirii unei vechi dorințe și anume: clădirea unui grajd, pentru încă o pereche de cai, de a cărei lipsă nu se putea mângâia. La el în casă, cărți nu se vedeau, ci numai dosare, în birou. Toată lumea știa, și mai ales Amelica și coana Mița, că în ele, domn fel de fel de tertipurii din cari meșteșugul lui Iancu se pricepea să scoată bogății. Acest meșteșug ele nu îl înțelegeau bine, dar aveau simțământul că ar fi ceva foarte complicat, plin de taine și puternic. De aceea, dosarele erau privite cu o anumită grijă. Erau strânse frumos și șterse de praf pentru a le scoate puțin din fața de arhivă și a le păstra ca într'o casă locuită. Amelica mai ales, avându-le în seamă cu răposatul Lefterică, învățase să vadă din ele și o față juridică a tuturor celor cari veneau pe la ei. Mai toți li erau prieteni, dar și împlicinați și mai curând sau mai târziu clienții lui Urmatecu. Chipul omului pe care ea îl cunoștea, i se lega în minte de scoarța dosarului, de culoare, de scrisul numelui, de numărul și de foșneala de hârtii lunguețe, acoperite cu rânduri de cerneală violetă, vorbind întotdeauna despre pogoane și vecinătăți, și sfârșind cu nedeslușite semnături de grefieri. În maldărilor acestea de hârtii, toată știința lui Urmatecu era deprinderea sa de a urmări, dintr'o veche practică de arhivar, trecut mai târziu portărel, procedura în forma executării ei. Cea mai mică neglijență a celeilalte părți, era izbânda lui. Cu agerimea asta îl atrăsese pe bătrânul baron, cu ea îl legase, și din ea avea să-și facă norocul! Si la fiecare cotitură a vieții, cât de neinsemnată, el gusta binefacerile priceperii sale. Asemenea plăceri nu treceau neștiute prin el, le simțea că sunt ale lui, și că sieși și le datorește. Băgase de seamă, în cele din urmă, că legându-le pe unele de celelalte, vieța lui dobânda un mers molcom, fără primejdii ca un suiș abia simțit, pe care pasul

ii era sigur, tărând și pe ai lui după el. Atâta vreme cât Urmatecu ținea în mână urzeala aceasta ce creștea neîncetat, nu se temea de nimic! Toate celelalte întâmplări, ca, de pildă, cele din noaptea trecută, cu puțin noroc și cu bani, se puteau drege. Și noroc avusese Accidentul fetei era ca și trecut. Iar moartea nu intra în socotelile lui!

Acum, cotea pe Podul Mogoșoaei. Se simțea și după legănatul mai lin al trăsurii, și după mersul cailor, sunând în altfel, pe strada mai bine pietruită. Ulița era strimță și gătuită. În așa fel, în cât oamenii se priveau deaproape. Aci, Urmatecu începu să fie mai cu băgare de seamă, la toți trecătorii. Saluta adânc pe orice cunoștință cu vază, punând numai câte un deget la marginea pălăriei, pentru ceilalți. Trăsura mergea încet. Lucrurile bătătoare la ochi, din ferestrele magazinelor scumpe, nu îi era departe. Îi plăceau culorile vii. De aceea, de unde vreun magazin cu lucruri alese pentru bărbați îi chema privirea, se uita cu atenție să nu uite nici obiectul, nici firma. A doua zi, o trimetea pe coana Mița, pentru că ea se pricipea și la calitate și știa să se tocmească!

În fața clopotniței dela casele bisericii Crețulescu, unde strada era mai strimță ca nicăeri și era îngrămădită de prăvălii cu nume străine opri. Coborî, și intră într'o prăvălioară în fereastra căreia, privirea neliniștită sărea, neavând pe ce să se așeze. Era o îngrămădeală ca de anticar de statuiete, de tabachere, de pinteni, de cuțite de bronz, de vase de metal, printre cari, câteva coroane de mărgelile umpleau locul. Aceleași obiecte, erau zugrăvite și pe tabla firmei, unde numele negutătorului. „*Alois Schweickert, Bronzuri și Coroane*“, stătea scris, în litere negre.

Urmatecu împinse ușa, dând drumul la o sonerie care îl vesti. Din fundul încărcatei prăvălii, prelungită cu salonul cel mare al locuinței întunecoase, înșirată dealungul curții interioare a unui fost han, veni patronul. Era un om uscățiv și înalt, cu ochi albaștri, blânzi. Cu un cioc bogat, prins în bărbie, par'că scria din mișcările fălcii. În aer, cuvintele când vorbea. Plete cărunte, îi acopereau urechile, rotunjindu-i capul, frumos desemnat, purtat mândru pe un gât subțiat de gulerul scund, în încheietura căruia se înfoia o cravată neagră. Meseriaș vienez, Schweickert, avea totuș o înfățișare de artist.

— Mă Lică, îl întâmpină Iancu, astăzi am venit la tine, ca la negustor!

O prietenie temeinică, îi legase de câțiva ani. Urmatecu, într'o întimitate în care vienezul punea tot sufletul, cu o măsură și o tăcută delicateță ce-i dădea un aer oarecum de depărtare, îl războte-

zase, prescurtându-l pe românește Lică, din Alois. Schweickert fusese în tinerețea lui tipograf. Apoi încercase meșteșugul turnătoriei în bronz. La București îl adusesse baronul Barbu, pentru o statuie cumpărată la Viena și hotărîtă salonului din casele cele mari boierești, statuie sosită cu amândouă brațele rupte. Baronul, nemângâiat, a cerut atunci un meșter dela atelierul care o turnase. Și Schweickert a venit și a lipit brațele, că nici urmă nu se mai cunoștea. Și a rămas. Vechiul han de pe Podul Mogoșoaiei fiind tot al baronului, bronzarul căpătă în el o prăvălie, cu locuință. Și aducându-și și pe cele două surori gemene Mili și Mali, fete bătrâne, singura lui familie, a pornit negustoria de azi. Vindea de toate, dar mai ales, vindea coroane de mărgel. Erau marfa sufletului său, pe care o alegea, o lăuda și o recomanda.

Venezul acesta de fel era sfios și cu multă măsură. La un pahar de vin bun însă, cunoștea și clipe de entuziasm. Atunci, fără aroganță, dar stăruitor, trăgându-te de nasturii hainelor pentru a-ți opri atenția, vroia să dovedească rolul pe care l-a jucat el în viața Bucureștilor. Era marea lui convingere și mulțumire. Spunea, că la venirea sa în țară, cimitirele Capitalei semănau a cimitire de sat și că numai el, cu coroanele lui de mărgel le-a dat o față, care să le lege cu chipul mai nou al târgului.

— Pomi și burueni, în cimitire, aduce câmpul!! Dar mortul ce aduce cu el? se întreba patetic Schweickert, în cele mai înalte clipe ale sale, în cari buna dispoziție, patima negustoriei și un simțământ burghez al morții se uneau pentru a-i da cuvinte sincere. Și tot el răspundea, făcând o întreagă teorie a lucrului industrializat, care îl amintește pe om, munca lui, mâna lui, râvna și gândul lui. Și acest lucru, așezat de bronzarul de odinioară într'o largă pornire, pe hotarul dintre două lumi, nu putea fi decât coroanele lui de mărgel.

-- Da, mă Lică, am venit la negustor, și încă la ăl de coroane! repetă Urmatecu, luând loc tihnit, ca pentru o vizită.

-- Da cine a murit, Iancu? întreabă venezul, căruia îi era greu să facă deosebirea între forme și nu simțea acuzativul.

-- Lefterică, mă săracu! Și încă părlit!

-- Iesus, Maria und Iosef! se grăbi mirat Schweickert, închinându-se. Mili und Mali! strigă el, apoi, înspre camera de locuit.

Cele două surori gemene apărură în pragul plin de umbră al salonului, unde, sub tristețea unor îmbrăcămînți cenușii ce niciodată nu se ridicau, mobilele stăteau să aștepte mosafirii în jurul cafelei cu lapte. Mili și Mali trecuseră de cinczeci de ani. Spre deo-

scbiră de fratele lor, erau mărunte și agitate, trăind cu nesfârșite serii de gesturi frânte cari dovedeau în acelaș timp vrednicia, o copilărie întârziată și candoare. Amândouă aveau aproape acciaș înfățișare, care la prima vedere, atunci când nu se mișcau și nu vorbeau, putea înșela prin liniștea ei. Pieptănături cu colți, sub bonețele de dantele, volănașe multe pe rochi largi și negre, și o risipă de podoabe de jeuri tot negre (lanțuri, brățări și cercei) le dădeau o eleganță romantică, încărcată, plină de linii rotunde și mici ca și ele. Știrea morții lui Lefterică le-a stârnit de îndată. Cele două familii erau împrietenite. Mili și Mali, fete bătrâne, cu naivitatea și bunătatea lor, se dăruiască tot atât de sincer și coanei Mița în grijile ei de gospodărie temeinică, cât și Jurubiței a cărei veselie o împărțeau. Acum, la vestea cea nouă, plină de un lucru neașteptat ce le scutura monotonia vieții, se agitau prin prăvălie, negăsindu-și locul. Iși frecau mâinile, își așezau nervos podoabele lor ce se ciocneau în mișcări, luau lucruri de pe rafturi, le puneau la loc și întrebau. Curiozitatea femeii, lacomă de amănunt, le făcea să se năpustească asupra lui Urmatecu, în româneasca lor stricată, cerând fel de fel de lămuriri. Urmatecu le da, cu o ascunsă mulțumire de zarva pe care a adus-o. O simțea prielnică pentru ceea ce avea de gând. În această frământare a Schweickertilor, gestul său avea să cadă în plin! Neamțul nu va uita niciodată că înspre el s'a îndreptat într'o clipă mare, iar ele vor povesti, cu siguranță, coanei Mița, despre delicatețea soțului său. Și când clipa i s'a părut coaptă Iancu zise:

— Ei și-acum, Lică adu o coroană de mărgele pentru biata Nagodă. Merită săracul! Dau cât o fi!

În severitatea leală a figurei sale, în fața morții, Schweickert se luminează cu un zâmbet. Era una din cele mai frumoase biruinți. Era după visul lui negustoresc legat de mari sincerități cum coboară din lumea boierilor deprinderea cea bună, și se întindea în lumea cât mai largă a micii burghezii românești, pe care din recunoștință o iubea, după cum îl iubea și pe Urmatecu, cu toate păcatele lui. De când îl cunoscuse și se împrietenise cu el, vienezul, dintr'un simț de devotament înăscut și dintr'o cinstită dorință de a face binele, după mintea lui, se hotărâse în taină să-și ajute și să-și șlefuiască prietenul. La Iancu, el iubea în primul rând inteligența și voința. puterea lui stăruitoare de a vroi să ajungă într'o altă lume. Îl vedea însă de multe ori stângaci, în căile pe cari le apucă, după cum și pentru bucurii, îl simțea cu zări închise. De aceea, pe nesimțite, el stăruia să îl atragă în făgașul gusturilor și credințelor sale. Coroana de azi, Schweickert și-o lămură și ca pe o inobilare

a lui Urmatecu, în adâncul unei dureri, și ca pe un sfat care cu încetul a ajuns să se schimbe în faptă.

Liniștit și sigur pe mișcări, negustorul, aduse în fața prietenu-lui, o coroană nouă și mare, sunând sec din florile ei de sticlă. Erau panselle, imitate în liniile și culoarea lor violetă, închisă, pe care vânzătorul o tălmăci ca pe una din cele mai alese culori ale tristeții. În mijlocul florilor, o sticlă bombată ca o lupă, aștepta viitoarea fotografie a mortului. Schweickert privi obiectul îndelung, cu duioșie, apoi îl oferă cu un gest scurt dar hotărât lui Iancu. Acesta dădu câteva bobărnace, de încercare florilor de mărgele și mormăi tărăgănat :

-- Spune tu, mă Lică, dacă nu știi eu să fac lucrurile, boierește! Schweickert zâmbi mulțumit.

Ion Marin Sadoveanu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

M A R T I E

de **DANIELA MIGA**

*Sub geamuri cântă caterinca
Un cântec vechi, tărăgănat,
Pe stînghie papagalul se frămîntă îmbufnat
Și nu-i mai arde să se joace de-a nimica.*

*Căldura scoate flori și iarbă din pămînt
Și svârle 'n aer pâlcuri de gîngăanii;
Pe sălcii cresc rotunde, boabe de mătănii
Și 'n gușa rîndunelelor se înfiripă cânt.*

*De somnul lung al iernii se scutură jivina,
Bogată seva vie pătrunde în rădăcini,
Cîmpul verzui împunge cerul cu ciulini,
Pătrunde în tot locul năvalnică lumina.*

Șe ke le hi pa

FIGURI REPREZENTATIVE OLTENE

de D. BODIN

Intre provinciile țării noastre, mai ales din punct de vedere al populației lor, Oltenia prezintă caracteristici pregnante. Faptul acesta este observat cu ușurință nu numai în lumea restrânsă a cercetătorilor, ci și în păturile largi ale poporului. Oricare dintre Români poate concretiza, măcar printr'o trăsătură a firii sau apucăturilor specifice, pe Oltean.

Străinii cari au poposit prin târgurile și satele colinelor, văilor și câmpiei oltene — văzând totodată și celelalte provincii românești — au fost și ei impresionați de viața deosebită a oamenilor dintre Carpați, Dunăre și Olt.

Savantul de mare faimă și subtilul cercetător de artă, Henri Focillon a notat în această privință :

„Oltenia e țara clasică, ea nu datorează Asiei sp'endoarea artei sale, ci datorează lirismul născocitor poeziei de rasă celtică, echilibrului mediteranean. Nu suntem aici nici la Slavi, nici la Islam, ci la descendenții acelor Daci, vecini îndelungați și supuși ai legionarului roman, cari înainte de a suferi influența acestuia, intraseră în relații cu cetățile grecești dela gurile Istrului... Poate că aici, în cele din urmă cute ale Alpilor transilvani, trebuie căutat nu leagănul, dar Attica sau Ile de France a poporului român și dovezile permanente ale aptitudinilor sale mediteraneene. Aici nu găsim violența levantină..., ci virtuțile de armonie profundă, instinctivă, acel omagiu adus măsurii și rațiunii, care clarifică cel mai înalt umanism european“¹⁾.

Am rămas însă și noi și străinii la impresii asemănătoare, de ansamblu, fugare și răslețe, nu numai despre Olteni ci și despre

Notă. Cuvinte rostite la Radio, în cadrul „Săptămânii Olteniei“, Marți 26 Octomvrie 1943.

1) După Sextil Pușcariu, Istoria literaturii române. Epoca veche, Sibiu. 1930, p. 36—37.

alte grupe caracteristice ale marelui familii românești. Studii serioase, adâncite, asupra etnicului nostru național lipsesc.

În această situație, e dificil și delicat a alege și a vorbi sau scrie despre „figuri reprezentative oltene”, adică despre acelea cari ar întruhipa într-o măsură superlativă, însușirile și scăderile populației locale. Fac totuș încercarea întemeindu-mă pe intuiția că dacă aș întreba pe oricine dintre Olteni, ar alege aceleași figuri ca mine, recunoscându-și în ele instinctiv înrudirile sufletești și de sânge. Aș îndrăzni chiar să afirm că oricare Român ar răspunde la fel întrebării, recunoscând că aceste figuri caracterizează tipul Olteanului.

Și, acum aceste figuri reprezentative oltene aparțin în cea mai mare parte trecutului, asupra căruia concluziile istorice sunt destul de încheiate pentru a nu greși folosindu-le, o lină ușurare ne va însoți în tratarea unei atare temerare chestiuni.

Ne vom opri deci atenția asupra voevoziilor, asupra căpeteniilor de norod, asupra figurilor culturale sau de mari negustori, asupra familiilor și organizațiilor militare, prin cari Oltenii au strălucit în desfășurarea istoriei românești, impregnând acesteia pecetia gândurilor, a voinței și a faptei lor.

* * *

Primul document scris ce menționează cele mai vechi organizații politice românești de dincoace de munți — diploma zisă a Ioaniților, din 1247 — este acela care pomenește pe cel dintâi mare Oltean.

Este vorba de Voevodul Litovoi, stăpânul țării Litva, care cuprindea ținutul Jiului de Sus și regiunea Hașegului. Situația lui privilegiată în raport cu cnezatele lui Ioan și Farcaș și chiar cu banatul unguresc de Severin față de Regatul suzeran al Ungariei, și apoi armata proprie, ni-l arată ca reprezentând o forță de care se ținea seama la Curtea lui Beia al IV-lea. Într'adevăr, în timp ce numita diplomă prevedea între altele o cedare în favoarea Cavalerilor Ioaniți a „tot pământul Severinului cu Munții ce se țin de dânsul așijderea cu chinezatele lui Ioan și a lui Farcaș, până în râul Oltului”, stipula că se exceptează „pământul chenezatului Voevodului Lythvoy, pe care îl lasă Valahilor, „precum l-au avut aceștia și până acuma“¹⁾.

Puterea politică și militară a voevodului oltean avea să se manifeste și mai viu peste vre-o două decenii, între 1263 și 1270, când Litovoi pune stăpânire cu forța peste unele ținuturi românești aparținând Ungariei, probabil peste partea mehedinteană a Bana-

1) I. Lupaș, *Lecturi din izvoarele istoriei române*, Cluj, 1928, p. 52.

tului de Severin, și refuză a mai plăti tribut Regelui maghiar. Regele pornește război contra lui Litovoi prin 1273. Voevodul oltean acceptă această luptă și moare pe câmpul de bătaie, plătind cu viața primul război pentru independență înregistrat de istoria noastră și aureolând prin sacrificiul său dorul de libertate care a însuflețit deci din pragul existenței lor, certificând istoric pe Olteni ¹⁾.

Pe alt plan sufletesc și de creație, pe cel religios, Oltenia a excelat prin Neagoe Vodă, rudă apropiată a Craioveștilor. În șirul voevozilor români, cu toate faptele lor, Neagoe ne apare ca inima cea mai duioasă și mai apropiată de calea Domnului. Față de contemporanii din vecinătăți față de înaintași și urmași imediați pe acelaș tron muntean, el constituie aproape un anacronism; ceilalți sunt domnitori războinici în primul rând, Neagoe întruchipează blândețea și devoțiunea creștină. Straietele domnești și măririle pământene nu-i schimbă firea, ba îi vin în sprijin pentru a pune în practică gândurile lui pioase. Ca să proslăvească pe Dumnezeu a ridicat el Mănăstirea Angeșului, cu frumusețea... mai pe deasupra“ decât Sionul și Sfânta Sofia după scrisa lui Gavriil Preotul ²⁾ — cheltuind până și odoarele casei sale și tot pentru aceia daniile lui au îmbogățit Athosul, Ierusalimul și alte locuri creștine din Orientul apropiat. Și pentruca și după el, aceleași simțiri să înobileze pe Teodosie, fiul ce era sortit să conducă Țara Românească, notează în „Invățăturile“ ce-a scris pentru acesta :

„De aceea,..... ce este mai bine? A sluji lucrurilor lumești și trecătoare și necurate sau a sluji lui Dumnezeu prin lucrări curate și prin ele să dobândim noi viața cea veșnică...?“ și răspunde: „să ne ostenim deci aici puțin, ca să dobândim bunătățile cerești în veacurile netrecătoare și niciodată să nu fim despărțiți de împrăștierea dulceații lui Dumnezeu“ ³⁾.

După un veac dela moartea lui Neagoe, din Brâncovenii Olteniei avea să se ridice un alt domnitor de primă linie, Matei Basarab :

Neînfricat în primejdii — ducând atâtea războaie pentru apărarea țării; mare ctitor, — ridicând și ajutând sute de biserici și mănăstiri; și mai presus decât atâtea luptător contra străinilor, dătător de legi și gospodar neîntrecut al Principatului, Domn de-al pământului,

1) D. Bodin, Drubeta și Severinul, Turnu-Severin, 1939, p. 38.

2) Const. C. Giurescu, Istoria Românilor, vol. II, ed. 3, București, 1940, p. 159.

3) Invățămintele lui Neagoe Basarab, Domnul Țării Românești (1512-1521), ediția Vasile Grău, București, 1942, p. 31.

așezat și măsurat, dar viteaz și plin de avânt la nevoie, el a atras atenția creștinilor ca un stâlp de nădejde al Sud-Estului european.

Bulgarii l-au și rugat în 1648 să ia comanda oștirilor balcanice contra Turcilor și, după biruință, să accepte a fi proclamat țar la Târnovo.

Contemporanul moldovean Miron Costin îl socotea „om fericit peste toate domeniile „Țării Românești, nemândru, blând, drept om de țară, harnic la războaie, așa neînfrânt și nespăimnat, cât poți să-l asemeni cu marii și vestiții oșteni ai lumii“¹⁾.

Iar ca spirit politic de talie europeană și creator de epocă luminată în cultura românească, pomenesc numele lui Constantin Brâncoveanu. Intre două secole — al XVII-lea și al XVIII-lea: între trei imperii — otoman, țarist și austriac, ce doreau de pe atunci stăpânirea țărilor noastre; Brâncoveanu a știut să țină neatinsă — cu iscusință și înaltă diplomatie — interesele și hotarele neamului nostru. Contemporan cu Ludovic al XIV-lea, cu gusturi alese ca și suveranul strălucitei Franțe, Brâncoveanu a făcut — din palatele și mănăstirile ce-a ridicat, prin sprijinul ce-a dat scrisului și vieții culturale — ca numele său să reprezinte o epocă și un stil în evoluția culturii românești. Iar prin năprasnica lui ucidere și-a împodobit figura cu coroana martirajului.

Am vorbit despre patru voievozi, ridicați pe tron și de merite personale dar și de drepturile pe cari li le consfățiau datinele.

Conducători ai inimii lor însă Oltenii socot pe Lupu Mehedințeanu și mai ales pe Tudor Vladimirescu.

Marele Paharnic Lupu din Mehedinți era dușmanul Grecilor ce inundaseră țara și al domnitorilor tirani ce-i proteguia.

„Bărbat de mare virtute“ (magnae virtutis virum), cum îl numesc cronicile săsești²⁾, Lupu se răscoală contra lui Alexandru Iliăș Vodă, ce se înconjurase de Greci, îl gonește și atrage de parte-i întreaga obște românească. Matei al Mirelor, grec de neam, înseamnă că „toți alergau la el ca la firescul lor cap, toți i se supuneau, îl iubeau și i se închinau ca unui Dumnezeu pământesc³⁾“. Grecii însă, contra cărora Lupu începuse lupta de exterminare, au pus bani peste bani și au convins pe Turci să-l omore, ceea ce s'a întâmplat chiar în anul binefăcătoarei sale revoluții, în 1618.

1) Constantin C. Giurescu, op. cit., vol. III, București, 1942, p. 53, 79.

2) *Quellen zur Geschichte der Stadt Brusso*, vol. V, p. 373, p. (Auszug aus der Chronik von Simon Messa und Marcus Füchs).

3) *Cronica Țării Românești dela Șerban Vodă la Gavriil Vodă*, în *Tescatur de monumente istorice pentru România*, I (1862), p. 349.

Abia peste două sute de ani de năpastă greco-fanariotă, românimea și-a înarmat brațul contra asupritorilor, la chemarea aspră și îndurerată a lui Tudor. De data aceasta, caz unic în istoria moldo-valahă, s'a mișcat poporul întreg, iar Tudor era o strălucită expresie a sa. Tudor n'a rostit cuvinte învățate la școli sau din cărți, ci convingeri săpate în sufletu-i și pe față de suferințele lui și ale neamului.

În formele proclamațiilor sale de foc își recunoaște crezul tot Românul; deaceia sub faldurile steagului Sfintei Treimi, ridicat la Padeș pentru națiunea română contra jugului grecesc și pentru poporul de jos contra nedreptăților săvârșite de boierii înstrăinați, locuitorii satelor s'au adunat cu mic mare.

Suferința seculară aduna pe Români și-i mâna spre izbăvire sau moarte; firea curată, dreaptă, creștină și de neîntrecut conducător a lui Tudor cimentă pomirile și garanta unitatea de acțiune și de succes. El cunoștea prea bine ce reprezintă, știa prea bine ce misiune are de dus la capăt, punea în față toate greutățile; deaceia nu l-a înspăimântat nici piedicile interne sau externe, nici comploturile, nici moartea; ci dus de steaua lui și-a Românismului a trecut peste toate amărăciunile, peste toate trădările, peste viață și peste moarte, fiind convins că numai așa mișcarea lui și a neamului va triumfa, și-a triumfat. Gândurile, brațul și viața lui Tudor a scăpat țările noastre de Fanarioți. Despre el, ca despre nimeni altul, vorbesc copiii și bătrânii, plaiurile și potecile Olteniei, cântecele și poveștile locurilor pe cari pașii lui le-a călcat. Tudor a fost și este Domnul atotstăpânitor al sufletului oltenesc.

Dacă trecem în câmpul cultural în care Oltenia, după minți unilaterale și superficial informate, n'ar fi reprezentată cu aceeași strălucire; menționăm, tot așa, figuri de prim rang.

În domeniile științei pure, al matematicilor superioare, Oltenia și țara noastră se mândrește cu Severineanul Gheroghe Țițeica. Creațiile lui în geometrie sunt universal recunoscute. Filosofia are în Constantin Rădulescu-Motru, din Mehedinți, pe al doilea gânditor român original după Xenopol. Arta românească s'a ridicat prin Gorjanul Constantin Brâncuș la o cinste intercontinentală.

Iar în literatură, Tudor Arghezi, tot gorjan, deține primatul scrisului românesc. Lista aceasta s'ar putea lungi peste măsură și fără mirare, cuprinzând și nume ca ale lui Mihail Sadoveanu și Cezar Petrescu, ai căror tați sunt Olteni... dar nu stăruim, socotind îndestulătoare enumerarea făcută. Remarcăm doar că minunatele scoarțe oltenești, costumele, obiectele de lemn înflorite cu cuțitul,

casele cu privdoare și bisericile făcute de meșteri locali, cântecul popular, pe deoparte; creațiile lui Brâncuș, rândurile cizelate ale lui Arghezi ori dorul de „haiducie” ce tresaltă în romanele lui Sadoveanu și Cezar Petrescu, gândirea lui Rădulescu-Motru și teoremele lui Țițeica, pe de altă, oricât ar părea de straniu, se înrudesc: în laboratorul sufletului din care ele au răsărit tainele Olteniei și-au amestecat imponderabilele¹⁾.

Trecând peste negustori, dintre cari am numi doar pe Dimitrie Aman, tatăl pictorului; menționăm unele colectivități mai restrânse, caracteristice Olteniei.

Mă refer la familia Craioveștilor care de pe la 1450—1500 mai ales prin frații Barbu, Pârvu, Danciu și Radu — dictează în Țara Românească; la frații Radu, Preda și Stroe Buzescu, pârghiile de credință și spadele de fulger ale lui Mihai Bravul, Voevodul primei uniri românești, cari au rămas simboluri ale virtuților militare Oltenene; la „oștile Craiovei și ale Jâiului” și „oștile Mehedinților” ce-au sprijinit pe Buzești²⁾; la Pandurii olteni dela începutul secolului XIX, singura oaste națională de pe atunci a țărilor noastre; pentru a avea, deși sumară, o imagine de ansamblu asupra permanențelor istoriei și ale firii oltenene.

Căci se poate vorbi despre atare permanențe ale istoriei și ale firii oltenene chiar numai pe temeiurile documentare înfățișate, deși acestea reprezintă podoabele cele mai alese ale vieții trecute și prezente a locului.

Fire războinică și independentă ca Litovoi și Buzeștii; inteligență politică de felul Brâncoveanului; gospodar ca Matei cel Înțelept; suflet pios de creștin ca Neagoe Basarab; întreprinzător ca Dimitrie Aman; dotat cu spirit de echipă ca Craioveștii și Pandurii; creator de valori universale în câmpul științei, filozofiei și artei, ca Țițeica, Motru și Brâncuș; puternic ca Tudor; așa a fost, este și va fi, în măsură mai mare sau mai mică, Olteanul.

Iar Oltenia, țara lui, ca și în trecut, va constitui un izvor nesecat de energii umane, capabile să dea faimei românești, în toate domeniile, figuri strălucite și adesea deschizătoare de epoci.

D. Bodin

1) D. Bodin, *Oltenia și Oltenii*, în volumul *Oltenia*, Craiova 1943, p. 381.

2) *Istoria Țării Românești de când au descălcat Românii, în Magazin istoric pentru Dacia*, IV (1847), p. 293. 301.

COLINZI IN RANA

de GEORGE TODORAN

Ne 'nvăluie colinda și 'n surdină
Plâng zări pe suflet ce se 'mparte,
Incet, tot mai încet, scâncind după lumină,
Din clipa de refugiu ne 'ncăpută 'n carte.

Se tânguie chemări târzii pe clape
In gând și 'n amintirea care doare,
Visul ne e pâine, Țara nu ne 'ncape...

Privirile-și șoptesc în van pierdute
Cu grijă-ascunsă 'n inimi fără pace
Străine lasă-ne, suflete du-te.. du-te...

Ne 'nvăluie colinda ca o mamă tristă
Incet, tot mai încet. Blestem de toamnă
Ne strânge primăverile rănite în batistă.
Se roagă în genunchi, tăcută Doamnă.

II

Ori unde ne îndreaptă drumul și ne poartă
Cersim iubire în zadar, din poartă 'n poartă

Ce trist e, Doamne, și cât de neînțeles.
De-a ști c'ai semănat ceva și n'ai cules.

Ce grea e, Doamne, ocară ce ne leagă.
De-a ne-arăta cu degetul o lume 'ntreagă.

Și totuși. Odată purtam visul și cerul moșie
Când Te colindam în milostiva noastră glie

Dar ieslea Ta nu are 'n leat hotare
 Spre nesfârșita lege a izbăvirii.
 Ca mâine brațele întinse răstigniri,
 Porni-vor marșul ultim, biruitor --
 Spre soare !

Și-atunci! In ziua ceea — rugăciune de fer
 Noi ce slujim Istoriei fără simbrie,
 Așa cum fost-a scris din veci să fie
 Purcede-vom colindători după un colț de cer.

Departa hăt! In Țara din icoană,
 Cântându-Ți „O ce veste, nouă, minunată“
 La Curțile Tale, dincolo de pădurea 'ncuiată,
 Vecine-a caselor, ce azi ne plânge — Colinzi
 In rană!

George Todușan

VECINI CUMSECADE

de N. BATZARIA

Nu știu cum o fi cu această treabă prin alte țări, dar în Macedonia noastră, cea atât de greu încercată și unde se păstrau cu sfințenie multe tradiții din viața patriarhală de odinioară, o bucurie din cele mai mari era să fii înconjurat de vecini cumsecade. O zicătoare ieșită din experiența și înțelepciunea poporului glăsuia doar că „mai întâiu vezi pe vecin și după aceea soarele“.

Prilej de verificare a adevărului cuprins în zicătoarea citată, l-am avut acum mai bine de patru decenii, când fusesem trimis ca învățător în comuna românească Gopeș din Macedonia. Am zis învățător, așa din modestie, căci, de fapt, fusesem numit director de școală cu frumosul și vrednic de invidiatul salariu de 80 lei lunar.

Cea dintâi grijă după ce, împreună cu un coleg, ne-am instalat într-o cameră, din care lipsea orice lux, ba și orice urmă de confort elementar, a fost să ne interesăm de vecinii noștri.

Am aflat că cel mai apropiat, deci vecinul pe care urma să-l vedem înainte de a vedea soarele, era un preot.

Faptul ne-a bucurat, deoarece la noi, în Macedonia, nu există prejudecata absurdă potrivit căreia nu ți-ar merge bine, dacă îți iese popa în drum. Dimpotrivă, vecinătatea unei fețe bisericești întărea liniștea și siguranța noastră. Deasemenea, un motiv de mulțumire este să știi că la doi pași de tine stă cineva, care în ceasuri de necazuri și supărări te poate consola cu o vorbă bună, cu un sfat părintesc.

Pe de altă parte, trebuie să mărturisesc că bucuria noastră și mulțumirea, erau oarecum întunecate de un amănunt important și anume de faptul că veneratul nostru vecin, deși Român get-beget, slujea însă grecește la biserică și făcea parte din tagma acelora, cari se uitau strâmb la școlile noastre românești și ne puneau tot felul de piedici la lupta ce duceam pentru trezirea conștiinței naționale printre frații noștri de sânge. Era, cu alte cuvinte, un renegeat. Dar cum, din păcate, astfel de renegați erau mulți în Macedonia, ne obișnuisem cu dânșii, mai ales că nutream în noi nădejdea să-i aducem pe calea cea bună.

De altfel, faptul că eu și colegul meu serveam într'o tabără, pe când Sfinția Sa servea în tabăra opusă, nu ne-a împiedicat ca a doua zi, când ne-am întâlnit, să ne salutăm, să ne întindem mâna unul altuia, să ne întrebăm de nume, de sănătate, de familie, etc. Așa dar, ne-am imprietenit repede.

Aceste legături de prietenie s'au întărit cu venirea iernei. Dacă iarna zilele sunt scurte, în schimb, nopțile sunt nesfârșit de lungi, mai cu seamă într'o comună pitulată în văgăunile munților unde, odată cu lăsarea nopții, încetează orice vieață și nici țipenie de om nu mai e pe stradă.

Și așa, ca să mai scurtăm din vreme și să ne mai ușurăm plictiseala nopților de iarnă, am început să ne facem vizite nocturne. Dar, mă simt dator să mărturisesc, în interesul adevărului, că meritul în această privință revine în primul rând Sfinției Sale.

Iată cum.

Intr'o dimineață de Decembrie, colegul meu și eu am văzut că din coteț dispăru o găină.

Cine să fie răpitorul ei? Pe zăpadă erau urme de picioare de om, iar aceste urme se opreau tocmai la casa preotului.

A doua zi ne-am sfătuit cu oameni din comună și le-am împărțit bănuielile noastre.

„E popa Enache — acesta era numele Sfinției Sale — și nimeni altul, ne asigură unul, care îl cunoștea bine. Dar, stai, că i-o facem să plătească scump găina furată“.

A venit omul la noi și a muncit toată ziua, ca să facă o cursă la fel cu cele ce se făc pentru prinsul lupilor. „Acum, mai zise el, să poftescă părintele Enache, dacă îi plac așa de mult găinile“.

Adevărul este că părintele a venit din nou. A venit, fără să aștepte o nouă invitație, ori să se țină de eticheta, care cere ca vizita să-i fie întoarsă. Ce-i drept, noi nu l-am simțit când venise. Se vede treaba, nu vroia să ne strice somnul. Singura dovadă de prezența lui a fost o bucată de stofă neagră, pe care am găsit-o dimineața următoare în cursa de lângă coteț.

Părerea noastră de rău, de a nu-i fi ieșit întru întâmpinare și de-a nu fi dat ochii cu dânsul, era întrucâtva potolită prin faptul că toate găinile au răspuns la apel. De data aceasta, bunul nostru vecin, în loc să ne ia ceva, ne lăsase el o amintire.

Două seri dela întâmplarea de mai sus, colegul meu îmi zise. „Merg să întorc părintelui vizita, ca să nu creadă că n'avem și noi o creștere bună“.

A fost o vizită foarte scurtă: timpul necesar să aducă din cotețul părintelui un cocoș mare și gras.

„Unde e pentru doi, este și pentru trei“, își dete cu părerea colegul meu. Așa dar, a doua zi am invitat pe Sfinția Sa la masă. Doar legăturile de prietenie se strânseseră bine între noi. Ne făcusem reciproc și vizite și daruri. De aceea, părintele Enache se grăbi să primească invitația noastră cu o deosebită plăcere.

Dar pricepu numaidecât — căci, de deștept, nu-i găseai pe-reche — că tot el, prin cocoșul său, făcea cheltuielile micului și intimului nostru ospăț. Căsnindu-se să zâmbească, zise pe un ton glumeț: „O dihanie, de bună seamă un lup, fiindcă sunt mulți pe vremea aceasta, mi-a furat noaptea trecută cocoșul“.

Privind apoi la picioarele colegului meu, adăugă: „Un lup dar un lup încălțat, și judecând după mărimea și felul urmelor lăsate de el pe zăpadă, ai fi zis că poartă ghete la fel ca ale tale“.

— „Pe semne că ne încălțăm la același cismar“, răspunse colegul meu, fără să se tulbure câtuși de puțin. Și nouă, continuă el, o altă dihanie, probabil o vulpe, ne-a furat acum câteva nopți o găină“. Scoțând, după aceea, din buzunar bucata de stofă găsită lângă coteț, adăugă: „Și, uite, părinte, parcă e la fel cu stofa din rasa Sfinției Tale“.

— „Nu e de mirare, răspunse părintele Enache râzând. S'o fi îmbrăcând și vulpea voastră, la croitorul meu“.

N'a trecut la mijloc nici o săptămână și iată că am fost invitați să luăm masa la Sfinția Sa. Inșă în timpul acesta, cocoșul nostru își păstrase în coteț haremul său întreg și neatins. Așa dar, care alt vecin primise vizitele de noapte ale părintelui?

Ne-am pus această întrebare, când cucoana preoteasă a venit cu o tavă pe care erau două găini fripte la cuptor și gustoase — să-ți lingi degetele și mai multe nu!

Inșă Sfinția Sa, ca și cum ne-ar fi ghicit gândul, s'a grăbit să ne lămurească.

„Ați fi, poate, curioși să știți de unde am avut aceste găini? Le-am cumpărat dela moară“.

— „Și le-ai plătit scump?“ l-am întrebat noi.

— „Nici eu nu v'aș putea spune cât costă, ne răspunse părintele Enache cu aerul cel mai firesc posibil. Căci să vedeți cum s'au petrecut lucrurile: când le-am ales și le-am luat, monarul era dus dela moară; iar a doua zi, când l-am întâlnit, am și uitat să-l întreb“.

CRENGILE AMINTIRII

de EMIL ZEGREANU

Anii mei ca niște câni mă latră
Rătăciți prin besna vieți-adâncă.
In țărmi lumii-acesteia de piatră
Dragostea de mai mă ține încă.

Crengile-amintirii mă 'mpresoară
Și-mi foșnesc un mers uitat de față.
Al cărei nud cu mijloc de vioară
L'am frânt azimă binecuvântată.

Iubita mea cu raiu 'n ochi, te chem
Momit de șarpele din trup să mușc
Din fructul tău oprit ca din blestem.

De n'ai fi tu, femeie, te-ași creia
Ca pe-o tristețe 'n suflet să te port,
Căci fără tine sufletul mi-e mort.

Emil Zegreanu

CRONICA LITERARA

de CONSTANTIN-STELIAN

ION PILLAT: TRADIȚIE ȘI LITERATURA

Numele d-lui Pillat este strâns legat de tradiționalismul literaturii noastre și, în special, de revista *Gândirea* stindardul acestui tradiționalism, care de mai bine de două decenii a tras brazdă adâncă în ogorul literelor românești, militând și impunând valori creatoare ca atare.

Aproape concomitent cu nașterea revistei tradiționaliste, scriitorul de care ne ocupăm a dat la lumină volumul de poezii *Pe Argeș în sus*, carte care a constituit, nu numai definirea și impunerea d-lui Pillat ca poet al duhului autohton, dar și integrarea d-sale ca un emerit pion al *Gândirii*, publicație în care d-sa ne-a oferit cea mai mare parte din versurile scrise apoi, eseuri și conferințe, cari n'au făcut altceva decât să se adune în albia crezului grupării spre a întări și doctrinar ceea ce pragmatic era realizat poeticeste. Activității acestei laturi, care a evoluat constant și neîntrerupt, mai bine de douăzeci de ani se datorește astăzi apariția unei masive cărți de peste trei sute de pagini, lucrare ce ne prilejuiește acum un popas de sintetică privire și comentare, de adâncire și înțelegere mai largă a fenomenului tradiționalist dela noi, după cum însuși titlul cărții ne face să presupunem: *Tradiție și literatură*.

Abstracție făcând de faptul dacă acest volum apare ca un „pandant” al *Portretelor lirice* — apărute cu șapte ani în urmă — că interesul pe care cartea din 1936 releva încă odată mai mult, pe d-l Ion Pillat drept unul dintre cei mai distinși și pasionați interpreți ai poeziei lirice — și că acest interes reclama, pentru cititorii respectivi, curiozitatea de inițiere (cu aceleași mijloace și dexteritate) și în tainele fenomenului poetic românesc — *Tradiție și literatură* este o sinteză de o unitate deosebită în prezentarea atâtor probleme mult controversate în intervalul celor două războaie (1919—1941). Aceste articole, eseuri și conferințe „deși publicate sau rostite la interval de timp și de loc și adresate unui public diferit, așa cum au fost concepute, ele constituiesc, totuși, sub aparenta lor discontinuitate, o unitate de care autorul se simte strâns legat”. Deaceia înțelegem pentru ce, chiar „riscând unele repetiții, câteodată chiar textuale, și unele discursivități, el (autorul n. r.) a preferat să păstreze deosebitelor părți ale cărții de față forma lor inițială, în folosul spontaneității ideii călăuzitoare” — precum mărturisește și ne încredințează însuși d. Ion Pillat.

Intr'adevăr, străbătând cele douăzeci de capitole ale cărții de care ne ocupăm, vom constata acest fapt cu o uluitoare surprindere.

Pornind întru lămurirea termenilor, în *Tradiție și inovație* (pag. 5), d. Ion Pillat face o distincție noțională a lor, pe cât de necesară, pe atât de lucidă. Astfel, discutând noțiunea cuvântului tradiție, autorul arată că ea poate fi luată în două sensuri: „De o parte, este tradiția vie, o tradiție dinamică, creatoare și comprehensivă, corespunzătoare vieții adânci și, pe de altă parte, ivită din zona „epidermică“ a vieții, o tradiție moartă, o tradiție statică, sterilă și neînțelegătoare — „un tipic“, ca s'o caracterizăm cu un nume adecvat. Una e originală întotdeauna fiindcă pornește chiar din fundul sufletului nostru; alta închisă inovațiilor celor mai firești, nefăcând decât să prelungească, osificând-o, o imitație luată cândva dela străini“. — Sunt rânduri prin cari autorul ne câștigă încrederea dela început, dându-ne convingerea — precum ușor se vede — unei obiectivități de care avem nevoie, mai ales, când — cu prilejul discutării unor atari probleme — nu odată s'a sărit dincolo de ea. Deaceia, când autorul va vorbi, ceva mai jos, despre inovație, ne va îndepărta orice suspiciune, chiar dacă aparent vom căpăta impresia tendinței de discredit a modernismului, fie și în părțile lui bune. Astfel, contraponderea apare dela sine: „...când vorbim de inovație, să distingem cu grijă *spiritul modern și modernismul*. Unul ne apare o altotred rodnică și necesară oricărei tradiții vii, căci o tradiție literară sau de altă natură, care la un moment dat, n'ar fi împropătată de forme și de motive noi, generatoare de orizonturi sufletești nevănuite până atunci — ar putea ușor să se transforme în „tipic“ steril și să dispară. Pe când modernismul — în sensul „ismelor“ mai sus amintite (e vorba de futurism, dadaism, cubism, etc. n. r.) — nu este decât o imitație superficială, un calc mincinos, care nu corespunde niciodată cu sufletul nostru adânc, o plantă de hârtie fără rădăcini, respinsă de gila ancestrală“.

În *Romantismul Românesc*, d. Ion Pillat pune în discuție o problemă nu numai literară, dar și culturală de mare anvergură și semnificație. Și — ceea ce este îmbucurător — d-sa nu numai că ridică problema, dar o și elucidează și o duce la bun sfârșit. Chestiune de mare însemnătate pentru spiritualitatea noastră etnică, acest subiect relevă fațete cu totul noi și puncte de vedere originale, cari nu pot fi ignorate nicidecum. Delimitând mai întâi poziția „între dubla antiteză sufletească, ce desparte romantismul european pe linia Nord-Sud și linia Est-Vest“, d. Ion Pillat arată cu o intuiție sigură că nu ne puteam integra romantismului slav, tocmai din pricina deosebirii noastre ca rasă, sensibilitate și limbă, precum nu puteam asimila grosso-modo romantismul occidental, despărțiti fiind de Occident prin „poziția geografică, desvoltarea istorică și credința noastră strămoșească: Ortodoxismul. În felul acesta, autorul dăruimă fără replică unele păreri cari susțineau că romantismul românesc ar fi „un simplu proces de imitație servilă față de literatura franceză“ (N. I. Apostolescu, Pompiliu Eliade, Ch. Drouhet, V. V. Haneș).

Privit în sine și prin efectele lui, romantismul românesc este procesul de eliberare „a poporului nostru în spirit și în fapt din bezna Evului Mediu oriental“, care, la noi, a mers până în preajma sec. XIX-lea (1821). Iar, cât privește literatura, este „o Renaștere fecundată, de o parte de Romantismul occidental și în același timp, — pe de altă parte, învială de mitul propriului său sânge de mitul poeziei populare“.

Dar intuiția și comprehenziunea pe cari autorul volumului *Tradiție și Literatură* le arată în judecarea și explicarea fenomenelor de ordin etno-estetic se vădesc pe aceeași măsură și în conturarea și definirea personalită-

tilor noastre de chintezență poetică, fie că acestea sunt un Mihai Eminescu și Vasile Alecsandri, P. Cerna, Octavian Goga sau Alexandru Macedonski.

Amintim în treacăt câteva exemple ca atare.

Eseul *Eminescu și Poezia pură* este o fină, dar profundă și înțelegătoare analiză ce reliefează, încă o fațetă a genialității nostru poet, latură pe care d. Ion Pillat a avut meritul a fi reliefat-o primul (în 1930).

În ceea ce privește poezia sa erotică, Panait Cerna își găsește, prin pana autorului *Tradiției și Literaturii*, o interpretare de care orice critic al nefericitului poet va trebui să țină seama. Cităm numai rândurile de mai jos, spre a releva cât de fericit reușește d. Pillat să plaseze lirica cerniană în atlasul eroticei românești.

„Nu e iubirea dureros de dulce a lui Eminescu, îmbătat de însăși vraja suferinții și care căuta într'înșa să uite, pentru un moment, simțământul acela de neant, care îl domina, acel gust de cenușe lăsat de toate roadele vieții din care mușoa. Nu e iubirea idilică, proaspătă ca un cer de primăvară a flăcăilor și a fetelor lui Coșbuc. E un imn măreț care se înalță spre ceruri. Dar, ca imnul bucuriei din Simfonia IX-a a lui Beethoven, impresia totală de seninătate se desprinde din accente parțiale de o durere sfâșietoare“.

Și câtă umană înțelegere pentru Alexandru Macedonski-omul și subtilă receptivitate pentru Alexandru Macedonski-poetul!

Dar pentru destinul sărmanului D. Bolintineanu.

Dogmatic în mai toate coordonatele lucrării sale, d-l Ion Pillat nu încetează o clipă a se releva același scriitor de rară receptivitate pentru fenomenul poetic de vibrantă trăire a lirismului și de autentică trăire a motivelor autohtone. Așa cum ne este prezentată *Tradiție și Literatură* este cartea pe care cititorii *Portretelor lirice* o așteptau ca pe o făgăduială din partea autorului. datorie pe care d-l Ion Pillat și-a împlinit-o cu prisosință.

AL. T. STAMATIAD: „CORTEGIUL AMINTIRILOR“

(Ediție definitivă a Fundației Regale pentru Literatură și Artă)

Conseventă frumoasei sale inițiative de a prezenta în editii definitive opera completă a poezilor a căror carieră a ajuns la apogeu, Editura Fundației Regale pentru Literatură și Artă ne-a oferit recent și întreaga operă poetică (în versuri) a d-lui Al. T. Stamatiad, îmbuchetată total sub semnificativul titlu *Cortegiul Amintirilor*. Găsim aici, astfel, strănse, în peste trei sute de pagini volumele de odinioară *Din Trâmbițe de Aur* (1910), *Mărgăritare Negre* (1918), *Pe Drumul Damascului* (1923), *Peisagii Sentimentale* (1936) și o parte din tălmăcirile făcute de autor în decursul anilor.

Așa cum se prezintă recenta culegere de versuri a d-lui Alexandru Teodor Stamatiad constituie un fapt cu o dublă însemnătate: putința unei priviri sintetice asupra operei poetice — și, deci, a coordonatelor ei — și — judecând în timp — verificarea trăinciei, puterii de rezistență a acestei opere.

Intru alcătuirea ediției definitive a *Cortegiului Amintirilor* d. Alexandru Teodor Stamatiad avea două căi de ales: 1) să revizuiască piesă cu piesă fiecare volum, să refacă acolo unde socotea că este cazul sau să elimine strofe și piese întregi și 2) să păstreze forma de redactare inițială, precum și com-

ponența alcătuirii inițiale a volumelor. D-l Alexandru Teodor Stamatiad a optat pentru al doilea procedeu. Și faptul îl socotim cu totul salutar căci așa cum a procedat d-sa, a dat puțința cititorului să urmărească în mod limpede și lesnicios întreaga evoluție a poetului. Sigur că metoda aceasta aduce în schimb desavantajii autorului căci, altfel își poate prezenta versul după o experiență de trei-patru decenii, mai ales, când, având în față perspectiva timpului, se poate apleca asupra operei sale cu un ochi mult mai impersonal, mai critic. Dar d-l A. T. Stamatiad a fost destul de temerar din acest punct de vedere și pentru acest fapt merită toate cuvintele de laudă.

Mar e pasionat și sincer slujitor al poeziei, d-l Stamatiad este printre puținii poeți români cari și-a identificat viața cu arta, menținând în mod constant o atitudine ca atare dela primele cochetări cu muza până astăzi. Vers cu vers, poezie cu poezie și carte cu carte, opera poetică a acestui scriitor trădează o autentică trăire a celor scrise. Din acest punct de vedere, poate că nimeni dintre confrății săi nu l-a intuit mai bine decât d-l Perpessicius, când scrie rânduri ca acestea despre poetul de care ne ocupăm :

„Cu excepția a câtorva rare pagini de proză, închinată și acelea tot unor poeți, lui Săvescu, lui Petică, lui Octavian Goga, activitatea literară a d-lui Stamatiad e toată consacrată poeziei. Că ea l-a menit din leagăn și l-a juruit patimei acesteia, nobilă între toate, a ritmurilor și armoniilor, e neîndoelnic. Dar și mai sigur este că poezia n'a avut în altcineva curtean mai statornic și mai credincios ca d-l Al. T. Stamatiad. Din falmicii ani ai adolescenței și până la maturitatea elegantă a zilelor de azi, singurul amor pe care nici anii, nici adverstățile nu i l-au umbrat este acesta, al poeziei“.

Deasemenea ceea ce tot d-l Perpessicius găsește valabil pentru volumul *Din Trâmbițe de aur* poate fi socotit valabil, la poetul nostru, și pentru întreaga sa operă, anume patru secțiuni bine definite : 1) o poezie de atmosferă elegiacă, cu peisagii familiare, în care abia dacă amintirile mai trăesc în ruinile progresive; 2) o poezie erotică, de confesiune, de chemări și respingeri, fragmente de roman pasional, cu mari jerbe ritmice asemeni unor jerbe de crini mortuare, pentru că, de cele mai multe ori iubirea, în poemele lui Alexandru Teodor Stamatiad, este iubirea iubitilor defuncte, grațioasă și serafică Ofelie pe care poetul a alungat-o în valuri și tot el se silește acum s'o readucă la viață; 3) o poezie de adaptare a câtorva teme horatiene, de o melancolie inedită pentru versul românesc, cam aspru, al traducerilor lui Olănescu-Ascanio și, în al patrulea rând, o poezie de largi poeme halucinante, în care temele romantice ale iubitilor medievale, cu castelani și castelane, înprumută un timbru nou, cu atât mai prețios și mai meritoriu, cu cât la urma urmei, astfel de teme trecuseră prin laminorul — dureros de dulce — al poeziei eminesciene“.

Și cu drept cuvânt: fie că cităm bucăți ca *Spre alte țări*, *Agonie* sau *Mi-e sufletul o creangă*, fie că amintim de poezii ca *Simfonie în roz* sau *Pastel marin*, vom întâlni aceste însușiri caracteristice relevate de critic.

Dar la coordonatele acestea nu vom putea trece cu vederea să amintim un energetism elocvent ca în poemele *Din Trâmbițe de Aur* sau *A mea ai fost întreagă din tălpi și până în creștet* sau religiozitatea de aleasă factură din *Psalmi și Rugăciuni* cuprinse în volumul *Pe Drumul Damascului*.

Desigur că o adâncire transversală și o privire în amănunt prin citate de versuri ar fi fost bine venite. Dar pentru o poezie care a pătruns încă de mult în conștiința publicului, cum este aceea a d-lui Al. T. Stamatiad

omiterea acestui fapt nu este un neajuns, mai ales, în cadrul unei recenzii ocazionale.

Nu vom putea trece, cu vederea, totuși, fără să amintim și de faptul că așa cum poetul a reușit să topească în confluențele talentului său atâtea reminiscențe ale măștrilor francezi și români, la cari și-a făcut ucenicia, așa ar fi putut să se aplice și asupra „lucrului de atelier“ al versurilor sale, acolo unde persistă încă zgura unor forme încă desuete, perimate. Asupra acestor lacune am insistat cu un alt prilej, atunci când ne-am ocupat de volumul *Peisagii sentimentale* al poetului.

Iar pentru economia volumului de față, faptul ar fi fost o abatere de la punctul de vedere pe care l-am stabilit la începutul acestei cronici.

Cât privește partea pozitivă, caracteristicile acesteia le-am relevat și atunci ca și acum, în cele de mai sus în liniile ei mari. Ca un corolar al acestora trebuie să încheem cu observația că volumul *Cortegiul Amintirilor* este un examen poetic, care, din punct de vedere cronologic, dovedește că bucăți ca *Din Trâmbițe de Aur*, *A mea ai fost întreagă din tălpi și până'n creștet* și altele au biruit timpul și se mențin în efecte, cu aceeași prospețime și răscolitoare putere a emoției estetice, ca și acum trei decenii când au fost scrise. Și e foarte mult acest lucru.

Între traduceri, dacă unele pălesc prin neajungerea și fidelitatea lor față de original, *Balada Temniței din Reading* a lui Oscar Wilde răscum-pără și răspătește pe tălmăcitor într'un mod copios pentru toate...

ION ZAMFIRESCU: „DESTINUL PERSONALITAȚII“

(Ed. autorului — „Tiparul Românesc“)

Încă numai decăt după primul război mondial, criza orientării spirituale a Globului s'a făcut resimțită și s'a adâncit zi cu zi, devenind o preocupare capitală pentru mințile cele mai emerite ale gândirii omenești. Dela un Oswald Spengler la un Ortega Y Gasset, dela un Keiserling sau Bauer, la un Alexis Carrel — ca să nu amintim decăt câteva nume — ea a frământat gânduri ce s'au bucurat de o largă răspândire și atenție în acest sens. Recentul războiu, care este în deplină desfășurare, n'a făcut decăt să sublinieze și mai mult criza de care vorbim și să adeverească în bună parte multe din profețiile unora dintre cei amintiți mai sus. Însemnătatea problemei s'a făcut astfel și mai real simțită și de acest fapt spiritualitatea românească nu putea să rămână străină. Mai toți gânditorii noștri, bătrâni sau tineri dela un C. Rădulescu-Motru și P. P. Negulescu, la un Emil Cioran, ne-au dat copioase eseuri sau studii, unde realitatea a fost privită în diferite părți sau în ansamblu, în perspectiva trecutului sau a viitorului.

Asiduu cercetător în probleme de filosofie a culturii, d-l Ion Zamfirescu nu putea rămâne nici d-sa străin de această importantă și acută problemă. Abordând-o adeseori în eseuri, articole ocazionale sau conferințe rostite la Radio sau în cadrul diverselor universități populare, d-sa ne-a prilejuit anul trecut, prin *Orizonturi filosofice* să vedem, în parte, unele din vederile sale în acest domeniu. Ocupându-ne atunci de acea carte, am arătat — și din acest unghiu — temeiurile gândirii tânărului nostru profesor. De data aceasta, d-l Ion Zamfirescu ne oferă un întreg studiu dedicat exclusiv problemelor de filozofie a culturii deși, după titlu — *Destinul Personali-*

tății — puteam fi înclinați să credem că ne aflăm în fața unei lucrări de psihologie

Lucrarea se compune din unsprezece capitole: *Destinul personalității, Știința culturii, Intre misticism și religie, Scriitor și public, Omul modern, Cazul Nietzsche, Problema propagandei, Vasile Pârvan — teoretician al istoriei, Spre o concepție de viață sănătoasă și idealistă, Locul Românilor în lume și Știința istoriei cari, precum vedem*, ne apar destul de deosebite ca titlatură. În realitate, toate acestea sunt strâns legate între ele, susținând titlul inițial și firul conducător, urmărit de autor în tot cuprinsul cărții de care ne ocupăm.

Căutând să definească termenii, d-l Ion Zamfirescu găsește că ideea de destin este o idee metafizică, de care nu poate fi vorba „atâta timp cât individul nu are față de viață acea reacțiune capabilă să marcheze sensurile personaliste ale existenței lui în lume. „De aceea“ destinul este o formă mai rară decât aceea pe care i-o atribuie judecata curentă. Il întâlnim nu peste tot, ci doar în viața oamenilor legați de o credință superioară, stăpâniți de nevoia de a onora majestatea nepătrunsului“. Ca o consecință a acestui fapt, „căutând să deslușim mai deaproape ce este personalitatea care este rostul ei în ansamblul vieții omenești, implicit, vom face un pas în plus spre înțelegerea ideii de destin“.

Astfel, odată delimitat terenul, ne vedem în cadrul științei culturii (nu filosofiei culturii). Și d-l Ion Zamfirescu, care este un conștient mănuitor al noțiunilor, își pune, înainte de toate însuși întrebarea: „constituirea acestei științe este oare un fapt ușor, decungând aproape dela sine, ori, dimpotrivă, implică o muncă de adâncimi și de mari curajuri spirituale?“

Autorul nu ne răspunde precis. Firește, lucrul este foarte greu. Chiar dacă am mărgini faptul numai doar la afirmarea culturii ca *știință* și tot însemnează un mare curaj spiritual“, dar mi-te să-l mai poți și stabili ca atare, când definirea a rămas încă în stadiul presupunerilor, elaborate în chip atât de diferit de diverși filosofi ?

Dealtfel, însuși d. Ion Zamfirescu pare a fi de aceeași părere, când, în concluzie, afirmă că: „știința aceasta a culturii pare încă în multe locuri neomologată și obiectul ei este încă în unele privințe obiect de discuții sau de rezerve“.

Pentru aceste motive, socotim că obținerea pentru termenul de filosofie a culturii este preferabilă, oricât s'ar crede că aceasta este altceva.

Dar aceste rezerve ale noastre — cari, precum am văzut, sunt într-o anumită măsură și ale autorului — nu diminuează valoarea lucrării de care ne ocupăm, atâta vreme cât această carte este o prezentare a unor probleme purtate în cadrul problematicei de idei. D. Ion Zamfirescu își urmează mai departe firul preocupărilor sale, destul de importante — cum s'a putut vedea din nomenclatura capitolelor amintite mai sus — chestiuni de o actualitate de prim ordin.

Dintre acestea, ne-a reținut în deosebi al X-lea capitol, acela privitor la *Locul Românilor în lume*, pe care chiar izolat luându-l, îl putem socoti ca pe un eseu de sine stătător, cuprinzând în mod sintetic toate fațetele unei probleme foarte însemnate și semnificative din punct de vedere etnografic.

Didactică pe alocuri, uneori cu repetiții sau discursivități, fiind înjghebată din studii, eseuri și conferințe publicate sau rostite, în locuri și date diferite, cartea d-lui Ion Zamfirescu prezintă, totuși, o unitate indiscutabilă

și aceleași însușiri de a exprima multe probleme dificile sub o formă nu numai accesibilă, dar chiar atrăgătoare și antrenantă. Din acest punct de vedere, putem spune — ca și pentru *Orizonturi filosofice*, — autorul se dovedește încă odată, nu numai un abil fremătător de idei, dar și un remarcabil vulgarizator de probleme — funcțiune pe cât de gingașe, pe atât de necesară la popoarele de cultură tânără, așa cum este poporul românesc.

OVIDIU PAPADIMA: „CREATORII ȘI LUMEA”

(Ed. Fundației Regale pentru Literatură și Artă)

Despre activitatea publicistică a d-lui Ovidiu Papadima am mai avut prilejul să mai vorbim în repetate rânduri, fie semnaland în treacăt unele articole ale d-sale, fie, — mai în urmă — ocupându-ne de acea interesantă *Viziune românească a lumii*. S'ar crede astfel că a mai aminti de d-sa ca atare este un lucru superfluu. Cu toate acestea, faptul este inevitabil, cu atât mai mult, cu cât cartea pe care d. Ovidiu Papadima ne-o oferă recent îndeamnă, obligă chiar la aceasta.

Intr'adevăr, *Creatorii și lumea lor* fiind rezultatul înmănușării cronicelor literare publicate la revista *Gândirea* în decursul anilor, cât d-sa a deținut calitatea de critic al cunoscuței publicații tradiționaliste, faptul impune o mențiune, cel puțin, în treacăt, în acest sens. Și lucrul în sine capătă o semnificație și mai mare cu cât concluziile desprinse se pot extinde cu generalitate în toate cazurile similare, cari, din fericire, nu sunt puține nici la noi, nici aiurea.

Cu alte cuvinte, vrem să spunem că gestul d-lui Ovidiu Papadima este un act plin de utilitate și de sens nu numai pentru cariera literară a autorului, dar chiar pentru cititorul interesat de fenomenul literar românesc. Faptul că d. Ovidiu Papadima și-a strâns într'un volum majoritatea criticelor sale literare — care, altfel ar fi rămas simple articole prizărite prin revistă — articole cari, deși, la data apariției lor au presupus destulă atenție din partea cititorilor — totuși, urmează a fi atinse de perenitate — faptul acesta salvează, astfel, dela uitare atâtea idei fructuoase și atâtea pagini, cari adunate la un loc dau o iconă sintetică și a unei epoci din literatura noastră, și a unui scriitor, și a unui mod de a vedea. Cât despre utilitatea de ordin istorico-literar, aceasta reese dela sine.

Iată de ce această lungă, dar utilă paranteză introductivă am crezut-o inevitabilă și — repetăm — iată de ce socotim că ea se impune de câte ori ne aflăm în cazuri similare.

Pentru a înlătura orice suspiciuni, în ceea ce privește titlul cărții, autorul caută dela început să arate că titulatura nu depășește întru nimic conținutul și, că, în consecință, nu este cu nimic pretențioasă. Intr'adevăr, explicația a fost binevenită căci, pentru cititorul neavizat, pentru cel care n'a cunoscut mai dinainte articolele cari compun cartea d-lui Papadima, titlul cărții ar apărea oarecum pretențios. Când ne dăm seama că autorul cărții în chestiune vede în artă numai „unul din înaltele moduri ale omului de a răspunde marilor întrebări ale vieții și lumii” și, când în consecință, că „Arta nu e atitudine pur și simplu, ci, un anumit fel de atitudine, cu logica lui proprie, cu finalitatea lui aparte, cu formele lui deosebite” așa cum ne încredințează și d. Papadima, atunci vom înțelege că titulatura *Creatorii și lumea*

lor nu „obligă la mult“ și că atâta vreme cât modul de a vedea artistic este o lume proiectată de o personalitate creatoare artistică, a-l pune pe creator alături de creația sa — așa cum face d. O. Papadima — nu este un lucru pretențios.

Și — ceea ce este foarte îmbucurător — afirmația explicativă, făcută de autor în prefață, nu este gratuită și nici măcar de circumstanță. Ea este o enunțare de o perfectă concordanță cu paginile cărții și fiecare piesă a acestui copios volum nu face decât să dovedească acest lucru. Și mai mult: să adeverească pătrunzătoarea, constanta și exacta intuiție a autorului, conformă atitudinii și punctului său de vedere față de creatori și lumea lor. Să cităm numai câteva titluri, în treacăt, și verificarea va apare dela sine: „Gib. I. Mihăescu — sau arta ca formă a energiei“, „Fața literară a unui filosof — Adela“, „Gala Galaction sau nostalgia clasicismului“, „G. M. Vlădescu — în căutarea altei lumi“, „George Gregorian și poezia dualității umane“, „V. Ciocâlteu sau iluzia ultimei izbăviri“, „Un poet al liniștilor mici: Vintilă Horia“.

Astfel, avem prezentate, în aproape șase sute de pagini, peste șasezeci de articole, comentând „cărți și probleme“, prozatori și poeți. Nu putem discuta fiecare capitol în parte pentru bunul motiv al lipsei de spațiu. Este un neajuns de care cititorul nostru nu se va resimți cu nimic. Perspicacitatea și modul de a înfățișa idelle ale d-lui Ovidiu Papadima dispensează pe lector de intermediar, dând în schimb, plăcerea inedită a contactului direct cu o carte plină de sugestii, de imagini proaspete și colorate, care ascund în sine idei pline de vivacitate și ascuțime de spirit, informând și stârnind, în același timp, noi idei și perspective. Când vom mai adăoga la acestea toate și faptul că toți scriitorii și cărțile lor sunt analizați și cântăriți de-o-potrivă la unitatea de măsură a autenticului artistic, ca produs al etnicului, vom afirma toată asigurarea noastră în ceea ce privește chezașia unei sănătoase pregătiri și îndrumări.

NICOLAE ROȘU: „DESTINUL IDEILOR“

(Ed. Fundației Regale pentru Literatură și Artă)

Tumultos ca un râu de primăvară, d. Nicolae Roșu este un spirit pururi în efervescență, setos de a cunoaște și discuta, de a-și pune și lămurii probleme, cuprinzând domenii nu arareori destul de puțin înrudite. Dela Medicină la Astrologie, delă Alchimie și Filosofie la Literatură, neobositul colaborator și critic al „Gândirii“ ne-a obișnuit cu o prodigioasă activitate publicistică. Părăsind ziaristica, încă cu mulți ani în urmă, d. Nicolae Roșu s'a dedicat aproape exclusiv eseului. Îndeletnicirea aceasta pare că îl plasează în propriul său element căci scriitorul de care ne ocupăm are o mare capacitate de cuprindere, o intuiție sigură și, mai ales, o deosebită putere de asimilare. O idee sugerată de lectura unei cărți sau de conversația contraversată cu un interlocutor prinde afluențe din lecturile următoare și rodește apoi pe măsura adunării acestora. Este, la acest om, ceva pantagruelic, în sens spiritual, ceva, însă, care se multiplică, printr'o germinare de loc lentă, spontană și îndeajuns de viguroasă. Tumultuozitatea pe care am amintit-o la începutul acestor rânduri are, însă, în sine sveltețea apelor curgătoare de munte, concomitent cu prospețimea și limpezimea lor.

Credincios unei atitudini și unui mod de a vedea, d. Nicolae Roșu — deși mai puțin ortodox strictului sens al cuvântului religios, — a rămas un tradiționalist, în înțelesul „gândinist”, un militant al părerii că valorile spirituale de orice natură și, în special, cele literare, se nasc și se promovează numai prin elementul etnic. Deaceia, oricâte excursii ideologice ar fi făcut, oricât de variate lecturi ar fi întreprins, și oricât de vast i-ar fi domeniul perspectivelor, gândurile și comentariile sale se vor întoarce către acest sens, ca spre un fix și bine determinat punct de gravitație.

Sub acest unghiu de vedere, trebuie începută lectura recentei sale cărți: *Destinul ideilor*, apărută zilele acestea în editura „Fundăției Regale pentru Literatură și Artă”.

„Capitolele din această carte privesc destinul ideilor aflate în circulație în ultimii douăzeci de ani. Ele au fost scrise între anii 1931—1941 și publicate în diferite reviste; iar unele din ele sunt inedite”, după cum ne încredințează autorul.

Faptul acesta ridică încă odată și adeverește cele amintite de noi la începutul cronicei pe care am făcut-o cărții d-lui Ovidiu Papadima, în compul aceleiași număr al revistei „Familia” — și cititorul se va încredința — socotim — că succesiunea acestor două cronici nu este o simplă întâmplare. El vom lăsa, astfel, să reflecteze în consecință.

Fără a mai menționa alte lămuriri, vom spune și aici că, cu toată diversitatea lor ca dată și loc de apariție, aceste „capitole” constituiesc un tot unitar, având ca toate ca factor comun, ceea ce se spune în limbajul curent, aceeași coloană vertebrală.

Sustinător profund convins al puterii și biruinței spiritualului împotriva materialului, aderent și apărător al clasicului, împotriva romanticului — deși prin structură d. Nicolae Roșu este un romantic — autorul pleacă dela constatarea că „în loc să se ridice la metafizică, omul secolului al XIX-lea a fost robit de știința materialistă”. De aici, toată legitima d-sale adversiune pentru mașinism, pe care o vom găsi ilustrată în chip destul de copios și interesant nu numai în eseuri speciale ca: „Între sat și oraș”, „Centenarul ereziilor transformiste”, „H. Bergson, epigon marxist”, etc., dar în toate „capitolele” cărții de față.

Convins, cași Alexis Carrel, că mașinismul este copilul rezultatelor științifice, al înlocuirii calitativului cu cantitativul, d. Nicolae Roșu nu pretinde „că omenirea a progresat sub impulsul civilizației, că cuceririle spiritului au mărit setea cunoașterii”. Nu crede nici „în progresul etic sau filozofic, după cum nu-l entuziasmează nici mașinismul american sau tehnica științificismului modern”. Este un scepticism pe care singur autorul însuși și-l recunoaște, cu toate că și-l maschează. Pentru acest fapt, poate, prefera să scrie o carte fără idei — credem că în sensul de a delibera altele decât ideile sale proprii — dar lucrul acesta nu era cu puțință tocmai la d. Roșu, care, precum am amintit, la d-sa ideile străine constituiesc un stimulent întru stărnirea celor originale. Și atunci, răstălmăcind, par’că, cuvintele lui Sainte-Beuve, recunoaște că „de obicei, de câte ori vorbim de alții, nu facem altceva decât să mărturisim propriile noastre idei și deprinderi”.

Trădând și de această dată o frumoasă cultură generală și — spirit combativ — păstrând și acum aceeași vervă până la ton polemic, d. Nicolae Roșu se dovedește același inamorat al ideilor și abil meșteșugar al condeiului.

Desigur că în abundența multitudinilor de idei pe cari le abordează și suscită paginile d-lui Roșu sunt și pasajii cari impun rezerve sau chiar inaderențe. Căci — să nu se uite — autorul este și un temperament. Cităm, astfel, un exemplu, cum este cel dela pag. 25, unde d. Nicolae Roșu afirmă că „o civilizație sapă cimitirul unei civilizații anterioare“. Noi considerăm fenomenul sub un altfel de unghi, ceea ce ne duce la afirmația că în firea lucrurilor este ca, după o civilizație să apară alta — dată fiind natura ființei omenești.

Dar în „dinamica“ unor „idei“ cari au atâta antren, cum este în cazul cărții d-lui Nicolae Roșu, asemenea rezerve — ca ale noastre — au o prea minimă însemnătate

DINU PILLAT: „TINEREȚE CIUDATA“ (roman) (Ed. „Modernă“)

Numele tânărului scriitor Dinu Pillat ne-a câștigat interesul încă cu destui ani în urmă, când, chiar elev fiind, l-am întâlnit semnând cronici literare destul de judicioase ca apreciere și cuprinzătoare ca informație în acel simpatic *Văstar*, publicat de Liceul „Spiru Haret“ din București și mai ales, în revista „Preocupări literare“. Ne-au reținut mai târziu, apoi, liricele dar turburătoarele „Insemnări ale unui adolescent“, pe cari d. Dinu Pillat le-a publicat în avântatul și tinerescul „Albatros“, cu care prilej am putut constata încă o latură a spiritului de creație al scriitorului de care ne ocupăm.

Iată că, acum, d. Dinu Pillat vine să ne dăruiască chiar un roman. Și gestul acesta nu constituie de loc o surpriză, după ce am urmărit evoluția atât de frumoasă a autorului și, mai ales, după ce am citit și această candidă carte, care — având un autor atât de tânăr — atestă totuși o trăire, o experiență de viață, încadrată vârstei dintre adolescență și tinerețe.

Romanul pe care d. Dinu Pillat ni-l oferă recent s'ar putea rezuma în următoarele :

Proaspătul student la Drept, tânărul (de douăzeci de ani) Laurențiu Ioanid, întorcându-se din vacanță la București, cunoaște în tren pe tânăra — de aceeași vârstă — Manina Răscanu. Amorezându-se subit de aceasta, Laurențiu o va vizita acasă la ea, unde va avea prilejul să cunoască pe Sergiu Antim, student la Litere, pe Adrian Stratulat, elev în ultima clasă de liceu — ambii îndrăgostiți de Manina; deasemenea, aici este întâlnită și Yolanda prietena Maninei, tânăra studentă în litere, excelând prin urătenie. În dorința de a fi cât mai mult pe placul Maninei și pentru a satisface preferințele excentrice ale prietenei sale, Sergiu îi va aduce în casă acesteia pe fostul său coleg Alexe Trofim, un tânăr foarte ciudat, suferind de tuberculoză, care — deși, la rândul-i se amorozează și el de Manina, afirmă totuși, gratuitatea vieții și promite să se sinucidă la vârsta de douăzecișunu de ani — adică peste un an. Invitat și acasă la Yolanda — care se îndrăgostise de dânsul — Alexe se va împrieteni sincer și puternic de fratele acesteia, de Veniamin, copil de șasesprezece ani, condamnat a rămâne mereu pe scaun, în casă, la fereastră din pricina unei paralizii infantile — ființă, care, la început, deși pare a prezenta o apreciabilă doză de optimism.

se va sinucide, apoi în urma unui vis frumos dar semnificativ, cu o putere obscedantă asupra acestui nenorocit copil.

Acestea fiind personajile principale ale romanului, destinul lor va fi cam acesta, precum îl închipuie, într'un pasaj al cărții, însuși eroul de prim plan Sergiu Antim.

„Mama se va juca cu băieții îndrăgostiți de ea, până în ziua în care se va logodi. Yolanda va suferi drama fetei urite și fără succes. Adrian va urmări o himeră ca orice adolescent: plecarea în marea aventură. Laurențiu va iubi ca un îndrăgostit de douăzeci de ani. Alexe — tuberculosul — va avea obsesia sinuciderii (pe care o va și realiza n. r.). Însfârșit, Sergiu va trăi ca un spectator, intervenind numai câteodată, pentru a pune la punct desfășurarea acțiunii pe care o regizase anticipat”.

Precum se vede, cartea d-lui Dinu Pillat, are o acțiune destul de definită. Ea este, totuși mai mult o poemă; o poemă a hotărâului dintre adolescență și tinerețe, în care totalitatea personajilor se topește în căldura unui lirism pe care autorul îl trăește frenetic. Prin factura și structura sa cartea d-lui Dinu Pillat prezintă multă înrudire cu fresca eroilor d-lui Ionel Teodoreanu.

Tinerețe ciudată vădește categoric nevoia subiectivă de exteriorizare a problemelor și sentimentelor, cari îl frământă pe autor la acest dificil prag de viață, încât socotim că nu exagerăm că, păstrând proporțiile — asemenea lui Faust și Mefisto — din celebra operă a lui Goethe, — Laurențiu, Sergiu, Adrian, Alexe sunt tot atâtea fațete ale uneia și aceleiași persoane: autorul cărții, însuși.

Bun mânuitor al condeiului, folosind cu multă îndemnare descrierile de cadru în cari își fixează prezentarea eroilor, știind să administreze economia narativă a frazei, d. Dinu Pillat vine să îmbogățească tânăra noastră proză beletristică cu un nou material privitor la psihologia adolescenței și tinereței.

Tinerețe ciudată este debutul onorabil al unui destul de tânăr scriitor, care ne oferă un prețios rod, dacă nu îndeajuns de copt, destul de parfumat însă, cum ar zice Mihail Eminescu despre propria sa carte *Geniu Pustiu*.

Dela acest promițător început, rămânem în așteptarea unei alte cărți de mai multă maturitate pe care d. Dinu Pillat ne-o făgăduiește, chiar pe coperta cărții.

LADMISS ANDREESCU: „OCHIUL DIN NEGURA”

S'a vorbit — cu drept cuvânt — despre o eflorescență — cantitativă și calitativă — a poeziei noastre din ultimele decenii, eflorescență care a ridicat lirica românească la o valoare ce poate fi asemuită cu oricare din literaturile occidentale cu trecut secular și cu reputație stabilită. Fără risc, putem afirma același lucru — credem — și despre nuvelistica noastră. Gen oarecum desuet din pricina concurenței romanului, în literatura românească nuvela s'a bucurat de cele mai frumoase înfăptuiri și avem prea cunoscute și numeroase nume spre a mai fi nevoie să le cităm și în paginile de față. Este, fără îndoială, încă un punct de onoare al literaturii noastre, fală care continuă să fie mărită prin nume noi de nuveliști ce vin să se înscrie cu noi creații ale genului.

Printre cei mai proaspeți și cei mai tineri se înscrie la loc de frunte și d. Ladmiss Andreescu, despre care noi am mai avut prilejul a scrie, fie în paginile acestei reviste, fie în alte publicațiuni.

Încă dela primul său volum de nuvele, *In Țara Cerului* d. Ladmiss Andreescu venise să ne adeverească nădejdiile cari le pusesem în condeiul său, pe care îl cunoșteam din cele dintâi bucăți publicate prin diverse reviste. Constatasem la tânărul prozator o ascuțită putere de analiză și o deosebită dexteritate în observarea amănuntului. Luându-și eroii mai mult din lumea aviatorilor, cartea își merita pe drept cuvânt numele.

Cu *Ochiul din neguri*, care cu toată prefața legimitativă recentul volum nu-și adeverește titlul, d. Ladmiss Andreescu își definește și mai bine cariera de prozator și resursele talentului său. Avem de-a-face aici cu o lume de subiecte mult mai variate și cu o adâncire psihologică și mai mult evoluată, în ceea ce privește tehnica scrisului celui de care ne ocupăm.

Este foarte amuzant și satisfăcător pentru cititor, și foarte semnificativ, pentru d. Ladmiss Andreescu, să constăți după lectura completă a cărții, cum autorul se întregeste dela o piesă la alta a volumului și cum personalitatea sa scriitoricească se întregeste sintetic din însușirile și deficiențele fiecărei nuvele sau schițe din culegerea de față. Bun constructor în „Biruința“, se relevă admirabil psiholog în „Șoarecele“ și „Strana“ pentruca să culmineze printr'un remarcabil stil în „Samiia“.

Plăcându-i să abordeze subiectele cele mai dificile, d. Ladmiss Andreescu merge adeseori pe muchea de cuțit a liniei de întâlnire dintre real și fantastic. Această preferință — și abilitate — îi aduce, pe lângă risc și avantajul că, de multe ori, autorul ne înfățișează neverosimilul cu aparență de real. Și curios: lucrul acesta se pretează și reușește cu cât subiectul este mai dificil și mai larg în planuri de acțiune (ex. „șoarecele“). Dimpotrivă, acolo unde subiectul este mai ușor de tratat și mai limitat ca acțiune, acolo d. Ladmiss Andreescu reușește mai puțin (ex. „Vicleniile lui Cireș“).

Spontan în prinderea acțiunii, natural și sugestiv în dialog, proporționat în arhitectura planurilor, stilist cu subtilități de amuzament, d. Ladmiss Andreescu dovedește cu *Ochiul din neguri* încă o afirmare ascendentă a vigurosului său talent, în curs de definire.

CORNELIA BUZDUGAN: „VERSURILE MELE“

N'am putea face cronica recentului volum de versuri al d-nei Cornelia Buzdugan, fără să ne ducem cu gândul înapoi cu aproape douăzeci de ani. Studenți fiind, în preajma regretatului și bunului profesor Mihail Dragomirescu, se strâneau sâmbăta seara, în cancelaria maestrului: un Radu Gyr, George Dumitrescu, Savin Constant, Radu Boureanu, Grigore Vêja și alții — cărora li se adăogau câteodată un Alfred Moșoiu, Victor Eftimiu sau alți scriitori mai vârstnici. În buchetul acesta de îndrăgostiți ai muzelor, am întâlnit de mai multe ori pe o studentă mititică de statură, cu o față ovală, încadrată de un păr tăiat cu breton, cu ochii mari și expresivi, dar foarte blânzi. Ai fi zis: un nod de copil, venit din primele clase ale cursului superior de liceu printre noi. Își citea și dânsa versurile, la invitația pe care maestrul i-o făcea ca și celorlalți. Dar, par'că, invitația se făcea cu mai multă deosebire decât ni se făcea nouă. Și aceasta, pentrucă tânăra poetă avea un nume aparte:

„Muzicuța“. Intr'adevăr, Mihail Dragomirescu o cadorisise cu acest nume fiindcă Cornelia Buzdugan își psalmodia versurile și gura ei mică nu lăsa pronunția suficientă a cuvintelor, ci mai mult rezonanța, muzicalitatea lor. Cu drept cuvânt, se constata la această mică făuritoare de versuri o trăire, o identificare a psalmodierii cu slovele scrise pe hârtia depe care își rostea realizările poetice. Era în aprecierea tuturor, și maestrul a ținut să dea și o concretizare acestei aprecieri, acordându-i premiul de 500 lei al cenaclului -- favoare de care se bucura rar câte unul dintre noi.

Au trecut de-atunci două decenii. Poeta și-a trimis cu oarecare străngere de inimă versurile fie pe la „Miorița“, fie pe la „Ritmul Vremii“, fie la „Țara de Jos“, „Adevărul literar“ sau aiurea. Aceeași sficiune în numele ca și în glasul ei. Excesivă în modestie, până la timiditate, Cornelia Buzdugan n'a pătruns emfatic în nici o redacție, nu și-a făcut reclamă și nici nu a cerut nimănui să-i trâmbezeze numele. Deaceea, deși unele nume feminine ale poeziei noastre apărute mult mai în urmă i-au luat înainte cu „notorietatea“, chiar dacă talentul lor vorbea mult mai puțin decât al poetei de care ne ocupăm. Afirmăția noastră se confirmă și prin faptul că, deși în numără mai mult de douăzeci de ani de activitate publicistică, d-na Cornelia Buzdugan abia acum se hotărăște să strângă și să apare în volum o parte din poeziile sale — când alți scriitori începători și neformați încă se grăbesc a face în primul rând acest lucru.

Acum, d-na Cornelia Buzdugan ne trimite dela Brașov, o plachetă de aproape optzeci de pagini, care înglobează versurile poetei, scrise între anii 1919—1929 adică vreo cincizeci-șasezeci de poezii. Sunt printre aceste palpități de simțire, gând și imaginație ale trecerii dela adolescență la prima tinerețe și unele stângăcii inerente vârstei și primelor începuturi. Ele își legitimează prezența, însă, în a evidenția etapele evolutive ale talentului poetei, care chiar în cadrul aceleiași cărți ne dă proba desăvârșirii mijloacelor sale de exprimare.

Faptul că cele dintâi sunt accidentale și faptul că autoarea ne dă cu prisosință proba conștiinței tehnice poetice în versurile ce s'au adaos mai târziu, ne dispensează să mai notăm aici vreo observație sau rezervă și să amintim numai de poeziile din a doua categorie

Vom sublinia, astfel, o subtilitate de o delicatețe într'adevăr feminină în versuri ca cele din „Cad primii fulgi“:

Cad primii fulgi timizi, imaculați
 Ca prima găngurire de copil...
 Cad primii fulgi din norii înghețați
 Cătănd azil
 În ramurile codrului umil...

O delicatețe, o sficiune, o timiditate, care se identifică în subtilitatea lor cu însuși sufletul poetei, care vorbind despre versurile sale, și le îndrumează șovăelnic, rupându-și cu sinceritate par'că ceva din inimă:

Versurile mele, astăzi, cenșetoare,
 Izgonite 'n lume din altarul sfânt,
 Cine va 'nțelege taina voastră, oare?
 Cine va 'nțelege tristul vostru cânt?

Pe aceeași undă melancolică se plasează și *Elegia* (dela pag. 15), unde irizarea stărilor sufletești se împletește armonnic și măestrit redat cu discreția și intensitatea de simțire.

...Pe mâinile mele nemișcate,
Iți resfiri, dorule, adierea mângâierii.
E-atâta singurătate
Că se-aud șoaptele tăcerii...

Nu putem trece mai departe fără să amintim deosebitul farmec pus în bucăți ca „Termitele“, pe care o cunoaștem dela publicarea ei în revista „Utopia“ dela Cluj (1929—30) sau lapidaritatea psihologică din „Salomeea“.

O foarte meritorie tălmăcire din Baudelaire ne oferă d-na Cornelia Buzdugan în „Balconul“.

VALERIU D. BĂDICEANU: ȘTEFAN ZELETIN DOCTRINAR AL BURGHEZIEI ROMÂNEȘTI (Tip. „Universul“, 1943)

Cap gânditor prin excelență, profesor distins, filosof și politician chiar, Ștefan Zeletin a fost un nedreptățit în tot cursul scurtei sale vieți, continuând a fi tot astfel după moarte. Într'adevăr, colbul unei vinovate tăceri s'a așternut prea repede peste opera acestui emerit filosof al istoriei, fremătător de idei și probleme, patriot în cel mai înalt înțeles al cuvântului.

Infruntând parcă această inertă coalție a tăcerii, tânărul cărturar Valeriu Bădiceanu întreprinde un act de pioasă și temerară atenție prin tipărirea unei monografii asupra vieții și operei regretatului dispărut: „Ștefan Zeletin — doctrinar al burgheziei românești“.

Sub această titulatură, autorul ne înfățișează în aproape o sută cincizeci de pagini vieța și opera aceluia, ce a fost Ștefan Zeletin. Precum este ușor de bănuț, prima parte este dedicată vieții și a doua, operei.

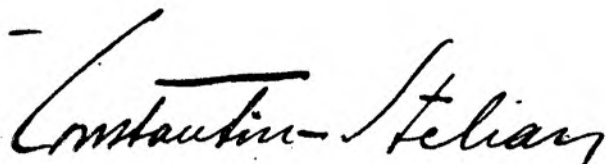
Pentru prima parte, d. Valeriu D. Bădiceanu arată o deosebită intuiție, o adâncă și directă înțelegere. Inseși capitolele respective trădează dela început acest fapt: „O viață fără bucurii și fără șgomot“. „Ștefan Zeletin și viața politică românească“, „Dispariția unui învins“.

În aceste trei capitole, cari cuprind viața filosofului nostru ni se înfățișează pe rând, cu o informație științifică și cu un deosebit talent literar toate elementele biografice esențiale ale lui Ștefan Zeletin: originea, nașterea, copilăria, tinerețea, studiile, maturitatea, moartea. Concomitent cu acestea, ni sunt prezentate, cu aceeași competență formația spirituală, atitudinea față de viață și societate a marelui dispărut. În felul acesta, autorul, reușește să desprindă — fără nicio aluzie didectică — sensul unei vieți pilduitoare — pentru care fapt înțelegem și pentru ce d. Valeriu Bădiceanu ne dăruiește un paragraf privind „pedagogul“.

În a doua parte a lucrării, după o concentrată dar succulentă „introducere în opera lui Ștefan Zeletin“, d. Valeriu Bădiceanu face o amplă incursiune de analiză critică în opera sociologică și economică a filosofului

nostru. Aceasta nu însemnează, însă, că fațetele celelalte aceea de filosof al istoriei, de gânditor politic, etc. sunt ignorate de către autor. Dimpotrivă, d. Valeriu Bădăceanu, pentru a desprinde pe sociologul și economistul Ștefan Zeletin, pe doctrinarul burgheziei românești recompune toată formația ideologică a celui studiat, relevând toate elementele componente de filiație, în deosebi cele hegeliene și marxiste, comentând și explicând, cu o îndemănare și spontaneitate demne de relevat. În special evoluționismul cu toate ramurile sale, ca și toate influențele anexe sunt urmărite și desprinse în mod atent până la ultimele consecințe, de unde rămân limpezi și explicite toate roadela de aport original pe cari personalitatea lui Ștefan Zeletin le constituiesc ca aport al patrimoniului ideologic românesc.

Atât pentru biografe, cât și pentru operă, d. Valeriu D. Bădăceanu ne încredințează că s'a servit de o bogată și aleasă bibliografie, fapt pe care, de altfel, l-am putut verifica în decursul lecturii lucrării, fapt ce adevărește încă odată străduința depusă de autor întru realizarea monografiei pentru care noi îi arătăm toată gratitudinea și tot cuvântul nostru de bine.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

N O T E

IDEI — OAMENI — FAPTE

LA MOARTEA LUI I. SIMIONESCU

I. Simionescu a aparținut atâtor cercuri de cultură românească, încât moartea lui a fost plânsă pe mai toate coardele înțelegerii și simțirii românești.

„Familia“ l-a avut colaborator în fruntea precedentului ei număr închinat amintirii lui Goga, dela moartea căruia se împlineau 5 ani.

Fie-mi permis să nu spun nimic despre ce a fost oficial I. Simionescu și să aduc marelui dispărut prinoș în clipa când el a plecat dintre noi, unele amintiri.

Sunt puțini ani de când acest mare vorbitor la radio — și Doamne, puțini mai au darul să te rețină măcar un sfert din minutele câte le-au fost trecute în program! — ne-a reținut cu cel mai încordat interes, într'o zi de toamnă târzie, când sufletele ne jeleau în vântoasele cari dădeau târcoale pe la colțurile casei și ne sgâlțiau din incheeturi ferestrele, despre căderea frunzelor, toamna, când poezii deplâng desnădăjduiți despuierea firii de podocabele verii.

I. Simionescu a iubit, a înțeles și a descris natura mai bine decât oricare din poezii bacovieni. De aceea

în vorba lui din aceea seară era atâta poezie de toamnă...

Printr'o subită întoarcere la realitate omul de știință înlocuește însă pe poet și, filosof înțelegător al transformărilor din natură, I. Simionescu începe să ne vorbească altfel despre toamnă și căderea frunzelor.

Toamna pe care o plânge Eminescu și de care se descurajează până la disperare un bacavian, nu este moarte, ci pregătire pentru o nouă viață. Fiecare frunză care se îngălbenește și pică este ușurarea trunchiului istovit de anotimp și din puținul ce-i rămâne trebuie să hrănească numai ce este absolut trebuitor pentru continuarea vieții. Sub mormanul de frunze veștede, giulgiu care acoperă proviziile pentru anul care urmează, fermentează viața cea nouă din primăvară.

De atunci, mărturisesc, toamna nu mai îmi pare un timp de agonie și, în cele din urmă, de moarte, ci de pregătire pentru o nouă trăire.

Nu pot uita căldura glasului vorbitorului. Te protegia parcă împotriva tristețelor de toamnă, te vindeca de ele și, întorcându-ți ochii de la ce este disperare în priveliștele firii, te făcea să vezi numai ce este speranță de viață.

I. Simionescu era o fire simțitoare, prea iubea mult florile — să-l fi auzit vorbind de ele! — pentru a nu fi poet; în adevăr poet nu este numai acela care își chinue simțirea (?) pe versuri, unul lung de o palmă, altul de un lat de deget, ci acela care poate vorbi de frumos așa cum vorbea el — și nicăieri frumosul nu este mai din plin revărsat decât în lumea florilor dragi lui.

Paleta pe care natura își încearcă în fiecare anotimp culorile, retrăia, o vedeai parcă, în vorba lui pitorească.

I. Simionescu era un vrăjitor. Da energie tuturor, tămăduindu-și ascultătorii de dureri înăbușite.

De aci marele său dar de a-ți da, în clipele de impas, suportul suflietesc de care toți avem nevoie, dar pe care puțini îl putem găsi.

I. Simionescu era toiagul suferințelor noastre din clipele grele. Niciodată ca în ultimul timp nu ne-am simțit mai tari, sprijinindu-ne pe acea cărje, de care nenorocirile acestui neam încovoiat sub lovituri avea atâta nevoie.

„Țara noastră“, îndreptar al sufletelor românești, rămâne o carte de căpătâi pentru noi. Nu-l pot uita cei cari l-au auzit vorbind de pământul nostru scump, de frumusețile lui și de alesele însușiri și temeinicele drepturi asupra lui ale locuitorilor.

I. Simionescu se dăruia ascultătorilor săi în vremuri bune, iar în cele de furtună le servea drept busoală, când zăririle întunecate mărginesc vederile celor mai mulți de pe nava sbuciumată de valuri, dincolo de puntea căreia nu se vede nici direcția de urmat nici semn de înseninare.

Era, totuși, în glasul lui convingător și, mai ales, liniștitor și o nostalgie înăbușită în speranța unor zile, când

va putea din nou pleca pe toate drumurile bătute de el în „Țara noastră“.

I. Simionescu trebuie să fi simțit în clipele ultime ale vieții covârșitoarea durere de a se fi despărțit de acest pământ al țării noastre care i-a fost atât de drag, iar luminoșii și, mai ales, înțelegătorii săi ochi se vor fi închis pe vecie cu amara părere de rău că nu și-a putut vedea împlinit visul de a-l mai fi călcat odată în toată cuprinderea lui, câtă ne îndreptățește să cerem răspândirea pe el a neamului nostru parăși sfârticat.

Graiul fără pereche al lui I. Simionescu a amuțit pentru totdeauna. De acum înainte el va trăi numai în amintirea aceluia pe cari i-a fermecat. Acel glas — la radio — care multă vreme va stăruie în urechile noastre, va muri și el odată cu cei cari l-au auzit.

E soarta nefericită a vorbitorilor al căror glas ca și al cântăreților se pierde odată cu moartea lor trupească dar dispar definitiv numai odată cu cei cari s'au împărțășit de frumusețile rostite sau cântate.

MIHAIL IORGULESCU

TUDOR MĂINESCU : INTÂMPLĂRI VESELE PENTRU OAMENI TRIȘTI

Scoborând din turnul de fildes al poeziei și epigramei, Tudor Măinescu prezintă de data aceasta, cu modestia-i caracteristică, un grup de 10 schițe foarte reușite, ce formează conținutul volumului „Intâmplări vesele pentru oameni triști“. Aparent ușoare, aceste bucăți în proză aduc în scrisul românesc crâmpes din viață, așa cum se întâlnește în fiecare zi și la fiecare pas, nestilizate și nedra-

matizate; o ușoară ironie cu care cuprinde oamenii și faptele lor; naturalețe în povestire și prospețime. Figurile prinse din aceste schițe, dacă nu au proporții caragealiene, au în schimb o expresie specifică a lor și avantajul de a putea fi întâlnite de fiecare dintre noi, în cotidian. Așa, e minunat de bine prins Stoicescu — măruntul funcționar dela primărie — din schița „Elemente de comparație” pe care autorul îl caracterizează: „E un băiat de vreo 30 de ani, oacheș și frumos; candid cum ar trebui să fie o fată și încrezător cum ar trebui să fie un soț”. Ceva mai lapidar și mai sigur nici nu se poate concepe pentru a schița o persoană. Ni s'a înfățișat dintr'odată, așa cum este, fără posibilități de presupuneri. Dar în aceste puține cuvinte, ce aveau un scop bine determinat în concepția lor, autorul nu a putut să nu strecoare caracteristica-i ușoară ironie: candid „cum ar trebui să fie o fată”; încrezător „cum ar trebui să fie un soț”. O întreagă gamă de subtilități țesute cu minimum posibil de cuvinte.

În felul acesta e scris întreg volumul; asemănătoare lui Stoicescu se face prezentarea tuturor personajilor. Evident, pentru ilustrarea unei stări de fapt, a unei situații, verva povestirii, capătă accente din ce în ce mai vii, fără a se îndepărta prea mult de subiect. Cu lux de amănunte, dar totuși plină de naturalețe, pana autorului prinde atunci zborului său partea comică a întâmplării trăite, strecurând totuși, abia simțit, părearea celui ce a observat-o și a cules-o. Iată spre exemplu ce reflexii asupra fericirii casnice îi sugerează o călătorie cu trenul, în doi: „Ce este și căznicia asta? Ce absurdă tovărășie sufletească îți dă întâmplarea sau amăgirea de o clipă! Să fii atent la cine știe ce prostie a ei — (e vorba de soție) — fiindcă altfel nu-i dai

atenție și să-ți întrerupi gândurile tale frumoase și înalte, ca să ai liniște! Cine știe câte cărți au rămas nescrise... și câte invenții n'ar fi fost ratate fiindcă tocmai în clipa când se aprindea scântea, ea a intrat năvalnic la masa de lucru, să-i spună că a insultat-o vecina sau că-i trebuie bani de cartofi!

— Ce căldură e azi!

— Căldură am spus eu, cu gândul că foarte puține femei sunt atât de inteligente ca să pară proaste pe lângă bărbatul lor!

— Uf! bine că pleacă! — (e vorba de tren).

— Pleacă, repetai mecanic, de teamă să nu primesc o nouă observație”. Și călătoria București-Câmpulung, din schița „Pentru un vagon de lemne” își urmează cursul, ca orice călătorie obișnuită și aparent destul de armonioasă. Dar ce zâmbet trist în colțul buzelor aceluia ce a trăit-o și cât fin humor la adresa femeii, a întâmplării, a așezărilor sociale, cuprins abia în câteva cuvinte! Ceeace este însă personal acestui autor, e faptul că nici humorul, nici ironia cu care privește sau învălue pe oameni prinși în anumite situații, nu cuprind în ele pic de răutate. Din potrivă, un fel de milă și duiosie caldă se desprinde din tot ce observă și înțelege. Acest lucru reese și mai clar din schița: „Un judecător a murit” din care citez câteva rânduri:

„Fata a plecat după trei ani, când omul a vândut casa bătrânelor pentru a plăti datoriile pe cari le făcuse ea. La 45 de ani, s'a mutat într'o casă la marginea orașului, cu praf pe ulițe și cu trompete dela cazarmă. Nu mai era trist și singuratic; era vesel, vioi și spiritual... Fata pe care o lubise și care îl înșelase, îi insuflase dorul de viață adevărată”.

Din cele citate, putem trage con-

cluzii asupra autorului și schișelor sale că întreg cuprinsul celor 170 de pagini al volumului, e scris cu meșteșug de mare prozator, deși după câte știu, autorul e la prima încercare a acestui gen. Descrierea crâmpelor de viață trăite e făcută la perfecție, fără omisiuni și fără nimic de prisos, iar dialogurile sunt de o vervă susținută. Monologurile interioare, ce prind uneori sensurile mai adânci ale vieții, ca și simplele reflexii sau păreri spontane, sunt rezultatul unei inteligențe ascuțite ce scapără fine tăișuri de sabie peste opacitatea lumii înconjurătoare, dând fondului strălucire neașteptată. Fraza e vioae și înbietoare la citit, astfel că „**Intâmplările vesele pentru oameni triști**“ ale lui Tudor Mănescu, își merită pe deplin locul câștigat în vitrinele „Cărții Românești“ și în biblioteca celor ce ar dori să uite pentru scurt timp de grijile vieții, fără a se îndepărta totuși prea mult de ele.

MARLETA POPESCU FLOREA

ANUARUL INSTITUTULUI DE ISTORIE NAȚIONALĂ DIN CLUJ, Vol. VII

Institutul de istorie Națională din Cluj, fondat de Regele Ferdinand, cunoaște o activitate, în timp de 20 ani, dintre cele mai rodnice și un exemplu de muncă dezinteresată în jurul problemelor de permanență românească.

S'a creat, în jurul acestei instituții de înaltă cultură, datorită părintelui profesor I. Lupaș, a cărui viață și suflet se identifică cu întreaga istorie a Transilvaniei, o școală, vie, care cu fapta și cu vorba, să arate lumii cine suntem, ce am făcut pentru oameni și ce am făcut pentru Dumnezeu, în acest „colț al furtunii“ unde nu ne-au așezat nici împreju-

rările și nici altcineva, ci suntem crescuți din acest pământ, cum o poate vedea oricine se apropie de viața țaranului român.

Anuarul, dela vol. I (1922) și până la vol. VII (1939—1942) pe care-l prezentăm de data aceasta, dovedește acest lucru. Au fost cercetate cu obiectivitate recunoscută amănuntul ca și chestiunile mari deopotrivă în măsura în care aduceau o lumină în găsirea adevărului, singura preocupare a cercetătorilor noștri. Mântuirea, spune părintele Lupaș în ziua de 11 Noembrie 1919, cu prilejul deschiderii cursului de istoria Transilvaniei, se găsește numai prin credință, știință și cultură națională. Dela acest sistem de gândire și simțire nu s'a abătut.

Cu toate nenorocirile și dificultățile ceasului de față, Institutul se găsește în linia întâia, încredințat fiind că artificialul și arbitrarul nu rezistă luminii adevărului. Cuprinsul acestui volum e o mărturie de unitate de vedere și de gând pe țăramul național.

D. Carol Göllner prezintă un studiu plin de interes prin materia abundentă și în bună parte inedită și prin concluziile la care se ajunge. E vorba de Faîma lui Mihai-Viteazul în Apus, după broșurile de informație contemporană. Se subliniază cum s'a oglindit figura acestui mare erou al creștinătății în acea vreme, ce atitudine ia opinia publică care urmărea cu interes viu acțiunea lui creîndu-i și o atmosferă prielnică de multă speranță și încredere în Domnitorul român socotit „apărătorul culturii occidentale“.

D-na Marina Lupaș Vlasiu în lucrarea „Mitropolitul Iova Brancovici“ aduce o serioasă contribuție la Istoria Românilor. În prima parte se face o privire critică asupra învoarelor și literaturii istorice relativ la personalitatea mitropolitului Sava Brancovici. În a doua se ocupă cu

momentele principale din viața și activitatea mitropolitului. În ultima sunt anexe documentare.

D. Aurel Decei în „Cetatea Salgo dela Sibiel“ (jud. Sibiu) aduce o mulțime de precizări. După ce dă o descriere a acestei cetăți de pe „Vârful zidului“ dela Sibiel, stabilește că e vorba de „castrum Salgo“. amintit de documente în sec. XIV. Se arată destinația acestei cetăți: pentru a împiedeca trecerile „clandestine“ prin munți și pentru a asigura drumul de la Olt spre Mureș.

Se lămurește apoi istoria acestei cetăți. În studiul, Mitul „sacrei coroane“ ungare și problema transilvană părintele Lupas spulberă pentru totdeauna, — folosind și rezultatele la cari au ajuns și cercetătorii maghiari obiectivi —, afirmația recunoscut tendențioasă că Ștefan cel Sfânt, ar fi primit dela Papa Silvestru al III-lea, la anul 1000, o bulă prin care i s'ar fi oferit o coroană de aur, cu privilegiu de jurisdicție bisericească și cu însuși titlul de „rege apostolic“. E vorba de un „falsificat unic în felul său“, care avea să servească interesele episcopatului ungaro-catolic dintre anii 1620—1644. Un candidat de episcop, neputând obține confirmarea dela Papa, a falsificat Bula care s'a publicat în 1644, autenticitatea fiind trasă la îndoială cu câțiva ani apoi, în 1660. Se cunoaște falsificatul bulei, persoana falsificatorului și motivele falsificării.

Titlul de „rege apostolic“ conferit de această bulă și coroana nu mai sunt realități istorice. De altfel titlul datează din sec. XVIII, din vremea Mariei Tereza, la 1756, când Papa Clement al XIII-lea îi încuviințează acest titlu, fără motivări istorice, socotindu-l ca un nou privilegiu.

D. D. Prodan semnează un studiu despre „Iliș“ în Transilvania în raport cu ilișul din Țările române, trăgând concluzii foarte interesante.

Urmează un capitol al dărilor de seamă semnate de d-nii Al. Lapedatu, I. Lupas, I. Moga, I. Crăciun, etc.

E unul din cele mai de seamă periodice ale sud-estului Europei care impresionează și ca fond și ca formă.

GH. DRULĂ

„OLTENIA“

Războiul e cartea cea mai mult citită; educatorul cel cu roade frumoase; învățătorul care te obișnuiește să te închizi în tine; să despici realitatea; să te identifice cu elementele de permanență ale patriei tale; e litera de foc care ridică temperatura sufletească la înălțimi de joasă; unde viața se trăiește în sensul ei pur, în cecece are mai adevărat și real; e în ultima analiză, supremul sacrificiu, prin biruirea bestiei din tine, prin dăruirea vieții tale pentru salvarea unei idei sau a ființei celei mai dragi care este Patria; e esența învățăturii creștine pentru care Mântuitorul a suferit și murit: e legea onoarei și patriotismului pentru salvarea viitorului; e suprema încordare a sufletului și a minții, spre a arăta lumii rostul tău, misiunea ta, ce poți face pentru omenire și ce poți face pentru Dumnezeu. Iată că el ne îndeamnă să înlăturăm vâul modestiei și să spunem răspicat cine suntem și ce putem fi cu fondul sufletesc și cu tot trecutul nostru de luptă mai mult pentru alții, decât pentru noi. Sunt unii cari se împodobesc cu cecece nu le aparține, reușind să inducă în eroare; nu să-i imităm, fiindcă această slăbiciune nu dă roade trainice, dar nici să ne subestimăm. Institutul de Istorie Națională din București a făcut să apară o operă „Siebenbürgen“, pomind dela această idee. În cadrul acestor vederi, capetele luminate ale

Oltenei, totdeauna stăpânite de grija viitorului Țării lor; totdeauna cu candela aprinsă și totdeauna participând viu la tot ce poate fi gând și faptă de măreție românească, au instituit „Săptămâna Oltenei“ cu care prilej au făcut să ese din teascurile tipografiei Institutului de arte grafice „Ramuri“ dela Craiova, un volum închinat trecutului provinciei lor, subliniindu-se truda locală, frământarea acestui ținut; contribuția la deslegarea marilor probleme deschizătoare de noi epoci; ciocotul forțelor locale înzestrate cu cea mai puternică moștenire latină a spiritului care visează mai puțin, sau deloc, dar care realizează mai mult. Olteanul e tipul înfăptuitorului. Pentru el, la început, a fost fapta. De aceea, mai puțină importanță vorbeii; mai puțină preocupare formeii. Chiar și în domeniile subtile rămâne tot realist, căutând să explice lucrurile. Acest volum prezintă oamenii locului în toate manifestările lor de viață complexe, variate și nu atât de cunoscute, plecându-se cu cercetările, din cele mai vechi vremuri, de când se ivesc primele mărturii și urmărindu-le evolutiv și cauzal până spre prezent, cu sublinierile epocilor de înaltă tensiune și de valoare națională.

După cuvintele de început ale d-lui General Vasiliu, Președintele Fundației Regale „Regele Mihai I“ din Oltenia, care vede în „Săptămâna Oltenei“ un act de recunoștință pentru „viața, puterea, păstrată în scris, în așezăminte și fapte a celor ce au trăit, au luptat și au suferit în colțul acesta de țară; un îndemn de a trezi conștiința oltenească la mândria la care-i dă dreptul trecutul și aspirațiile pe cari i le cere viitorul și un prilej de verificare a puterilor noastre“, urmează „Amintiri oltene“ ale d-lui Prof. Al. Marcu, o serie de evocări frumoase ale foștilor profe-

sori, ale prietenilor și colaboratorilor. I. P. S. S. Mitropolitul Nifon face un istoric al înfăptuirilor bisericii oltene, vorbind de rostul misionarilor, activitatea culturală, filantropică și economică. Concluzia: „Vrem ca Oltenia să fie o cetate spirituală puternică, atât pentru apărarea dreptei credințe creștine și păstrarea curatei tradiții strămoșești, cât și pentru o apropiată ofensivă misionară, culturală și spirituală în scopul împuțnăririi sufletului neamului și al izbăvirii a tot sufletul cel creștinesc“. D. Prof. C. Rădulescu-Motru, spiritul cel mai larg și înzestrat cu cele mai fine instrumente de pătrundere și cunoaștere a realităților noastre sufletești, prezintă în „Climatul sufletesc oltean“ trăsăturile generale ale tipului acestei regiuni, subliniind legătura indestructibilă a lui cu glia, firea realistă care nu-i înclinată către misticism și nici către ascetism. „Olteanul, în orice activitate întreprinde, ține să se aple pe un teren solid și controlabil“, spune domnia-sa.

Tendința aceasta care are la bază un spirit critic și satiric e urmărită în artă și literatură. Subliniază apoi continuitatea istorică de care s'a bucurat Oltenia ca centru de irradiație a neamului românesc. Olteanul „nu cunoaște sentimentul de regionalism, care este un sentiment de defensivă patriotică, fiindcă el a fost veșnic într-o tensiune ofensivă. Climatul lui sufletesc de astăzi îi întreține aceeași conștiință ca și în trecut și îi asigură astfel un rol de frunte în făurirea destinului românesc“. D. Lt.-Col. Mircea Tomescu în „Personalitatea militară a Olteniei“ scoate în relief bogăția în acte de onoare și în pilde de patriotism a vieții militare altenești. D. Năvărlie, vorbind de Pravila lui Matei Basarab, în comparație cu legiuirile moderne, arată progresul pe care-l face în evoluția neamului nostru. D. Ion Co-

nea în „Plaiul și muntele în istoria Olteniei“ pune tot accentul pe funcția istorică a muntelui. După ce dă înțelesul noțiunii de plai și munte după ce spune că istoria noastră veche trebuie gândită și înțeleasă carpatic, munteneste, stăruie în răspunsul la cele două întrebări, de un interes capital pentru noi: „De ce provincia istorică românească, cu cel mai mare șes, se cheamă și azi Muntenia și de ce mitropolii Țării românești își spun Exarhi de plaiu. Concluzia: Munții Olteniei au fost plini de viață românească; aici e încrucșarea celor mai numeroase și mai „bătrâne și mai bătătorite drumuri de transhumanță“ cu cea mai autentică viață. Hotarul politic, arată d. Conea, între Ardeal și Oltenia a fost tras, în lungul cumpenii apelor, în 1520. Populația satelor hațegane, bănățene, cu a acelor din „Marginea“ Sibului se întâlnea cu a satelor nord-mehedințene gorjane, vâlcene, la nedeile sau târgurile de fete cari se țineau pe aceste culmi, pe aceste plaiuri pline de asezări statornice. Tot acestor regiuni și oameni le aparține și ideea înfăptuirii Statului politic independent. Urmează o serie de articole, adevărate studii, pline de informații cu frumoase și prețioase contribuții, într'o formă aleasă, cari pot servi model altor cercetări în acest sens, model de mîlgă de studiere a amănuntului și de prezentare largă și pătrunzătoare. Neputând stărui asupra fiecăruia și pornind dela cele înfățișate, le enumerăm titlurile și personalitatea autorilor, vorbind suficient despre conținut.

T. Păunescu-Ulmu, Contribuția literară a Olteniei; Pr. Popescu-Cilieni, Cărturarii trecutului oltean; Al. Tzigara Samurcaș, Covorul oltenesc; P. Sergescu, Contribuții oltene la dezvoltarea științei în România; C. Gerotă, Oltul în câteva poezii

populare; Dr. V. Gomoiu, Viața medicală a Olteniei; I. Popescu-Voltești, Oltenia privită din punct de vedere geologic, economic, militar; D. M. Preda, Izvoarele minerale ale Olteniei și importanța lor balneară; Dr. C. S. Nicolăescu-Plopșor, Oltenia preistorică; D. Berciu, Din problemele preistoriei Olteniei; D. Tudor, Oltenia romană; Aurelian Sacerdotianu, Oltenia medievală; Ion Donat, Datele principale în istoria Olteniei (până la 1600); Marcel Romanescu, Tudor Vladimirescu stâlp al dreptății sociale; Despina Teodorescu, Femei din trecutul Olteniei; D. Bodin, Oltenia și Oltenii; I. Popescu Teiușan, Inceputurile învățământului în Oltenia; Gh. Crețoiu, Viața muzicală în Oltenia; Gh. T. Dumătrescu, Arta populară olteană; C. D. Fortunescu, Arta în Oltenia; V. Papilian, Craiova centru de meditație; Șt. Gh. Boțoiu, Teatrul Național din Craiova; Ilariu Dobridor, Fenomenul oltenesc, ritm și nivel; T. G. Bulat, Istoria bisericilor oltene; Gheron Netta, Oltenii în trecutul economic al țării lor; C. S. Făgețel, N. Iorga și Oltenia.

Concluzia: Oltenia își scrie viața în care se oitește un frumos și interesant fragment al istoriei naționale. Urmărești densitatea dădică intensitatea romană (cu piese din cele mai xpressive datorite cercetătorilor pasionați ca d. Plopșor, Berciu, Ion Conea, D. Tudor). lipsa elementului barbar, așezarea geopolitică și tot specificul oltean în care s'au contopit într'o minunată sinteză originală atâtea străvechi civilizații.

Oltenia, spune d. prof. D. Bodin își are „originalitatea sa geografică, istorică și umană“. Cu acest fond s'a creat o conștiință, un factor, moral de înaltă ținută, care la rândul ei crează un factor de acțiune cum observă d. Prof. Gh. Brătianu (Factori istorici, Arhiva rom., vol V). Oștile Craiovene, ale Jiului și ale Mehedinți-

lor își pun pecetea voinții lor în toate actele statului muntean.

D. Prof. V. Papacostea a evidențiat în cursurile d-sale însemnătatea acestor închegări de puternic românism din Țările române. În Moldova erau oștile Sorocenilor, Lăpușnenilor și Orheiienilor. Dar în Oltenia e vorba de un partid politic, cu o situație materială înfloritoare, care îi va da puțința să aibe legături întinse și să-și exercite autoritatea și în politica externă. În dosul personalității lui Mihai Viteazul, urmărim proiectându-se umbra acestei elite sociale, a acestui partid care dă sugestii și-și imprimă vederile, cari sunt ale pă-mântului, în toate acțiunile sale.

E aci un partid care unește toate energiile locale. În Moldova Căntemireștii au un dușman de moarte în familia Costineștilor. Nu s'a reușit la contopirea forțelor în vederea unei unități de simțire și gândire ca în această regiune.

Oltenii au realizat, cu aceasta, o operă cu care cultura românească se mândrește.

GH. DRULĂ

GEORGIAN PAMFIL: INTEMEIE-TORUL DINASTIEI ROMÂNE

Dinastia română, întemeiată în anul 1866, — deci aproape de trei sferturi de veac, — dă prilej astăzi unor studii istorice de mare însemnătate, ale căror concluziuni trebuiesc revăzute cu toată atenția, pentru a se lămurii în lumina documentelor și a vremurilor, această problemă atât de însemnată pentru viața istorico-politică a poporului român.

Istoricii francezi Paul Henry și Marcel Emerit — primul în lucrarea „L'abdication du Prince Couza et l'avènement de la dynastie de Hohenzollern au trone de Roumanie“, Paris 1930, al doilea în lucrarea „Madame Cornu et Napoleon III“, Paris

1937, afirmă că Napoleon III n'a fost convins de a sprijini candidatura Principelui Carol la tronul României, ci el numai a tolerat această candidatură. Napoleon III a favorizat această candidatură, iar atunci când și-a dat seama că își asumă o răspundere prea mare, și-a retras cuvântul său.

Să revenim la momentul cum s'a ivit candidatura Principelui Carol de Hohenzollern.

În drumul spre Paris, în 1865, Ion Brătianu a întâlnit la Vandrewanges pe prietenul său Golhau, căruia i-a arătat situația din România și hotărârea tuturor de a alege un prinț strein pe tron. Ion Brătianu i-a mai destăinuit că el se gândește la Principele Jérôme Napoleon sau la contele de Flandra, în cazul când cel dintâi ar refuza. Golhau îi spuse că Principele Napoleon nu va primi tronul român, fiindcă are toate posibilitățile să urmeze la tronul Franței, iar Contele de Flandra nu va fi susținut de Napoleon, fiind din ramura Orléans, dușmana casei napoleoniene. Cu acest prilej, Golhau recomandă lui Ion Brătianu să se gândească la unul din Principii de Hohenzollern-Sigmaringen. Familia Hohenzollern-Sigmaringen era ruda lui Napoleon III și Principii Hohenzollern erau bine apreciați la Berlin și la Paris.

Totuși Napoleon III nu mai arăta acum, în 1866, aceleași vederi în privința alegerii unui domn strein în Principate, ca în anul 1856, când avusesse întrevvedereea intimă cu Ion Brătianu. Rolul lui de arbitru al Europei, în care calitate lucrase pentru o înțelegere italo-austriacă, fără să poată reuși, apoi raporturile austro-prusiene încordate după războiul danez din 1864, l-au făcut să se apropie de Prusia. La această situație de îndepărtare a lui Napoleon de cauza românească, au contribuit și legăturile

intime cari existau între familia Bi-beștilor și persoanele înalte dela Curtea Imperială franceză. Ion Brătianu și-a dat seama de toată situația și a căutat să câștige pentru cauza românească pe Drouyn de Lhuys, ministru de externe al Franței, pe Duruy, ministru de instrucție, pe Doamna Cornu, pe Doamna Matilda Drouyn de Lhuys și pe Baroneasa de Franque.

Principele Carol era iubit și de Napoleon III și de Regele Wilhelm I al Prusiei, astfel că Românii erau siguri de sprijinul Franței și al Germaniei. Potrivnice erau Poarta Otomană, Austria și Rusia. Bismark a sfătuit pe Principele Carol să primească tronul României și să plece în noua lui Patrie. I. Brătianu se întâlnește cu Principele la Düsseldorf la Principele Anton de Hohenzollern, guvernatorul României. Se primi de către Principe, tronul.

La 31 Martie—12 Aprilie 1866, Locotenența domnească alege prin plebiscit pe Principele Carol de Hohenzollern ca Domnitor al României, cu drept de moștenire, domnind sub numele de Carol I, ca mai apoi I. Brătianu să trimită o telegramă Principei cu următorul conținut: „Cinci milioane de Români aclamă ca suveran pe Principele Carol, fiul Alteței Voastre Regale. Toate bisericile sunt deschise și vocea clerului se înalță cu a poporului întreg către cel Etern, ca să-l roage să binecuvinteze pe alesul lor și a-l face demn de străbunii săi și de încrederea ce națiunea română a pus în el!”

Bismark sfătui pe Principele Carol să ia un concediu pentru străinătate și să plece în România. În ziua de 24 Aprilie—11 Mai, la ora 10 dimineața, Principele a plecat spre noua lui Patrie. Drumul l-a făcut prin Bonn, Mainz, Darmstadt, Freiburg, însoțit de Werner, consilier de cabinet. La

Zürich a întâlnit pe baronul de Meyenfisch și tot aici a venit și Locotenentul Lenș. La 2 (14) Mai ajung la St. Gallen, de unde, cu pașaport elvețian, sub numele de Karl Hetttingen, călător pentru afaceri la Odesa, continuă drumul prin München, Viena, Budapesta, iar la 6 (18) Mai ajunge la Buziaș.

Dela Buziaș plecă cu vaporul spre Turnu-Severin la 8 (20) Mai. Pe acelaș vapor s'a urcat și I. Brătianu, care sosise dela Paris și care a călătorit fără să arate că-l cunoaște pe Principe. La ora 5 d. a., Principele Carol coborî de pe vapor, pe pământ românesc. Atunci I. Brătianu, coborît înainte pe mal, își scoase pălăria, făcu front în fața Prințului său și-l rugă să se urce într'una din trăsurile ce-l asteptau. În drum spre București, se opri la Golești. În casele Goleștilor a avut loc primul consiliu de stat, în care a fost grațiat și Mitropolitul Calinic Miculescu. La 10 Mai 1866, Principele Carol a sosit în București, unde a jurat pe legile țării.

Domnia de aproape o jumătate de veac a dovedit că Principele Carol și-a respectat făgăduința. Prin felul în care a știut să-și pună în slujba țării întreaga sa viață, el și-a creiat un loc de cinste în Panteonul României. România a avut norocul că Principele Carol I, devenit Rege în anul 1881, a știut să învingă toate greutățile domniei printr'o răbdare supramomenească, printr'o atitudine morală exemplară și prin tactul desăvârșit. Numai așa, El a putut să făurească socul pe care a așezat România, înscrindându-și numele cel dintâi în cartea Dinastiei române, în care posteritatea va citi cu pioasă aducere aminte viața lui, căreia i se potrivesc cuvintele cronicarului: „*Domnit-au Vodă Carol I, 48 ani, 4 luni și 18 zile, și era însuși stăpânitor peste toată suflarea românească*”. Glorie Lui.

VIATA TEATRALĂ

Fiind mobilizat nu am putut urmări spectacolele teatrale din stațiunea aceasta. Acum, cu numărul viitor, reluăm Cronica teatrală și vom ține la curent pe cetitorii noștri cu eforturile cari se fac la această înaltă școală de culturalizare care este Teatrul.

În tot cazul putem afirma că la București pulsează o intensă viață teatrală. Pe lângă Teatrul Național și Studioul său, pe lângă Opera Română și Teatrul Municipal și pe lângă Teatrul Muncă și Lumină, cele cinci instituțiuni subvenționate de Stat, comună și ministerul muncii, funcționează o serie întreagă de teatre particulare: Comedia, Teatrul Nostru, Teatrul Mic, Alhambra, Savoii, Maria Filotti, Gioconda, Intim...

În seara de 22 Ianuarie și-a deschis porțile teatrul particular Colorado, sub direcția d-nei Sereda Sorbul-Mudura, zvăpăiata și minunata protagonistă a Teatrului Muncă și Lumină, cu direcția artistică a d-lui Tudor Mușatescu.

Atâtea treatre ?

Și totuși toate merg foarte bine. Am văzut făcându-se coadă la unele case de bilete, ca pe vremuri la brutării.

CALENDARELE

Marile cotidiene ne-au dat și anul acesta obicinuitele lor calendare. Sunt volume impresionante, cu material bogat și variat și cu anuale bilanțuri, în ale literaturii, teatrului, politiceii, sportului, plasticeii, muziceii, războiului, etc.

În paginile acestor calendare precumpănește marea preocupare a nației: Ardealul.

E gândul de fiecare clipă a oricărui român, trimis celor cari au rămas sub jug străin, e mobilizarea întregii ființe a neamului pentru singura țintă: refacerea conturului românesc întreg al României ciopârțite. Atât „Calendarul Universului” cât și „Calendarul Curentului”, ca să nu vorbim decât de cele pe cari le-am primit la redacție, consacră pagini bogat ilustrate și copios documentate în această privință.

De aceea calendarele din anul acesta nu trebuie să lipsească de pe birourile nimănu.

Pentru „Anul Literar” al eruditului Traian Chelariu din „Calendarul Universului” avem o întrebare: la „periodice” revista „Familia” nu există? Oricât, nu se poate trece peste această revistă. Noi îi aducem la cunoștință că „Familia” apare de 78 ani. Fondată la Budapesta de unul Iosif Vulcan în anul 1865, a apărut mulți, foarte mulți ani la Oradea (atât sub stăpânirea maghiară cât și sub cea românească) și acum, dela verdictul dela Viena, apare la București, chiar sub cupola „Universului”.

Datori suntem să ne oprim și asupra Almanahului „Dacia Traiană”, admirabilă execuție tehnică și cu bună colaborare literară. Și aci, nici un cuvânt despre „Familia”. Credem că directorul editurii de stat „Dacia Traiană” George A. Petre a avut ocazia să cunoască ceva mai mult decât oricare alt condeier, din preocuparea și sbuciumul revistei „Familia” și să afle că printre vechii fondatori de periodice literare a existat, la Oradea, admirabilul precursor Iosif Vulcan care a fondat „Familia”.

CĂRȚI PRIMITE LA REDACȚIE

DELA COLECȚIA SOCIETĂȚII SCRITORILOR BUCOVINENI

<i>Dumitru Isac</i> : Cunoaștere și transcendență	Lei	200
<i>Constantin Loghin</i> : Aron Pumnul-Mihail Eminescu	„	100
<i>Gheorghe Noveanu</i> : Laude (versuri)	„	200
<i>Ep. Bucevschi</i> : Pagini comemorative	„	40
<i>George Voevidca</i> : Pro Patria (versuri)	„	120
<i>E. Ar. Zaharia</i> : Antologie rădăuțeană	„	250
<i>Eminescu și Bucovina</i> , de <i>Loghin, Leca Moraru, Eug. Pamel, Aug. Pop, Aurel Vasiliu, George Voevodica</i> , etc.	„	800

DELA EDITURA SOCEC & C-ie

<i>Tudor Teodorescu-Braniște</i> : Prințul (roman)	„	400
<i>Mircea E. Balaban</i> : Al treilea (roman)	„	360
<i>Louis Bromfield</i> : Noaptea în Bombay (roman)	„	500
<i>Jane Austen</i> : Surorile Benett (roman)	„	500
<i>W. Deeping</i> : Christophe Hazard (roman)	„	500

DELA EDITURA CUGETAREA GEORGESCU-DELAFRAS

<i>Mihail Lungianu</i> : În sărbători	„	325
<i>Wilhelm Schäfer</i> : Tristan	„	325
<i>Guido Milanesi</i> : Ankh fată de rege	„	300

DELA EDITURA „UNIVERSUL”

<i>Moș Nae</i> : Inelul pierdut, Ed. III	„	120
<i>Radu Rosetti</i> : Ieri (amintiri)	„	300
<i>Const. Ghurescu</i> : Studii de istorie socială	„	360
<i>Moș Nae</i> : Coana Frosa	„	220
<i>Ioana Petrescu</i> : Joc de oglinzi	„	300

DELA EDITURA REMUS CIOFLEC

<i>Remus Cioflec</i> : Pe urmele destinului (roman), 2 vol.	„	800
<i>Iohan Bojer</i> : Din senin (roman)	„	350
<i>Ingrid Quarnström</i> : Joc romantic (roman)	„	500
<i>A. J. Cronin</i> : Sub stele (roman), 2 volume	„	850
<i>Piero Gadda Conti</i> : Gagliarda (roman)	„	450

DELA AUTORI

<i>Ion Marin Sadoveanu</i> : Drama și teatrul religios în Evul mediu	„	180
<i>Ion Petrilă</i> : Elegii din tinerețe (versuri)	„	200
<i>Cornelia Buzdugan</i> : Versurile mele	„	150
<i>Petre Stati</i> : Antologie Latină	„	200

